

Ç.N. Çeviri Edebiyatı

Şimdi Yayıncılık

w:www.şimdiyayıncılık.com / e:info@şimdiyayıncılık.com

Kitap 2/2007

Şimdi Yayıncılık Genel Yayın Yönetmeni:

Vedat Akdamar

Ç.N. Yayın Yönetmeni:

Tozan Alkan

Yazı Kurulu:

Şeref Bilsel, Gökçenur Ç., Onur Behramoğlu,
Dilek Değerli, Sabri Gürses, Gonca Özmen, Nur Peri

Danışma Kurulu:

Berrin Aksoy

Erdoğan Alkan

Alova

Ataol Behramoğlu

Egemen Berköz

Alev Bulut

Ahmet Cemal

Cevat Çapan

Yusuf Eradam

Talât Sait Halman

Suat Karantay

Sait Maden

Selahattin Özpabıyıklar

Güven Turan

Kapak Tasarım:

Savaş Çekiç

Reklam ve Tanıtım: Yosun Ekmen

Düzeltili: Yavuz Türk

Baskı:

Arı Matbaacılık Tel: 0212.4933455

1000 Adet / Haziran 2007

www.cevirmeninnotu.com

ŞİMDİ Yayıncılık ARTSHOP Yayıncılık kuruluşudur

"Ç.N.'de yer alan tüm ürünler, kendi türleri (Şiir, Söyleşi, Mektup, Öykü, Deneme, İnceleme vb.) içinde, şair/yazar ve çevirmenlerin soyadı dikkate alınarak "alfabetik" olarak sıralanmıştır."

Ç.N. kültürel bir yayın olup kâr amacı gütmemektedir.

İÇİNDEKİLER

5 Önsöz

7 Deneme:

Claude Piron, Mit Nerede Başlar,
Gerçek Nerede? (çev: Erkan Efil)
Gültekin Emre, Çevirdiklerim
Çeviremediklerim
Tarık Günersel, Çeviri Sanatı
Bertan Onaran, Yaşamı Dile
Getirme Araçlarından Biri: Çeviri
Fatih Özgüven, Çeviri Hakkında

17 Şiir:

Elif Su Alkan/Petru LECA
Tozan Alkan/Sully Prudhomme
Ataol Behramoğlu/Baudelaire
Ömür Ceylan/Sâdî
Cevat Çapan/W.B. Yeats
Şeyda Eraslan, Selin Erkul,
Müge Işıklar Koçak,
Pelin Şulha/Jamie McKendrick
Metin Fındıkçı/Mahmud Derviş
Halil Gökhan/Rodica Draghinescu
Oktay Selim Karaca/Aleksandr
Sergeyeviç Puşkin
Fulya Koçak/Odysseas Elitis
Ayten Mutlu/Enheduanna
Ekin Öyken/Sextus Propertius
Kemal-Gülşah Özer/Erik Stinus
Sedat Umran/Conrad Ferdinand Meyer
Coşkun Yerli/Rainer Maria Rilke

63 Öykü:

Gürkal Aylan/Leonid Gurunts
Metin Fındıkçı/Sahar El Riyad
Engin Toprak/Cengiz Abdullayev
Nil Alt, Esra Birkan, Sevcan Yılmaz/
Meridel LeSueur

83 Söyleşi:

Alev Bulut, Gönül ve Gülten Suveren'le
Söyleşi
Gonca Özmen, Tahsin Yücel'le Söyleşi

97 Çağdaş Türk Şiiri'nden çeviriler:

Gülten Akın (çev: İlyas Tunç)
Metin Altıok (çev: İlyas Tunç)
Ataol Behramoğlu (çev: Sergio Badilla
Castillo)
İlhan Berk (çev: Tozan Alkan)
Arif Damar (çev: Fazilet Tanyeri, Ingemar
Rhedin)
Sezai Karakoç (çev: Tozan Alkan)
Behçet Necatigil (çev: Mustafa Ziyalan)
Ülkü Tamer (çev: Tozan Alkan)
Turgut Uyar (çev: Mustafa Ziyalan)

110 Dosya:

Türkiye'de Çeviri Dergiciliği
Şeref Bilsel, Tercüme Dergisi
Ahmet Cemal, Yeni Bir Süreci Başlatırken
Müge Sökmen, Metis Çeviri

132 İnceleme:

Ayşe Nihal Akbulut, Çeviride "E"
Ortak Paydası
Hasan Anamur, Tarih İçinde ve Günümüz
Türkiye'sinde Çevirmenin Süreci
Eray Canberk, Şinasi'nin Çeviri Şiir
"Seçkisi"
Emel Ergun, "Competence" Kavramı ve Dil
Bilimlerinde Türkçe Karşılıkları
Sabri Gürses, Türkçe Şiir Çevirisi Tarihine
Bir Giriş (1. Bölüm)
Ayşe Banu Karadağ, Çeviri Eğitimi Alan
Öğrencilerin Çevirilerini İncelerken...

165 Aforizmalar, Tanımlar, Saptamalar

Merhaba

Öncelikle Ç.N.'nin ilk kitabına gösterdiği ilgiden dolayı okurlarımıza, emeklerini bizlerle paylaştıkları için çevirmen ve yazarlarımıza teşekkür ediyoruz. Ç.N. şubat ayında edebiyat dünyamızı selamladı. Aradan üç aydan fazla zaman geçmiş. Bu süre içinde, yine dolu dolu bir sayı hazırlamaya çalıştık. İşte şimdi tekrar sizlerle birlikteyiz.

Bu sayıda, sayfalarımızda Fransızca, İngilizce, Almanca, Arapça, Farsça, Rusça, Yunanca, Latince, İspanyolca, İsveççe ve Korsikaca olmak üzere onbir dile yer verdik.

Dünya şairlerini bizlere tanıtan çevirmenlerimiz soyadı sırasına göre şöyle: Elif Su Alkan, Tozan Alkan, Ataol Behramoğlu, Ömür Ceylan, Cevat Çapan, Şeyda Eraslan, Selin Erkul, Metin Fındıkçı, Halil Gökhan, Oktay Selim Karaca, Fulya Koçak, Müge Işıklar Koçak, Ayten Mutlu, Ekin Öyken, Kemal-Gülşah Özer, Sedat Umran, Pelin Şulha ve Coşkun Yerli. Deneme Bölümümüzde Gültekin Emre, Tarık Günersel, Bertan Onaran, Fatih Özgüven ve Claude Piron (çeviren: Erkan Efil) çeviriyle ilgili düşüncelerini bizlerle paylaştılar. Ayşe Nihal Akbulut, Hasan Anamur, Eray Canberk, Emel Ergun, Sabri Gürses ve Ayşe Banu Karadağ inceleme yazılarıyla dergimizi zenginleştirirken, Gürkal Aylan, Metin Fındıkçı, Engin Toprak çevirileriyle dünya edebiyatından öyküler sundular. Nil Alt, Esra Birkan ve Sevcan Yılmaz ise birlikte çevirdikleri öyküyle "ortak çeviri" konusuna dikkatleri çektiler. Alev Bulut ve Gonca Özmen, söyleşi bölümümüze Gönül ve Gülten Suveren ile Tahsin Yücel'i konuk ettiler. "Türkiye'de Çeviri Dergiciliği" başlıklı dosya konumuzda ise üç büyük çeviri dergisini, Tercüme, Yazko Çeviri ve Metis Çeviri'nin serüvenini sırasıyla Şeref Bilsel, Ahmet Cemal ve Müge Gürsoy değerlendirdi. Çağdaş Türk Şairlerinin şiirlerini dünya dillerine çevirme çalışmalarımızı bu sayımızda da sürdürdük: Gülten Akın (çev: İlyas Tunç), Metin Altıok (çev: İlyas Tunç), Ataol Behramoğlu (çev: Sergio Badilla Castillo, İlhan Berk (çev: Tozan Alkan), Arif Damar (çev: Fazilet Tanyeri, Ingemar Rhedin), Sezai Karakoç (çev: Tozan Alkan), Behçet Necatigil (çev: Mustafa Ziyalan), Ülkü Tamer (çev: Tozan Alkan) ve Turgut Uyar (çev: Mustafa Ziyalan).

Bu arada, www.cevirmeninnotu.com adıyla bir internet sayfası oluşturduğumuzu da internet meraklılarına belirtelim.

İyi okumalar diliyorum.

Tozan Alkan

Claude Piron

Çevirmen ve Cenevre Üniversitesi,
Psikoloji ve Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Görevlisi

Fransızca'dan Çeviren: Erkan Efil

Mit Nerede Başlar, Gerçek Nerede?

Çocukken bana dediler ki: "Yol sormaktan çekinmemek gerek, sora sora Bağdat bulunur." Ama birkaç kilometre gittikten sonra insanların başka bir dil konuşmaya başladıklarını ve birilerine bir şey sormanın kesinlikle hiçbir işe yaramadığını gördüm.

"Yabancılarla konuşabilmek için, okulda dil öğrenmek gerek." dediler. Ama yetişkinlerin %90'ından fazlasının, okulda öğrendikleri yabancı dille kendilerini ifade edemediklerini gördüm.

"İngilizceyle dünyanın her yerinde işinizi görebilirsiniz." dediler. Bir İspanyol köyünde bir İsveçli'nin arabasıyla bir Fransız arabasının kaza yaptığını gördüm. Sürücüler ne birbirlerine dertlerini anlatabildiler ne de polise. Tayland'da küçük bir kasabada, acı çeken bir turist gördüm. Oralı bir doktora derdini anlatmaya çalışıyordu ama iletişim kuramıyordu. Dünyanın beş ayrı bölgesinde, Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü için çalıştım. Brezilya'da, Bulgaristan'da, Kongo'da, Japonya'da ve diğer pek çok ülkede İngilizcenin büyük oteller ve uçak şirketleri dışında bir işe yaramadığını gördüm.

Çevirmenler sayesinde en uzak kültürlere bile ulaşılabilir olduğunu söylediler. Ama çeviriyle aslını karşılaştırdığımda, öyle çok eksik, öyle çok yanlış ve öyle çok biçimsel uyumsuzluk gördüm ki, "Çevirmen Haindir" sözüne inanmak zorunda kaldım.

Batının yerel kültürlerle ilgili Üçüncü Dünyay'a yardımcı olmak istediğini söylediler. Ama ben en güçlü kültürel baskıların dolaylı olarak İngilizce ve Fransızca tarafından uygulandığını gördüm. Öteki dillerin onuruna sahip çıkmadan, onlarla iletişim kurabilmek için kendi dillerimizi dayattığımızı gördüm. Batılı teknisyenlerin, yerel dilleri konuşmadıkları ve bu diller hiçbir kullanım kılavuzunda bulunmadığı için personelin eğitiminde sonsuz sorunla karşılaştıklarını gördüm.

Eğitimin her ortamdan çocuğa fırsat eşitliği sağlayacağını söylediler. Özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde, İngilizce öğrenmeleri için çocuklarını İngiltere'ye veya Amerika'ya gönderen aileler ve kendi dillerine tutsak, her türlü propagandaya maruz kalmış, dünyaya kapalı, dil yüzünden toplumsal-ekonomik yapının alt katmanında yer alan kitleler gördüm. "Esperanto bir fiyaskodur" dediler ve ben İsviçre'de, küçük bir dağ köyünde, altı aylık bir Esperanto kursundan sonra Japon turistlerle rahatlıkla konuşan köylü çocuklar gördüm.

"Esperanto insani değerden yoksundur" dediler. Bu dili öğrenmek için uğraştım. Bu dilden şiirler okudum, şarkılar dinledim. Bu dilde yazışarak, Brezilyalı, Çinli, İranlı, Polonyalı ve genç bir Özbekistanlıyla karşılıklı sırlarımızı paylaştık. Bunlar, benim şimdiye kadar bir yabancı dilde yaşadığım en içten, en derinlikli konuşmalardı.

"Esperanto bütün kültürlerin sonudur" dediler. Oysa Latin Amerika'da, Avrupa'da, Asya'da Esperanto konuşanlarla karşılaştım. Çoğunun, aynı toplumsal sınıfa ait diğer insanlardan daha kültürlü olduklarını gördüm. Karşılıklı görüşmelerde, entelektüel birikimleri bende hep saygı uyandırdı.

Kuşkusuz kendi gözlemlerimden yola çıktım. Dedim ki "Gelin görün! İşte olağanüstü bir şey: halklar arasındaki iletişim sorununu çözen bir dil. Bu dili öğrenmeye başladıktan iki yıl sonra, bir Macar ve bir Koreli'nin bu dilde rahatlıkla politika ve felsefe hakkında tartışmalarını gördüm. Daha neler gördüm neler..." Dediler ki: "Esperanto ciddi değildir, hatta yapaydır."

Kafam karıştı. Bir insan kalbini, duygularını, düşüncelerinin en ince ayrıntılarını, kültürler-arası iletişim zenginliğinden doğan bir dil aracılığıyla doğrudan, konuşma yoluyla aktarabiliyorsa, buna nasıl yapay denir.

Hâlâ, dünyayı dolaşırken neler görüyorum biliyor musunuz? Yolculuk ettikleri veya yaşadıkları ülkenin sakinleriyle konuşmak isteyip konuşamayan insanlar görüyorum. El kol hareketleriyle anlaşmak isteyen ve sonunda anlaşamayıp gülünç duruma düşen insanlar görüyorum. Tüm çabalara karşın dil engelinin birbirlerinden ayırdığı, kültüre susamış insanlar görüyorum. Altı- yedi yıl dil dersi aldıktan sonra kopuk kopuk, doğru kelimeyi bulmadan, gülünç bir aksanla ve ifade etmek istediği ayrıntıyı yakalayamadan konuşan insanlar görüyorum. Eşitsizliğin ve dil ayrımcılığının boy verdiğini görüyorum. Mikrofonlara konuşan ve kulaklık aracılığıyla gerçek muhatabına ait olmayan bir ses işiten diplomatlar ve uzmanlar görüyorum. Bunlar mı doğal konuşma? Duyarlılık ve zekâyla sorun çözme sanatı, artık insan doğasını oluşturmuyor mu?

Bana söylenenler, benim gözlemlediklerime ve saptadıklarımaya uymuyor. Bu yüzden, herkesin iletişim hakkı olduğunu öne süren bu toplulukta şaşkın şaşkın dolaşıp duruyorum. Onlar mı beni kandırıyorlar yoksa ben mi çok aptalım anlamıyorum.

Gültekin Emre

Çevirdiklerim, Çeviremediklerim

1969-70 eğitim-öğretim yılında AÜ DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydımı yaptırdığımda ilerde neleri çevireceğimi bilemezdim elbette. Bölümüne ısınıp alışmam bir iki sömestrime mal oldu. Sonra Rusçaya bir asıldım, pir asıldım! Aslında o yıllarda Rus dilinde okuduğunu söylemeye yürek isterdi. Hemen komünist damgasını alınca basiverirlerdi, yüreğine de bir kurşun sikarları. Durum gerçekten korkutucu ve korkunçtu. Ben, uzun süre başka bölümlerde okuduğumu söyledim, Rusçayı ağızıma bile almadım korkumdan. İlkın, Ankara'nın Kocabeyođlu ve Zafer Çarşısı turlarımı, buralardaki sahafları dolaşmamı bir alışkanlığa dönüştürdüm. Rusçadan dilimize ne çevrilmişse toplamaya başladım. Hasan Âli Ediz, Nihal Yalaza Taluy, Erol Güney, Ergin Altay, Mehmet Özgül... gibi ünlü çevirmenlerin dilimize kazandırdığı Tolstoy, Dostoyevski, Puşkin, Gogol, Turgenyev, Lermantov, Gorki, Çehov da benim kütüphanemde eksiksiz yer almaya başladı öğrenci bursumun el verdiği ölçüde. Gecem gündüzüm Rus yazınıyla dolmaya başladı.

Çeviriye başlamadan önce çeviri kitapları dünyamı doldurmaya başladı fakültede. Klasik Rus yazınının eserleri başucu kitaplarım oldu. Derslerde zaten belli yazarları ve kitapları konuşuyorduk ve bazı ödevler hazırlamak zorundaydık. "Anna Karanina'da Aşk" konulu bir ödev hazırlamıştım karmaşık ilişkinin dünyasına kendimi kaptırarak. Çeviri dersleri, ödevler, sahaflarda bulduğum kitaplar beni adım adım çeviriye hazırlıyordu da ben farkında değildim.

Dostoyevski'nin Beyaz Geceleri ve İnsancıklar romanları beni geceler boyu uykusuz bıraktı başka romanlarla birlikte. Romaların dünyasına sinen yalnızlık ve yoksulluk benimle de örtüşüyordu çünkü. Ben de bu romanların kahramanları kadar yoksuldum, yalnızdım. Annemle tek bir odada yaşıyordum. Küçücük bir mutfak, bir de tuvaletten oluşan bu "daire"de ancak bir roman kahramanı olunurdu ve ben de öyle görüyordum kendimi. Umutsuz aşklar peşimi bırakmıyordu, parasızlık da. Şiirlerim cebimde, defterlerimin arasında yayımlanacağı günü bekliyordu karamsarlıklarından destek alarak.

3. sınıfta Karamzin'in "Zavallı Liza" adlı uzun öyküsünü çevirmeye girişmemde değerli kültür adamı liber Ortaylı'nın annesi sevgili hocam Şefika hanımın çeviri derslerinin payı büyüktür. (Edebiyatı, kitapları öğrencilerine sevdirmek için çırpınan ender hocalardan biriy-

di Şefika hanım.) Duygu yüklü bu anlatıyı yarıya kadar çevirdim ama o günkü dünya görüşümle bağdaşır yanı olmadığından yarıda bıraktım çalışmamı. Aşırı duygulu bir metni kim basacaktı ki? Ama çeviriden tat almamı ve çeviriye yönelmemi sağlayan da bu kitaptır. Seydişehir'deki ETİBANK Alüminyum Tesisleri'nde dil stajımı yapmaya gittiğimde yanımda Gorki'nin öyküleri ve şiirleri de vardı. Orada bir Rus teknikerin yanında Temmuz 1973'te tercüman olarak çalışmaya başladım. Okumaya, içmeye meraklı biriydi bu tekniker, konuşkandı da. Rus votkalarını geceleri ardı ardına deviriyorduk. Saatte bir de fabrikanın buharlaştırma bölümünü denetlemeye çıkıyorduk birlikte. Herhangi bir sorun olduğunda da hemen arızayı gidermek için koşturuyorduk. Denetlemelerin ardından o kendi kitabına dalıp gidiyordu, ben de benimkine. Bu bilgili, çok kitap okuyan Rus teknikere Rusça olarak okuduğum kitaplarda anlayamadığım yerleri soruyordum sık sık. O da bana, hiç üşenmeden, anlatıyordu, açıklıyordu takıldığım yerleri.

Gorki'nin "Kız ve Ölüm" adlı uzun şiirini çevirmeye başlamıştım. Şiir, aklımda kaldığı kadarıyla, destansı bir biçimde umutsuz bir aşkı ele alıyordu. Kahramanlık ve mitolojiyle örülü bir dramı işliyordu Gorki. Şiiri, Rus teknikerin yardımıyla, üç ay içinde çevirdim.

Seydişehir'den ayrılış tarihim Ekim 1973'tür. Burada 3 ay 28 gün sigortalı olarak çalıştım ve uzun bir şiir çevirisiyle döndüm Ankara'ya.

Ankara'da Zafer Çarşı'nda Toplum Kitabevi'nin sahibi sevgili ağabeyim Remzi İnanç'a söz ettim çevirdiğim şiirden. Görmek istediğini söyledi hemen. Fakülte çıkışlarında her gün uğrardım kendisine. Bana yeni kitapları ve dergileri gösterir, yönlendirirdi beni. Hele Rusçadan çevrilen bir kitap varsa mutlaka ilk elden haberim olurdu. Remzi ağabey bula-madığım, yana döne aradığım kitapları bulmamda da yardımcı olmuştur hep. Seydişehir'e yeni şiir kitapları, edebiyat dergileri yolladı üç ay boyunca. Erzincan'da askerliğimi yaparken beni kitapsız, dergisiz bırakmadı. 1980'de geldiğim Berlin'de de bu konuda büyük desteğini gördüm.

"Kız ve Ölüm"ü Şefika hanıma gösterdim heyecanla. Dikkatle gözden geçirdi ve bir iki öneri getirdi. O gece şiiri yeniden yazdım, elle. Daktilom yoktu daha. Ertesi gün Remzi ağabeye verdim çevirimi. Ayaküstü hemen okudu ve çok beğendi. Şiiri aldı ve yeni çıkacak *Köken* dergisine vereceğini söyledi. Yanlış anımsamıyorsam Aralık 1973'te de *Köken* dergisinin ilk sayısının arka kapağında yayımlandı çevirim. Dünyalar benim oldu elbette. Sınıfta ve okulda olay olmadıysa da dikkat çekti elbette bu çevirim. Gorki'nin bütün şiirlerini çevirmeyi düşündüm coşkuyla. Şiirlerini edinmek için uğraştım. O yıllar Rusça'dan kitap bulmak çok zordu. Fakültenin kütüphanesi de yeterli değildi. Sözlüğüm bile yoktu fakülteye başladığımda. Bizden önceki dönemde birisi bin sayfalık sözlüğü elle yazmaya kalkmış, bu anlatılırdı bir efsane gibi. Ama başka çaremiz yoktu gerçekten.

Mayakovski'yi merak ediyordum. Fakültede Gorki'ye kadar okutuluyordu. Pek çok yazarın kitaplarını bulmak olanaksızdı. Hür Yayınevi'nde yayımlanan Mayakovski'nin *Lenin Destanı* (1970) elimden düşmüyordu Güneş Bozkaya-Kolantay'ın çevirisi. Memet Fuat'ın yayımladığı *Lili Birik'e Mektuplar* (1970) da bu büyük şaire merakımı iyice artırmıştı. *Soyut* dergisi de Mayakovski özel sayı yayımlanmıştı o günlerde. Sait Maden de Farsızca'dan çeviriyordu Mayakovski'yi.

Ağabeyim Almanya'daydı. Ondan Mayakovski'nin Rusça baskısını istedim. Onun Almanca-Rusça basılmış bütün kitaplarını yolladı bana. Çok sevindim elbette. Mayakovski'nin bütün destanlarını çevirmeyi kafama koydum.

Ataol Behramoğlu, Çehov ve Puşkin'in öykülerini çeviriyordu. Puşkin'in romanlarını da Rusçadan çeviri yapacak pek fazla kimse yoktu. Çağdaş Rus yazını ise tümüyle kapalı kutuydu.

Puşkin'in *Yevgeni Onegin* bir baş yapıttır ve *Ulysses* gibi Türkçeye kazandırılmaz deniyordu. Rusça'sından okuduğum ve çevirme düşleri kurduğum bu benzersiz şiir- romanı Azer Yaran, 2003'te dilimize kazandırdı.

1974'te mezun oldum fakülteden. Mezuniyet tezim: "Tolstoy'un 'Savaş ve Barış' romanında 'Savaşın İnsanlar Üzerindeki Etkisi'"ydi. Bu tez beni biraz daha Rus diline yaklaştırdı, Rus edebiyatının içine iyice soktu.

Askerliğimi Erzincan'da yapıyordum. Annemle birlikte kalıyordum. Remzi ağabey beni dergisiz ve kitapsız bırakmıyordu yine. Yapayalınızım. Rusça kitaplarımı da yanıma almıştım. Nöbetlerde Mayakovski'nin "150 000 000" destanını çevirmeye başladım. *Şiir Nasıl Yazılır* (1979) kitabı daha yayımlanmamıştı ama ben onun ne çetin ceviz olduğunu daha yolun başında anlamıştım. Acelem yoktu ve ben tadına vara vara bu yüksek sesli destanı çevirdim. Askerden sonra İstanbul'da Ataol Behramoğlu'na gösterdim çevirimi. Bir iki önerisi oldu. Sonra çevirim 1977'de Kızılırmak Yayınları'nca yayımlandı. İlgi gördü bu çeviri. İlhan Berk, "Dizenin Serüveni" başlıklı yazısında çevirimden alıntı yaptı.

"150 000 000" kapağındaki "Emre" soyadımı ben koymadım. Asıl Adım Gültekin Özkan. "Kız ve Ölüm" de kendi adıyla yayımlandı. Hâтта *Türkiye Yazıları* dergisinin Ekim 1977'de yer alan ilk şiirim "Sevinin Öyküsü"nü'nün altında da Gültekin Özkan var. Peki "Emre" soyadı nereden geldi? İlk oğlum yeni doğmuştu. Adını Emre koymuştuk. Ben o sırada Milli Kütüphane'de memur olarak çalışıyordum. Soyadımı değiştireceğimi Kızılırmak Yayınevi'nin sahibi Tuncer Tuğcu'ya söyledim. Tuncer ağabey kitabın kapağı basılacağı gün beni aramış, bulamamış. Oğlumun doğumunu ve adını da biliyordu. O koydu "Emre" soyadını bana. Benim için de sürpriz oldu ve severek kabullendim yeni soyadımı. O gün bugündür bu adı kullanıyorum. Burada da bunu ilk kez bu kadar ayrıntılı açıkladım ve kurtuldum gizlenmekten.

Ankara'daki Milli Kütüphane'de çalışıyordum. Kızılırmak Yayınları için SSCB Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün hazırladığı *Türkiye Cumhuriyeti* kitabının birinci cildini çevirdim mutfak masasında, gecele yarınlarına kadar çalışarak. Değerli gazeteci Mustafa Ekmekçi *Cumhuriyet* gazetesindeki Ankara Notları köşesinde (26 Ekim 1986) bu kitabın hayvancılık bölümünden uzun bir alıntı yaptı. Bu kitap da ilgi gördü yayımlandığı dönemde.

Milli Kütüphane'de çalışırken *Yeni Ülke* dergisine "Türk-Sovyet Dostluğu Üzerine" başlıklı uzunca bir yazı çevirdim (1978, sayı, 4). Atatürk, İnönü, Kalinin (SSCB Merkez Yürütme Komitesi Başkanı), Molotov (SSCB Halk Komiserleri Kurul Başkanı) gibi devlet adamlarının görüşlerini içeren yazıyı *Stroim* dergisinde bulmuştum. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 10. yıldönümü için hazırlanan Mayıs 1934 tarihli "Türkiye Özel Sayısı"ndan çevirmiştim bu ilginç yazıyı.

Ardından ünlü Türkolog Gordlevski'nin *Anadolu Selçuklu Devleti*'ni çevirmeye başladım. Onur Yayınları için. Çeviriyi bitirip Muzaffer Erdost ağabeye teslim ettim. Hâтта telifimin yarısını aldığıma da anımsıyorum. Muzaffer ağabey çevirimden bir alıntı da yaptı bir yazısında. 7 Kasım 1980'de öldürülen İlhan Erdost'un çevirimi nereye koyduğu bulunamadı. Aynı kitabı daha sonra Azer Yaran bir kez daha çevirdi. Kitap, 1988'de Onur Yayınları

arasından çıktı. Bu kitabın çevirmeni ben olmak isterdim, çünkü kitabı hem severek çevirmiştim, hem de önemli bir kitaptı bu.

5 Şubat 1980'de ilk şiir kitabım *Kurşunî Bir Siperde* yayımlandı Türkiye Yazıları Yayınlarında. 3 gün sonra da ben Berlin'e uçtum. Bu kente de yerleştim.

Mayakovski'nin destanları, Gorki'nin tüm şiirleri ve bir kenara ayırdığım başka şairler, denemeler, öyküler çevrilmeden Türkiye'de kaldı ve ben Berlin'de Almanca öğrenmeye başladım bir dil kursuna yazılarak. Hayat beni hiç düşünmediğim bir mesleğin kucağına teslim etti gurbette; öğretmenliğim.

17 sayı yayımladığım *Parantez*, Berlin'de yayımladığım ilk dergidir. Daha sonra 55 sayı sürecek olan *Şiir-lik'i* ve 2 sayı ömrü olan *Melez'i* yayımladım. *Parantez'de* (1986-1987) 70 kuşağı şairlerinin şiirlerini Almancaya çevirdi Berlin'deki genç şairler. Kuşağımın şairlerinin şiirlerinden oluşan bir antoloji yapacaktık olanak bulabilseydik. Yayımladığım dergilerde şiir ve şiir üstüne yazıların çevrilmesini hep önemsedim ve destekledim.

Almanca'dan ilk çeviri deneyli çevirmen Arif Gelen'le yaptım. Goethe'nin İtalya gezisi sonrasında yazdığı *Roma Ağıtları'nı* birlikte çevirdik. Kitap, Harf yayınlarının özenli baskısıyla 1993'te yayımlandı. Sonra Hermann Hesse'nin o benzersiz şiir kitabı *Ressamın Şiirleri'nin* çevirdik arkadaşım Tarık Seden'le birlikte. "Yüzyılın en güzel yazı" olarak tarihe geçen 1919'da Hermann Hesse, resim çalışmalarının yanı sıra şiirler de yazar ve 1920'de bin nüsha olarak bu çalışmasını yayımlar. On resim, on şiirden oluşan bu benzersiz kitabı İyi Şeyler yayımladı (1994). Kitap, kısa zamanda tükendi. Bir ortak çalışma da ünlü Rus yönetmen Tarkovski'nin babası Arseni Tarkovski'nin şiirlerinin dilimize kazandırılmasıydı. İyi bir şair olan Arseni Tarkovski'nin kimi dizelerini filmlerinde kullanmıştı oğlu Tarkovski. Menekşe Toprak'la birlikte İyi Şeyler Yayınları için Arseni Tarkovski'nin şiirlerinden küçük bir seçme yaptık (1999).

1900 Prag doğumlu Franz Carl Weiskopf, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin önemli bir şairidir. Ondan 7 şiir çevirdim tadımlık ve Cevat Çapan *Cumhuriyet Kitap* ekinde bu şiirleri yayımladı, daha sonra da *Şiir Atlası'nın* üçüncü cildine aldı bunları.

Çevirmeyi istediğim pek çok şey var elimin altında. Almanya'nın Gülten Akın'ı sayılan Hilde Domin'in şiirlerini dilimize kazandırmayı isterdim. 1945 sonrası Alman şiirinden bir antoloji hazırlamayı isterdim. Genç Alman şiirini dilimize kazandırmak isterdim. Çağdaş Rus şiirini daha yakından tanımak isterdim.

Çeviri, bir dili, bir ulusu ve bir yazarı/şairi daha yakından tanımak için vazgeçilmez bir uğraştır. Pek tatlı bir uğraş olmasa da önemli bir çabadır tüm sıkıntılarına karşın. Çeviride aslına sadıklık elbette gerekli, anadile hakim olmak da bir o kadar önemli. Çeviri dünyasıyla dünyayı daha iyi algıladığımızı düşünüyorum. Çevrilmiş onca kitabı okumasaydık, kendi yazınımız da bu kadar zengin olamazdı bana göre.

İlk çevirdiğim şiirden, "Kız ve Ölüm"den, çok uzaktayım şimdi, aradan çok yıl geçti. İstedğim gibi çeviriyle ekmeğimi kazanamasam da, çeviriye de uzak düşmedim.

Çevirdiklerime sevinirken, çeviremediklerim için de hayıflanıp duruyorum. Onun için yayımlanan çeviri dergilerini hep izledim. *Tercüme* dergilerini sahaflardan buldum. *Yazko Çeviri* ve *Metis Çeviri*'ler eksiksiz elimin altında.

Şiirlerimden bir seçme Almanca yayımlandı *Libe und Minaturen* (1991) başlığıyla. İşte, ben dilimize bir şeyler çevirirken, ben de bir başka dile çevrildim.

Çevir ki, çevirilesin; çevirirken çevirilirsin: Yani çeviri, başka bir dilde var olmak değil mi?

Tarık Günersel

Çeviri Sanatı

Anadil. Ana dil. Ana dili. Ufuk.
Dünya. Çeviri. Ufuklar.
Değişen hayatlar, değişen diller
arasında yolculuk/lar.
Bir yazılan bin okunur.

Bu dilde yazsa nasıl yazardı?
İşte temel mesele.
Zarf ile mazruf arasında
aşk-nefret vardır
daima.

Çeviri kokmamak.
Dilde ihmal edilen imkânları
değerlendirme fırsatı.
Zor. Gerekli. Yararlı.

Belki bir gün
beyine eklenen bir çip ile
bütün dillerde yazıp okuyabiliriz.
İyi çeviri özel tadlar taşır
o zaman da.

Bertan Onaran

Yaşamı Dile Getirme Araçlarından Biri: Çeviri

Sinema sever misiniz? Alain Resnais'nin "Amerika'daki Amcam = Uzak Akrabam" filmini gördünüz mü? O yapıt aslında bir ortak çalışmaydı, sinemacı Resnais'nin yanında bir de bilimadamı vardı, Henri Laborit. Türk okuru onu Payel Yayınları'ndaki *İnsan ve Kent*, *Yaratıcı İnsan*, *Evrenin Oluşumu* adlı kitaplarıyla tanıyor olmadır, ama belki o filme katkısı gözden kaçmıştır.

İnsan beyni, sinir dizgesi, belleme, kişilik, uygarlık gibi temel kavramlar konusunda derinlemesine düşünmüş, uzak akrabamız beyaz fareler üzerinde de, öbür memeliler üzerinde deneyler yapmış, insanın şu mavi gezegende barış içinde, mutlu, doyumlu yaşayabilmesi için ömür boyu uğraşmış, yardımcı ilaçlar bulmuş gerçek bir insandı Laborit.

Evrenin Oluşumu adlı yapıtında, evreni oluşturan ilk Büyük Patlama'dan sonraki -hani hep şu Tanrı'ya yakıştırılan- beş on saniye içinde acunda olup bitenleri şiirsel bir dille anlatmıştır. O yüzden, ömrünün sonunda, şu yalın özdeyişe varmış: "Evrendeki her şey çeviridir". Burada, doğal olarak, ilk evrensel enerjinin başka biçimlere girmesi, çevrilmesi söz konusudur. Ama işin özünü düşünürseniz, çeşitli anlatım araçları da, yaşam dediğimiz süreçte, insan adlı memelinin iki küçük gözeden (hücreden) gözümüzün önündeki konuşan, düşünen, yaratan varlığa dönüşmesinin öyküsünden başka nedir ki? Ya da başka bir deyişle, ortalama 70 yıl süren bir başka kılığa girmenin, enerji çevriminin öyküsü. İnsan, ağaçtan inip iki ayağı üzerinde durup yürümeye, koşmaya başlayalı beri, hem kendi içindeki enerji değişimlerini, hem çevresindekileri yansıtmaya gereksinmesini duymuş; bunun için yaşadığı ilk mağaraların duvarlarını çoğu kez simgelerle, ya da onu daha da anlatımsal kılan yazılı dille bezemiş. Büyük olasılıkla bu simgesel anlatımdan sonraki ilk adım şiir diliyle anlatım olmuştur. O yüzden bugün de insanın en çağrışımlı, en doyurucu, en kalıcı anlatım yollarından biri şiirdir.

Düşünsel, bilimsel yapıtların bile şiir içerdiğine, en azından şiirsel bir dille yazıldığına inanırım ben; Laborit'nin, François Jacob'un, daha birçoğunun yapıtları buna kanıttır.

Dolayısıyla, herhangi bir yapıtı başka dillerden Türkçe'ye aktaracak olanların her iki dili de gerektiği kadar ayrıntılı bilmeleri elbet vazgeçilmez önkoşul; ama bu yetmez, nitekim yetmiyor, bugün yayın dünyasında karşımıza çıkarılan çeviri yapıtların büyük çoğunluğu insana da, yazara da, uygarlığa da düpedüz saygısızlıktır, sırttan hançerlemedir.

Ayrıca, hepsinden önce, büyük usta Nâzım'ın dediği gibi: "Gideni ve gelmekte olanı anlamaları" kesinlikle gereklidir; evrenimiz nasıl oluştu, nereden geldi nereye doğru yol alıyor, şu anda insanın hem kendi başına, hem evrenin başına açtığı sorunlar nelerdir? Bunları merak etmeyen, yazar da, bilimadamı da olamaz, çevirmen de.

Ama şimdi tüketim toplumunun akıldışı düzensizliği, bu kaygıların hiçbirine olanak tanımaz; önemli olan hemen, ışık hızıyla hiçbir yaşamsal değeri bulunmayan ürünlerin tüketilmesidir; bu, yazınsal ve bilimsel yapıtlar için de geçerlidir elbet.

O yüzden, herhangi bir çeviriyi yapacak insan o işe hazır mı, gerekli donanımı var mı, dili ele aldığı yapıta yakışır düzeyde kullanmayı becerebiliyor mu? Kimsenin bunlara bakacak zamanı yok. Kimi zaman bir yapıtın çevirisi üç dört ayrı kişiye bile bölüştürülüyor, biçem, dil birliği, tutarlılık falan kimsenin umurunda değil: aman, listebaşı bu yapıt bir an önce tüketim çemberine girsin!

İşverenin bakışı bu olunca, işsizliğin kırıp geçirdiği dünyamızda, zaten kimseyi geçindirmeyen, hiçbir toplumsal güvence sağlamayan bir işi yürütmeye çalışan çevirmen de elbette yetkin olma kaygısı güdemiyor.

Evrende her şey çeviri ürünü olduğu gibi, imece ürünüdür de; imecenin her kesiminin yerli yerinde, dolu olması gerekir. İyi de, dünyada insanların ve doğanın yarattıkları artı değerlerin %90'ını bir avuç çalgın yutma hevesindeyse, nasıl gerçekleştirecek o imece?

Sözün kısası, inanılmaz koşulların biraraya gelmesiyle, kimi gerçekten sevdalı ve yetenekli insanların dışında, bütün öbür uğraşlar gibi, çevirmenlik de yapıtı, duyguları düşünceleri göz göre göre harcayanların elindedir.

İster razı olun ister olmayın, ya toplumcu düzen, ya yok oluş!

Fatih Özgüven

Çeviri Hakkında

Çeviri biraz papağanlığa benzer. Duyduğunuz bir sesi taklit etmektir. Önemli olan, duyduğunuzdan tamamen emin olduğunuz sesleri çıkarmaya çalışmak. Kaç tane yabancı dil bilirseniz bilin, insanın bildiği dil -özel durumlar dışında- bir tanedir; doğduğundan beri kulağında olan dil. Bu dili oluşturan unsurlar evinizde konuşulan şeyler, çarşıda pazarda duyduklarınız, okuduğunuz yazarlar, babaannenizin deyimleri, ilk öğrendiğiniz küfürler vs. kadar birbirinden farklı şeylerdir. Çevirmek istediğiniz yazar, kendi özelliğini de koruyarak, bunlardan oluşan sizin kafanızdaki sesle konuşabiliyor mu? Siz onun sesini kendi sesiyle konuşurken duyabiliyor musunuz? O zaman 'çevrilebilirliği' vardır. Bunun uç örnekleri var. Can Yücel, Shakespeare'i büyük bir başarıyla bir son Osmanlı-ilk Cumhuriyet İstanbulu'sunun diline çevirmişti. Ama bu maharet isteyen bir takladdir. Kafaüstü çakılabilirsiniz. Öte yandan Bilge Karasu, Georges Simenon'u son derece süssüz, düz ve etkileyici bir Türkçe'ye çevirmişti. Bu da aynı derece maharet ister. Bir diğer yol, yazarın 'derisinin altına sızmaya' (bu da çeviri bir deyim) çalışmaktır. O yazar sizin kulağınızdaki dilde ne der, hangi kelimeyi kullanır? Virginia Woolf, hiç değilse belli anlarda 'mamafih' mi der, 'gene de' mi? Raymond Carver'da ya da Hemingway'de en ufak bir eski Türkçe kelime sırtabilir. Oysa Nurullah Ataç'ın *Tehlikeli Alakalar* çevirisine düşecek en ufak bir TDK gölgesi o lezzetli çeviriye tuzsuz yemeğe döndürür. (Bu dengeleri kollayan çevirilere en iyi örnek Tomris Uyar'ın çevirileridir.) Sonra; sesi duyduunuz tamam, peki ama o ses nasıl çıkıyor? Çevireceğiniz şeyin müziği nasıl? Melodik ve şıkır şıkır mı, atonal ve tarazlı mı, görünürde sakın ama alttan alta dalga dalga mı? Müzik, duygudur. Dramdır. Okuduğunuzda size geçen o ilk, ham duygudan daha öte bir şeydir bu 'müzikle kodlanmış duygu'. Yazarın duygusunu çok paylaşabilirsiniz, ama onu aktarmakta kullandığı 'müziği' çıkarabiliyor musunuz? Türkçedeki en güzel Camus çevirilerinden biri olan *Düşüş*'ün aynı zamanda bir müzik adamı olan Yalçın Tura'nın -tek?- çevirisi olması tesadüf değil. Bir başka konu; espi ve mizah iki ağzılı bir bıçak gibidir. Mizaç ve mizah (humor, humeur) birbiriyle akrabadır. Adalet Cimcoz'un *Tibor Dery* çevirilerinin güzelliği ya da kardeşi Ferdi Tayfur'un dahiyane Marx Biraderler seslendirmeleri, çevirmenin ya da uyarlayıcının o mizaha yakın olmasındandı herhalde. Bir de, çeviri ne yazık ki, çalışmaktır. En çok disiplin ve en sıkıcı masabaşı mesaisi isteyen işlerden biridir. Sevgilinizden ayrılabilir, eşinizden boşanabilir, arkadaşlarınızdan vazgeçebilirsiniz ama Roza Hakmen gibi yıllardır mecburen Marcel Proust'la yatıp kalkmazsanız, *Geçmiş Zamanı Ararken*'i çevirmek hayaldir. Çeviri giderek küçük el sanatlarından biri haline gelen, ayrıca kazancı da birçok şeye oranla komik olan uğraşılardan biri. Buna rağmen hâlâ sevdikleri yazarların sesi duyanlar ve kendi seslerinde çalmak isteyenler ve 'çalabilenler' var. Temelde bir tür sapkınlık herhalde. Çevirinin tek -ve hemen de ulaşılamayan- kazancı o duyduğunuz sesini kendi dilinizde de duyduğunuz anların hazzıdır. Yüksek kazanç ve çabuk tatmin günlerinde yaşadığımız düşünülecek olursa, hiç 'rantabl' değil. Ama bir de duyduğunuz ve kendi dilinizde çıkardığınız sesi başkalarına da duyurabildiğinizi fark ettiğinizde! İşte o zaman bu tuhaf uğraşının çok da boşuna olmadığını düşünürsünüz. Mükemmel bir duygudur.

Petru Leca

Korsikaca'dan Çevirenler:
Elif Su Alkan ve Eric Zucconi | Petri D'avvena

SUDORE

Ind'è l'acqua chi corre in lu me fiume
Ci hè gioie, ci hè spiranze in brume
Qui ci cola, chi tantu li dà savore
Di chi l'hà fattu tant'è tantu sudore
Ch'èiu vi dicu, vi dicu o zitelli aio
Venite à vede cio chi piglia à l'inghjo.
Ci si po vede, certe volte ancu sente
A sciaquigliera, aligera di mente,
E ragiunate di li cari anticoni
Fatte in ghjiru à dolci caraffoni
Aio à vede, aio à fidighjà
Cio chi hè vede, à sènte, à piglià

TER

Köyümün ırmağından akan bu suda
Coşkular var, umut tozları var.
Ve bütün tadı ve tuzuyla
Buraya akıyor ter.
Tekrar tekrar söylüyorum sizlere, çocuklarım, haydi toplanın
Gelin gidip bakalım oluğa
Olukta, kimi zaman, kendinden geçmiş ruhun şıptırısı duyulur,
Hâтта bazen, sevgili atalarımızın
Mis kokulu testilerin etrafındaki sohbetleri
Haydi, gelin, gidip bakalım
Seyrederim bütün olan biteni, dinleyelim, sahip çıkalım...

BELLE

So belle tante cose
 Quelle chi so, belle...
 E rise di e spose
 E schizze di e stelle ;
 Pusà in piazza a sera,
 Una canzona hè bella...
 U inamuratu chi spera
 I ghjochi à piattatella.
 In le so loche vultà
 U core à trimuleghju...
 Di quessa l'aspittà...
 U megliu cà u peghju.
 U rossu di a chjirasgia
 L'incantu di u cantu,
 U sole chi imbrasia,
 U fruttu di u stantu...
 Certe carissime voce
 Cusi belle, sfarente,
 U scute di le noce
 Tene caru un parente.

So belle tante cose
 Quelle chi so, belle...
 A vela à sfrisgia l'onda
 U spianà d'un flanciu
 A rima vagabonda
 Cio ch'ellu sprime l'ansciu...

GÜZELLEME

Ne çok şey var güzel olan
 Güzel kadınlar...
 Gelinlerin gülüşleri,
 Pırıltısı yıldızların;
 Oturmak şöyle akşama karşı,
 Ne güzeldir bir türkü...
 Sevdiğine kavuşabilmenin heyecanıyla
 Yüreği pır pır dönüşü evine
 Bir sevdalının...
 Güzeldir bazen en kötü de en iyi kadar..
 Açık pembe kiraz,
 Büyüleyici melodi,
 Kavuran güneş,
 Ürünü emeğin...
 Sevilen, tanıdık sesler,
 Ya da bilinmeyen, ama güzel,
 Silkelemek ceviz ağacını
 Ve sevmek bir aile büyüğünü...

Ne çok şey var güzel olan
 Güzel kadınlar..
 Dalgaları okşayan yelkenli
 Atmacanın uçuşu süzülerek
 Ve uçarı ayak
 Son nefesi dile getiren

Sully Prudhomme

Fransızca'dan Çeviren: Tozan Alkan

16 Mart 1839-7 Eylül 1907. Asıl adı René François Armand Prudhomme. Mühendislik eğitimi gördükten sonra edebiyata yönelerek şiirler yazdı. 1901 Nobel Edebiyat Ödülü'nü almaya hak kazandı. Başlıca eserleri; *Les Solitudes*, *Impressions de la Guerre*, *Les Vaines Tendresses*.

LES BERCEAUX

Le long du quai, les grandes vaisseaux,
Que la houle incline en silence,
Ne prennent pas garde aux berceaux,
Que la main des femmes balance.

Mais viendra le jour des adieux,
Car il faut que les femmes pleurent
Et que les hommes curieux
Tentent les horizons qui leurrent!

Et ce jour-là les grandes vaisseaux,
Fuyant le port qui diminue,
Sentent leur masse retenue
Par l'âme des lointains berceaux.

BEŞİKLER

Rıhtımda dizilmiş koca gemiler,
Salınırken dalgalarla sessizce,
Nasıl sallandığını ne bilsinler,
Beşiklerin, anaların elinde.

Veda vakti gelip çatacak bir gün,
Çaresi yok, ağlayacak kadınlar
Çaresi yok, meraklı erkeklerin
Aklını başından almış ufuklar!

İşte o gün o dev gibi gemiler,
Bırakıp giderken limanı geride,
Uzak beşikleri hissedecekler
Bir el gibi ağır gövdelerinde.

Charles Baudelaire

Fransızca'dan Çeviren: Ataol Behramoğlu

Le CHAT

Viens, mon beau chat, sur mon coeur amoureux;
Retiens les griffes de ta patte,
Et laisse-moi plonger dans tes beaux yeux,
Mêlés de métal et d'agate.

Lorsque mes doigts caressent à loisir
Ta tête et ton dos élastique,
Et que ma main s'enivre du plaisir
De palper ton corps électrique,

Je vois ma femme en esprit. Son regard,
Comme le tien, aimable bête
Profond et froid, coupe et fend comme un dard,

Et, des pieds jusques à la tête,
Un air subtil, un dangereux parfum
Nagent autour de son corps brun.

KEDİ

Gel bana, güzel kedim, sevdalı yüreğime;
Batırmaksızın tırnaklarını.
Ve bırak dalayım güzel gözlerine,
Metal ve akik karışımı.

Parmaklarım okşarken gönlümce
Başını senin ve esnek sırtını,
Ve elim hazdan esrikleşirken
Yoklamaktan elektrikli vücudunu,

Kadınım canlanır zihnimde. Bakışı onun
Seninki gibi, sevgili hayvan,
Derin ve soğuk, keser ve delip geçer bir mızrak gibi,

Ve tepeden tırnağa bir ince hava,
Bir tehlikeli koku
Sarar onun esmer vücudunun çevresini.

Sâdî

Farsça'dan Çeviren: Ömür Ceylan

İranlı ünlü yazar Muslihüddin Sâdî. Klasik İran edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Şiraz'da doğmuş (1213) ve aynı yerde vefat etmiştir (1291). Aynı zamanda bir inanç önderi olan Sâdî, mahlasını, Salgurlu hanedanı atabegi Sâd bin Zengi'den aldı. En ünlü yapıtları ahlakî-didaktik tarzda yazdığı *Gülistân* ve *Bostân*'dır. Bu iki eser dışındaki çeşitli şiirleri *Külliyyât-ı Sâdî-i Şîrâzî* başlığı altında bir araya getirilmiştir.

ترک رضای خویش کند در رضای یار
 بیند خطای خویش و نبیند خطای یار
 بی طاق از ملامت خلق و جفای یار
 من سر نمی نهم مگر آنجا که پای یار
 مارا به در نمی رود از سر هوای یار
 یار قدیم را برسانی دعای یار
 بیگانه باشد از همه خلق، آشنای یار

سعدی

یار آن بُود که صبر کند بر جفای یار
 گر بر وجود عاشق صادق نهند تیغ
 یاران شنیده ام که بیابان گرفته اند
 من ره نمی برم مگر آنجا که کوی دوست
 گفتی هوای باغ در ایام گل خوش است
 ای باد اگر به گلشن روحانیان روی
 هر کس میان جمعی و سعدی و گوشه ای

GAZEL

Yâr odur ki sabreder
 yârin cefasına
 ve terk eder rızasını
 onun rızasına...

Gerçek âşık olana
 kılıç çalsalar bile
 aramaz yârda hata
 bakar hatasına

Duymuşum;
 sevenler çöle düşermiş
 dayanamadıklarından
 yârin eziyetine, halkın kınamasına.
 Bense dostun semtine
 eğer çıkmasa bir yol
 girmem!
 ve bu baş düşmüyorsa
 ayaklarına yârin
 vermem!

Dedin ki;
 gül mevsiminde bahçelerin
 ne de güzeldir esintileri;
 bizimse başımızda
 hâlâ kavak yelleri...
 Ey rüzgâr;
 düşerse yolun eğer
 melekler bahçesine
 çağrısını âşığın
 ilk sevgiliye ilet
 -kulak versin sesine-

Herkes içinde halkın
 ve Sâdi bir köşede;
 halk onu tanımasın
 yâri onu bilsin de...

W. B. Yeats

İngilizce'den Çeviren: Cevat Çapan

WHEN YOU ARE OLD

When you are old and grey and full of sleep,
And nodding by the fire, take down this book,
And slowly read, and dream of the soft look
Your eyes had once, and of their shadows deep;

How many loved your moments of glad grace,
And loved your beauty with love false or true,
But one man loved the pilgrim soul in you,
And loved the sorrows of your changing face;

And bending down beside the glowing bars,
Murmur, a little sadly, how Love fled
And paced upon the mountains overhead
And hid his face amid a crowd of stars.

YAŞLANIP SAÇLARIN AĞARDIĞINDA

Yaşlanıp saçların ağardığında, uyuklarken
Ocağın başında, eline al bu kitabı
Ve oku yavaş yavaş düşleyerek bir zamanki
Yumuşak bakışlarını ve gölgelerinin tatlılığını.

Kaç kişi senin o mutlu inceliğini sevmiştir,
Kaç kişi güzelliğini, yalan ya da doğru.
Ama bir kişi senin o gezginci ruhunu
Ve değişen yüzünün hüznünü sevdi.

Şimdi eğil de korlaşmış kütüklere,
Mırıldan biraz üzgün bir sesle,
Aşk nasıl kaçıp dağlara gitti
Ve gizledi yüzünü sayısız yıldızlarla diye

TO A CHILD DANCING IN THE WIND

Dance there upon the shore;
What need have you to care
For wind or water's roar?
And tumble out your hair
That the salt drops have wet;
Being young you have not known
The fool's triumph, nor yet
Love lost as soon as won,
Nor the best labourer dead
And all the sheaves to bind.
What need have you to dread
The monstrous crying of wind?

TWO YEARS LATER

HAS no one said those daring
Kind eyes should be more learn'd?
Or warned you how despairing
The moths are when they are burned?
I could have warned you; but you
are young,
So we speak a different tongue.
O you will take whatever's offered
And dream that all the world's a friend,
Suffer as your mother suffered,
Be as broken in the end.
But I am old and you are young,
And I speak a barbarous tongue.

MEMORY

One had a lovely face,
And two or three had charm,
But charm and face were in vain
Because the mountain grass
Cannot but keep the form
Where the mountain hare has lain.

RÜZGÂRDA DANS EDEN BİR ÇOCUĞA

Sen dans et orada kıyıda
Senin ne umurunda
Rüzgâr ya da kükreyen sular?
Savur tuzlu damlalarla ıslanan
Saçlarını havaya.
Gençsin, nereden bileceksin
Soytarının zaferini ya da aşkın
Ele geçer geçmez yitirildiğini,
En iyi çalışanın ölüp gittiğini,
Bütün demetlerin dağıldığını?
Neden korkacakmışsın sen
Rüzgârın acımasız uğultusundan?

İKİ YIL SONRA

Kimse söylemedi mi sana o korkusuz,
Seven gözlerin daha uyanık olmalı diye?
Ya da hatırlatmadı mı kimse nasıl umarsız
Olduklarını yanarken pervanelerin?
Ben uyarabilirdim seni; ama gençsin sen
Ve başka başka diller konuşuyoruz ikimiz.

Ah, ne verilse almaya hazırsın sen
Ve bütün dünya dost senin gözünde.
Annen gibi sen de çekeceksin,
Sen de öyle incineceksin sonunda.
Ama ben yaşıyım, sen gençsin
Ve barbarca bir dille konuşuyorum ben.

BELLEK

Birinin güzel bir yüzü vardı,
Sevimliydi öteki ikisi üçü.
Ama neye yarar sevimlilik
Ve güzel yüz? Çünkü ancak
Bir gece biçimini koruyabilir
Üzerlerinde yatan tavşanın
Dağlarda biten otlar.

AFTER LONG SILENCE

Speech after long silence; it is right,
 All other lovers being estranged or dead,
 Unfriendly lamplight hid under its shade,
 The curtains drawn upon unfriendly night,
 That we descant and yet again descant
 Upon the supreme theme of Art and Song:
 Bodily decrepitude is wisdom; young
 We loved each other and were ignorant.

DEATH

Nor dread nor hope attend
 A dying animal;
 A man awaits his end
 Dreading and hoping all;
 Many times he died,
 Many times rose again.
 A great man in his pride
 Confronting murderous men
 Casts derision upon
 Supersession of breath;
 He knows death to the bone --
 Man has created death.

**UZUN BİR SUSKUNLUKTAN
SONRA**

Uzun bir suskunluktan sonra konuşmak,
 yanlışı
 Sayılmaz bütün sevdiklerimiz ölüp
 gitmişlerse;
 O düşman ışığı lambanın gizlemişse kendini
 Ve perdeler inmişse düşman gecenin
 üstüne
 Durmadan, durmadan eşlik edelim diye
 O yüce Sanat ve Şarkı söyleşisine:
 Bilgeliktir vücutça yıpranmışlık; gençken
 Sevdik birbirimizi, dünyadan habersizdik.

ÖLÜM

Ne korkar, ne de umutlanır
 Ölmekte olan bir hayvan.
 İnsansa her şeyden korkarak
 Umut içinde bekler sonunu;
 Kaç kez ölmüştür de o,
 Kaç kez dirilmiştir yeniden.
 Yiğit ve onurlu bir insan
 Yüz yüze gelince katilleriyle,
 Şöyle alaycı bir bakış fırlatır
 Soluğunu keseceklere.
 Ölümü iliklerine kadar tanır o,
 Çünkü insandır ölümü yaratan.

Jamie McKendrick

İngilizce'den Çevirenler:
Şeyda Eraslan, Selin Erkul -Müge Işıklar Koçak, Pelin Şulha

1955'te Liverpool'da doğdu. Dört şiir kitabı yayımlandı: *The Sirocco Room* (1991), *The Kiosk on the Brink* (1993), *The Marble Fly* (1997) ve *Ink Stone* (2003). Forward Poetry Prize (Yılın En İyi Şiir Kitabı) ve Poetry Book Society Choice ödüllerine layık görüldü. *Ink Stone* (2003) adlı şiir kitabı ise 2003 T. S. Eliot Prize ve 2003 Whitbread Poetry Award ödüllerine aday gösterildi. 2000 yılında Faber Yayınevi'nden *Sky Nails* adı altında bir şiir seçkisi çıktı. Hollanda ve İtalya'da da seçilmiş şiirleri yayımlandı.

THE BOOK OF NAMES

There's a man going round taking names...

Between Termini and a few stops back
some fetid little cutpurse took a blade

to my leather shoulder bag behind my back,
slipped his deft paw in and helped himself

to the address book he most likely felt
was my wallet. And now he has the names

of my friends in the palm of his hand.
Will he ring them or write? - Arrange to meet

at the caffè under the Rotonda
where soon enough my presence won't be missed

and he'll win his way into their tenderest
considerations with his gambler's charm, easily

overstepping the mark I'd always failed to,
while I sit on a bench and watch the sun

nose into the gashed bag and bring to light
its sad and evil remnants deemed not fit

to lift, with the one thought
of where I'd find a cobbler's needle

and some right-coloured thread to mend the cut
to cover up the shame, the sudden lightness.

ADRES DEFTERİ

Etrafta isimleri toplayan bir adam var...

Termini ile birkaç durak ilerisi arasında
pis kokulu küçük bir yankesici

arkadan yanaşıp deri çantama bıçağıyla çentik attı,
maharetlili pençesiyle cüzdanım zannettiği adres defterimi aşırıdı.

Şimdi avucunun içinde arkadaşlarımla isimleri var.
Onları arayacak mı, yoksa yazacak mı onlara?

Yakında yokluğumun hissedilmeyeceği
Rotonda'daki kafede randevu mu ayarlayacak?

Ve kumarbaz cazibesıyla
onların en hassas düşüncelerine dalacak

benim bir türlü geçemediğim çizgiyi kolayca geçecek,
ben bir bankta oturup güneşi seyrederken

kesik çantayı kofaçan edip
hüzünlü kalıntılarımla incelerken

Çentiği yamamak
utancı ve aniden gelen hafifliği örtmek için

iğneyi ve doğru renkte ipliği
nerede bulacağımı düşünürken.

Çeviren: Şeyda Eraslan

UNFADED

The dead are villains we pretend to love.
Their waxy faces a serene reproach.
We learn their secrets with distaste:

the things they did make them at least
as bad as we are - even worse because
they're dead, and we're alive and might
improve.

The dead are villains we pretend to love.
They died deliberately to spite us,
to leech our lifeblood for their awful dryness.

We clothe their faults in all the virtues
they never had, to keep them in their place,
where they should stay, away from us.

The dead are villains we pretend to love
though every now and then we hear their
voice
speaking exactly as they spoke to us,
and see their smiles again as they once
smiled,
and their hair unfaded as it was in life.

SOLMAYAN

Ölüler sever gibi görüdüğümüz kötülerdir.
Balmumu yüzleri dingin, sitemli.
Sırlarını öğrenmekten hoşnut olmayız:

yaptıkları onları en az
bizim kadar - hatta daha da kötü kılar çünkü
onlar ölü, biz hayattayız ve düzelebiliriz.

Ölüler sever gibi görüdüğümüz kötülerdir.
Bizi rahatsız etmek için kasten ölmüşlerdir,
kanımızı emerler korkunç cansızlıkları
uğruna.

Örteriz tüm hatalarını, hiç sahip olmadıkları
erdemlerle, sadece olmaları gerektiği yerde
kalıp,
bizden uzak olsunlar diye.

Ölüler sever gibi görüdüğümüz kötülerdir
ara sıra seslerini duyarız
eski zamanlardaki gibi,
ve gülümsediklerini görürüz, aynı eskiden
olduğu gibi
ve solmayan saçlarını sanki hayattalar gibi.

**Çevirenler: Selin Erkul ve Müge Işıklar
Koçak**

OIL AND BLOOD

Sleep on my chosen one it's only me
intent as a Madagascan sloth that moves
through the tall twilight of mahogany,
padding down the wall towards your pillowcase
and the hollows of your neck I ache for.
Lifting one knee, you shape a linen vault
that frees the scent of nard and nightflowers.
Does my dark disturb you, sweetheart, do
you dream
of the roof-tree burdened by a roost of bats,
your outline inscaped by their squeaky jargon?

Within a tongue's length of your ear lobe,
I could consume whole nights in this vestibule
of paradise if waiting weren't such hell
or if Van Helsing, that bony eunuch,
weren't striding upstairs with his cricket bag
full of sharpened stumps and oil of garlic,
the paraphernalia of intolerance.
Let him come. Rather than leave you be
I'd have the sun impale me and the breeze distress
my mouldy flavoured, still enamoured dust.

YAĞ VE KAN

Uyu benim sevgili seçilmişim, benim,
sadece ben
Madagaskarlı bir miskin kadar gayretli
hareket eden
Maun ağacının uzun alacakaranlığı arasında
Yastık kılıfına doğru duvar boyunca tıpış
tıpış yürüyen
Ve sızlatan boyun çukurları.
Dizini kaldırarak bez kubbeyi düzeltiyorsun
Gece çiçekleri ve geçmişin kokusunu salan.
Karanlığım rahatsız mı ediyor seni tatlım,
hayal mi ediyorsun
Yarasaların tünediği çatının yatay direğinin
Çerçevenden gıcirtıyla ayrıldığını?

Kulak memenin dil boyu uzunluğunda
Bu cennet dehlizinde gecelerimi geçirebilirdim
Beklemek olmasaydı cehennem misali
Ya da Van Helsing, o sıska haremağası
Çantasıyla yukarı çıkmasaydı
Keskin kütükler ve sarımsak yağıyla dolu
Ivır zıvır müsamahasızlığı.
Bırak gelsin. Onu bırakmandansa
Bırak güneş kazıklasın beni ve meltem
ıstırap versin
Küf kokulu henüz büyülenmiş tozuma.

Çeviren: Pelin Şulha

Mahmud Derviş

Arapça'dan Çeviren: Metin Fındıkçı

1941 yılında Celile kentinin, küçük bir köyünde doğdu. O sessiz sedasız köyü, bir fırtına savrukluğuyula istemeyerek bırakırken, henüz altı yaşındaydı. Orta öğrenimini, İsrail'in Nazaret ilinde yaptığı sürede üç defa hapse girer (1961, 1965, 1967). Dergi ve gazetelerde çıkan şiir ve yazılarıyla, daha o yıllarda halkıyla bütünleşir. Kavganın, acının ve yalnızlığın çok erken yaşta bilincine varmıştır artık. Şiiri de militanca söyleşi içinde gelişmektedir. Bu acıya, bunca katliama ve sürgüne rağmen, Derviş hiçbir zaman kin gütmez şiirinde. 1982 yılının eylül ayında, Sabra - Şatila katliamı olur. Mahmud Derviş katliamdan hemen sonra, "Gölgeyi Yüksekten Övmek - Beyrut Kasidesi"ni yazar. Bu şiirle Filistin kavgasında, en güçlü silahlardan birisinin şiir olduğunu bütün dünyaya kanıtlar. Bu kitapla (eski adı Sovyetler Birliği'nde) Lenin Ödülü'nü alır.

چىنۇ، قىيىرخىلا اذە كىيىماھن انىل قىچى، دەلسىن ناۋ
 مەھفەھە، فەنداسىن جۇددىن چىنۇ دىيىچ قىيىرخىل عىسكەم لىق قىچىلا يىفأ
 بەھ قۇاروا سىگىنى قىيىرخى. نىيىكىلا قۇرو انىكىل، بەھم قىيىن ع انىكىل اي
 وىنىكىلا نىيى قىيىنكىلا ام دەنەنكىل. ام ع لىسىنكىل نويىكىلا بىونىچ عىونكىل انىكىل اي و
 چىللا شۇ قىچىلا ع اورا ق نىيىچ انىكىل لىسىنكىل. بەھم سىكىلا و رىغىنكىلا انىكىل چىيى
 ،كىيىمكىلا لىسىنكىل لىكىل قىيىنكىل ناۋ انىل قىچى، ام ع كىيىنكىل ناۋ
 ،كىيىمكىلا لىكىل لىسىنكىل لىكىل قىيىنكىل نىيىكىل قىيىنكىل لىكىل رىسىنكىل
 ،كىيىرخى. قىيىرخىلا اذە چىيى اورا ق نىيىنكىل ناۋ انىل قىچى، ام ع لىكىل لىسىنكىل ناۋ
 ؛ كىيىمكىل قىيىرخى قىيىرخى؟ نىيىمكىل لىكىل قىيىنكىل امكىل. بەھم سىكىل لىكىل رىسىنكىل ناۋ
 ،كىيىمكىل ناۋ كىيىنكىل امكىل كىيىنكىل ناۋ انىل قىچى، بىنسىنكىل قىيىنكىل لىكىل رىسىنكىل

SEVDİĞİMİZ BAHAR BİZLERDEN SORUŞTURURLAR

Bizlere, bizlerden soruştururlar sonunda sevdiğimiz bu baharı, sorarız: yeni bir bahar sığar mı bu tarlada, bizler kömürden bedenlerimizi içinde sereceğimiz? Bahar altın yapraklarını düşürür. Keşke incir yaprakları, keşke yavaş çayırlara tanık olsak mevsimlerin arasındaki farkını duysak. Keşke veda etmesek güneşli gözlere ve sorsak babamızı sorgulayan yıllardan mızrağın başında yükseleni. Besmeleyle bize bağışlanan şiir. Bizlere, bizlerden soruşturur gecenin koynundaki güzel kadınları, geceyi kısaltan konuştuğumuz zamanı, iki gari bin varışıyla kuzeye ulaşan bu baharı. Bizlere, bizlerden soruşturursalar da bu baharda kokladığımız kokuları, gecedden sorarız düşün hasta düşürdüğü düşü düşleyeni hasta düşürdüğü gibi? Baharı bahardan. Keskin kılıcına doğuracak halkı; bizler öldüğümüzde soruşturacaklar ölümü özlüyormuşuz gibi, sümbülde gizlediğimiz yeryüzünü.

دائس لاييف

دائس لاييف، دا جزلک ملسووانا نم فرغ
 نازما دي ييف انا لک رفق يولدي ... يولع
 نين يولديک عود ييف اضروت رجح يولدي
 مان مٹ، نم يولديک ريقولک يولدي
 نروسن لکم، يولع يولديک ريقولک يولدي و:
 رصا جم ليوولک و قونک ايهامن دن ع لکانه
 نغمتن دقويهن يولکم، هجر ج نم، هارنک
 ناب ع نع ضيفلک لک مٹ، نراجير يولديک
 دا جزلک نأفدو يولک يولع اهل يادج تخرأ
 "ايان انج يولک نولکي انه" يولدي و
 هاره غترات، دي يولک ابا م اوناک نيدير دغ
 نوبان م اوناک نييفووص،
 يولع انا

لکسفن نغفرع نولک لک، دجک فلک خ اف
 فافتن زولک رومن يولع مال لک، لک يولدي و
 مال سولک يولک سولک، مال لک يولع ان انا
 يولک لک و يولک لک، ادي يدغ و ان
 ريلک يولک ج يولک فرفرن ديوب، مال لک يولک
 ميان يولک، نلک نغلا نضج يولک مانا و
 اي يولک، لک لک و امرامن نيوب ورف ا
 دام لک لک غترا ضعب انا، ضرأ لکانه
 نيلک ع لک لک، نيلک ع ريسک مال لک نلک و
 مال لک لک نيوب نلکسفن و.

ŞAM'DA

Şam'da, kalabalığın içinde kim olduğumu biliyorum.
Ay beni bir inci tanesi gibi kadının ellerine sarkıtır... yüksekten.
Yaseminin gözyaşlarıyla arınan taşa sarkıtır beni
Sonra uyur. Beni kırık bulutlar gibi yoksulluğun soğukluğuna
Sarkıtır. Şiirin yüksek onurundan sarkıtır beni:
Orada ölümün uzun kuşatmasında
Mumların düğümü gibi, yaradan, karanlıkta yığınların
Döküldüğünü görürsün. Duvar sarmaşıkları sarkıtır beni
Ölen kokularına ve rahmin sıcaklığına.
"Ölüm burada uykunun sevgisi gibi olsa gerek" beni saçları
Sarkıtır, iki özürlüydü ama yaşayan,
İki sofuydu ama zındık,
Yüksek: oysa
Benliğini tanıdıkça geriledim, yenilediğim sözcükler
Geriledi narin badem çiçeklerinde, barışın mavi göğü
Seni okur. Ben benim Şam'da,
Benim benzerim, benzerim yok. Ben yarının ellerinde
Ellerim güvercinin kanatlarında çarpar. Şam'da
Uyuyarak yürüyorum, geyiklerin kucağında uyuyorum
Yürüyerek. Gece ve gündüz arasında ayrım yok
Güvercin işgalinden sonra. Orada yüksek
Yeryüzünün düşünde, ancak gökyüzü çıplak yürürüm
Şam halkının arasında...

Rodica Draghinescu

Fransızca'dan Çeviren: Halil Gökhan

Romanya Buzias doğumlu şair, Çavuşesku'nun devrilmesinin ardından gelen ve "90 Kuşağı" olarak adlandırılan yazar ve şairlerin önde gelenlerinden. Rumence ve Fransızca yazan Rodica'nın 3'ü şiir olmak üzere 16 yayımlanmış kitabı var. Şiirleri birçok dile çevrildi.

Çağdaş Fransız edebiyatından Rumence'ye çeviriler yapıyor ve Fransız edebiyat dergilerine yazılar yazıyor. Birçok şiiri Fransız müzisyenler tarafından bestelendi. Romanya ve Fransa'da yayımlanan eserleri birçok ödüle değer görüldü. Halen Fransa'da yaşıyor.

L'ART DE DIRE "VIENS!"

Je photographie

mes yeux,
mon ventre,
mes cuisses,
ma langue,

après je colle les morceaux :

le mien, le tien, le mien, le tien,

un sandwich duquel je nourris ma bonne volonté

Je lèche mes mains

Je les mets à l'affût :

viensviensviensviens, comme un attrape-mouche, viensviens

je ferai ton éducation pour ne pas mourir las, je te collerai contre moi

jusqu'à ce que tu deviennes un énorme cigare allumé

Alors, tu te fumeras toi-même,

tu goûteras ta vérité, ton mensonge, ta peur

et te tournant vers l'Enfer,

tu évolueras silencieusement,

comme un fusil sur le dos

d'un soldat d'élite

Suis-je nue? Regarde. Écoute.

Je photographie

tes doigts,
ton cou,
ton ventre

t a langue,

Suis-je nue ? Regarde. Écoute.

Je photographie

tes yeux
ton ventre,
tes mains,
ta bouche,

deshabille-toi, bête humble !

n'aie pas peur !

(les fourmis ne mangent que les hommes

en pain d'épice)

dis ta prière, fauve humble,

avant de te partager en photos!

Suis-je nue ? Regarde. Écoute.

Je combine les parties (les photos-vies)

la mienne avec la tienne, la tienne avec la mienne,
un va-et-vient érotique
autour duquel la reine des fourmis s'excite
n'aie pas peur !
ni la nuit, ni le jour,
n'osera nous toucher !
Pour goûter cette photoposition,
il faut un peu fusiller le temps !
Se prendre en photos réciproquement,
faire la guerre en papier mauve
avec les secondes, minutes, heures de tourment !
moi, je te / toi, tu me fais plonger dans ton corps,
le mien, toi, tu me / moi, je te fais plonger dans mon corps, le tien,
Suis-je nue ? Regarde. Écoute.

Je photographie
 ta bouche,
 ton cou,
 tes mains,
 ta langue,

deshabille-toi, bête humble,
n'aie pas peur !
(Les fourmis ne mangent que les hommes
en pain d'épice)
dis ta prière, fauve humble,
avant de te partager en photos !
Suis-je nue ? Regarde. Écoute.
Je combine les parties (les photos-vie)
la mienne avec la tienne, la tienne avec la mienne,
un va-et-vient érotique,
autour duquel la reine des fourmis s'excite.
N'aie pas peur !
Je t'appartiens, tu m'appartiens,
même dans les boyaux de la reine !

"GEL!" DEME SANATI

Fotoğraflıyorum

gözlerimi,
karnımı,
kalçalarımı,
dilimi,

sonra yapıştırıyorum parçaları :

seninkini bana benimkini sana,
iyi niyetlerimi beslediğim bir kuru ekmeğe

Ellerimi yalıyorum

Bir kenara koyuyorum onları :

gelgelgelgel, bir sineklik gibi gelgel

hayattan bıkip ölmemen için eğiteceğim seni, yapıştıracağım seni kendime
dev bir yanan puro oluncaya kadar sen

Ve kendi kendini içeceksin,

Hakikatin neyse onu tadacaksın, yalanlarını, korkularını

Ve yüzünü dönerken cehenneme,

Sessizce yükseleceksin

Sırtında kahraman bir asker

Tüfeği varmış gibi

Çıplak mıyım? Bak. Dinle.

Fotoğraflıyorum

parmaklarını,
enseni,
karnını
dilini,

Çıplak mıyım? Bak. Dinle.

Soyun çirkin hayvan!

korkma!

(karıncalar sadece ekmek gibi ufalanmış
insanları yer)

son duanı et, çirkin yırtıcı,

fotoğraf karelerine bölünmeden önce!

Çıplak mıyım? Bak. Dinle.

Parçaları bir araya getiriyorum (hayatın resimlerini)

Sen benle, ben senle

Erotik bir gelgit içinde

Karıncaların kraliçesi azıyor dalgaların çevresinde
korkma!

ne gündüz ne gece,

dokunmaya cesaret edemez!
Bu fotoğraf tadını çıkarmak istiyorsan,
Zamanı kurşuna dizebilmelisin!
Kendi fotoğraflarını çekebilmelisin,
Sepya rengi kağıdın üstünde çarpışmalısın
saniyeler, dakikalar ve ıstırap saatleriyle!
Ben, sana, / beni gövdene batırıyorsun,
Benim, ben seni / ben seni gövdeme daldırıyorum, senin,
Çıplak mıyım? Bak. Dinle.
Fotoğraflıyorum
ağzını,
enseni,
ellerini,
dilini,

soyun çirkin hayvan,
korkma!
(karıncalar sadece ekmek gibi ufalanmış
insanları yer)
son duanı et, çirkin yırtıcı,
fotoğraf karelerine bölünmeden önce!
Çıplak mıyım? Bak. Dinle.
Parçaları bir araya getiriyorum (hayatın resimlerini)
Sen benle, ben senle
Erotik bir gelgit içinde
Karıncaların kraliçesi azıyor dalgaların çevresinde
korkma!
Ben seninim sen benimsin,
Kraliçenin barsaklarında bile!

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Rusça'dan Çeviren: Oktay Selim Karaca

Yeni Rus edebiyatının kurucusu, büyük Rus şairi ve yazarı Puşkin (06.06.1799-10.02.1837). Rus edebi dilinin yaratıcısıdır. Çarlık Ziraat Lisesi'ni bitirdi. Dekabristler'e yakınlığıyla bilinir. Manzum hikâye ve romanlar yazdı. *Yevgeniy Onegin*, *Ruslan ve Lyudmila*, *Kafkas Esiri*, *Çingenerler* bunların en meşhurlarındandır. *Altın Horoz Hakkında*, *Balık Avcısı ve Balık Hakkında*, *Sultan Hakkında Masal* gibi manzum masalları da bulunan Puşkin'in en önemli özelliği şairliğidir. *Dubrovskiy*, *Mısır Geceleri*, *Kırcalı*, *Mektuplarla Roman* önemli mensur hikayeleri arasındadır. Mensur eserleri arasında, *Günlükü*, *Hatıraları* da bulunmaktadır.

ЗАВЕЩАНИЕ К ЮХЕЛЬБЕКЕРА

Друзья, простите! Завещаю
Вам всё, чем рад и чем богат;
Обиды, песни - всё прощаю,
А мне пускай долги простят.

ДРУЗЬЯМ.

Богами вам еще даны
Златые дни, златые ночи,
И томных дев устремлены
На вас внимательные очи.
Играйте, пойте, о друзья!
Утратьте вечер скоротечный;
И вашей радости беспечной
Сквозь слезы улыбнуся я.

СТАРИК

Уж я не тот любовник страстный,
Кому дивился прежде свет:
Моя весна и лето красно
На век прошли, пропал и след.
Амур, бог возраста молодого!
Я твой служитель верный был;
Ах, если б мог родиться снова,
Уж так ли б я тебе служил!

ДОБРЫЙ СОВЕТ.

Давайте пить и веселиться,
Давайте жизнью играть,
Пусть чернь слепая суетится,
Не нам безумной подражать.
Пусть наша ветреная младость
Потонет в неге и в вине,
Пусть изменяющая радость,
Нам улыбнется хоть во сне.
Когда же юность легким дымом
Умчит веселья юных дней,
Тогда у старости отыmem
Всё, что отыметса у ней.

KYUNELBEKER'E VASIYETİM

Arkadaşlar affedin! Vasiyetim şu ki:
Sizin olsun, ne var, ne yok her şeyim;
- Şiirlerimi, kırgınlıklarımı, affediyorum her şeyi,
Borçlarımı affedin, sadece siz de benim.

İHTİYAR

Ben artık o sevgili değilim ihtiraslı,
Âlemin hayran olduğu evvelce:
Ömrümün ilkbaharı ve güzel yazı
Giderken sonsuza kaybordu izi de.
Gençlik yıllarımın ilâhı, *Amour* (1)
Senin ne sadık hizmetkârındım;
Ah, yeniden doğabilseydim eğer,
Sana hiç öyle hizmet eder miydim!

ARKADAŞLARA

İlahlar size bağışlamışlardı
Altın günleri ve altın geceleri,
Ve yönelen süzgün kızlarını
Size, dikkatli bakışları.
Oynayın, arkadaşlar eğlenin!
Akan geceyi tez tüketin;
Ve kaygısız mutluluğunuza sizin
Gözyaşları arasında güleceğim ben

İYİ ÖĞÜT

Haydi içip eğlenelim,
Haydi hayatla oynayalım,
Bırak çalışsın nevhevesler
Biz rindler gibi olamazlar.
Rüzgâr gibi geçen gençlik
Zevkimiz ve şarabımıza sinsin,
Bırak hilekâr mutluluk,
Rüyada olsun gülümsesin bize.
Gençlik, bir sis gibi hafifçe
Alıp kaçarken o günlerin neşesini,
Yaşlılıkta çıkaralım biz de
Ondan çıkabilecek her zevki.

(1) Amour: Latince "Amor", Eski Roma mitolojisinde elinde ok ile yay tutan ve kanatlı bir çocuk şeklinde tasvir edilen aşk tanrıcısı. Diğer ismi Cupidon'dur ve eski Yunan mitolojisindeki Eros'un karşılığıdır.

Odysseas Elitis

Yunanca'dan Çeviren: Fulya Koçak

Gerçek ismi Odysseas Alepoydelis. (1911-1996). Girit'te doğup ailesinin 1914 yılında yerleştiği Atina'da büyüyen Yunanlı şair. Atina Üniversitesi'nde hukuk eğitimi gördü ancak eğitimini tamamlamadı. Yunan-İtalyan savaşında teğmen olarak yer aldı. Devlet radyosunda yöneticilik yaptı. 1948-51 yılları arasında Batı Avrupa'da, özellikle Paris'te yaşadı. Yine Yunanistan'da pek çok yazar ve şairin tutuklandığı ya da sürgüne gönderildiği diktatörlük yıllarında (1967-74) Paris'te yaşadı. 1979 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Elitis, Yorgo Seferis'le birlikte Yunanistan'daki 30 kuşağı edebiyatının en önemli ve büyük temsilcilerindendir. Rimbaud ve Mayakovski'nin şiirlerini Yunanca'ya çeviren Elitis'in şiirleri çok sayıda dile çevrilmiştir.

vi
ΑΙΝΕΛΑΚΟΤΡΟΠΗ

ἀπὸ Κἄμπος

Ἰστέον ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ

Ἰστέον ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ

Ἰστέον ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ

Ἰστέον ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ
ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ

IV TURUNCU

andreas kampas'a

güneşin özsuğu onu öylesine sarhoş etti ki
boyun eğip kabullendi
yavaş yavaş küçük turuncu olmayı

işte böylece yedi kat gök masmavi parlıyorken
işte böylece billur bir ateşle dokunuluyorken
işte böylece kırlangıç kuyrukları gökte pırıl
pırılken

şakaldılar yukarıda melekler ve aşağıda
genç kızlar
şakaldılar yukarıda leylekler ve aşağıda
tavus kuşları

ve hep birlikte bir sonuca varıp, onu gördüklerinde
bir ağızdan bağırdılar ona: turuncu!

üzümler baş döndürüyorlardı ve iskorpit
balığı,

sarhoş ediyordu bütün bir dünya
ancak günün nakışı ve acı izin vermez
ona der ki cüce balıkçıl solucanların içinden
ona der ki suyun vuruş sesi altın anların
içinden

ona der ki güney rüzgârının serinliği üst
dudağıyla:

ayağa kalk küçük küçük küçük turuncu!
bir busenin seni bildiği gibi bilmiyor kimse seni
güleç tanrı bile bilmiyor seni
o ki açık eliyle güneş yansımasının ateşleri içinde
çiplak gösteriyor seni otuz iki rüzgârda!

Enheduanna (M.Ö. 2300 -?)

İngilizce'den Çeviren: Ayten Mutlu

Enheduanna, adı ve ürettikleri tarihe geçmiş olan, dünyanın ilk yazarı ve şairidir. Yeryüzünün bilinen ilk imparatoru olan Agade kralı Sargon'un kızı ve bir ay rahibesiydi. Agade İmparatorluğu, toprakları Akdeniz'den Pers ülkesine kadar geniş bir alanı kapsıyordu. Sargon, yazılı kayıtların ışığına yansıyan tarih öncesi çağların loş karanlığında görünen ilk ve en önemli liderdir. Erken ilk bin yılda, çivi yazısıyla tabletlere kaydedilerek günümüze ulaşan şu sözlerin, Kral Sargon'a ait olduğu kabul edilmiştir: "Bana gebe kalan kutsal annem, beni gizlice dünyaya getirdikten sonra, hasırdan bir sepete koymuş ve kara sakızla her yanını ziflemiş ve nehre emanet ederek akıntıya bırakmış. Nehir beni bir çiftçi olan Akki'ye götürmüş. Akki beni oğlu olarak yetiştirdi... Bahçıvanlık yaptığım sürede ve elli dört yıl süren krallığım boyunca Tanrı İştâr beni sevdi ve korudu." Sargon'un kişisel özelliklerinin ayrıntılı olarak anlatıldığı bu metinlerde, ayrıca yazar olan kızı Enheduanna'yı da karakterize etmektedir. Şairin kişisel tarihi, hayli yüksek derecede politik şiirlerinden anlaşılmaktadır. Şiirlerindeki kozmik vizyon ve etiksel izlek İsaiah'ı çağırıştırır. Şiirleri de Sümerlerin sevgi tanrıçası İnanna içindir. Yeryüzüne, ona yardıma ve ihtiyacı olduğunda yanında olmak için bir dost olarak gönderilmiş olan bir yarı-tanrı ile konuşur. Şiirlerinde, şaşırtıcı metaforlar, yalınlık ve duyarlılıklar vardır. Şiirleri, Sappho'nun yarı-tanrı Afrodit için yazdığı şiirleri çağırıştırır. Taş bir tablette, yanında çalışan üç yardımcısı tarafından, yüksek din görevlilerinin özellikleri ve benzerlikleri ayrıntılarıyla betimlenmiş, şairin kişisel özellikleri, giysilerine varana dek cömertçe sergilenmiştir. Buraya alınan şiirleri, "Enheduanna'nın Mutluluğu" İnanna' a adanmış bir şiirin on sekiz bölümünü içermekte olup, çiviyazısı tabletlerden alınmıştır. Şairin, kendisine ait olduğu araştırmalar sonucu kesinleşmiş olan ve tapınakta okunmak üzere yazıldığı anlaşılan kırk iki adet ilahisi vardır. Enheduanna'ya atfedilen diğer bazı şiirlerin ise ona ait olduğu kesinlik kazanmamıştır.

Inanna and Divine Essences

Lady of all the essences, full light
 good women clothed in radiance
 whom heaven and earth love,
 temple friend of An,
 you wear great ornaments,
 you desire the tiara of the high priestess
 whose hand holds the seven essences.
 O my lady, guardian of all the great
 essences,
 you have picked them up and hung them
 on your hand.
 You have gathered the holy essences
 and worn them
 Tightly on your breast.

Inanna and An

Like a dragon you have filled the land
 with venom.
 Like thunder when you roar over the earth,
 trees and plants fall before you.
 You are a flood descending from a mountain,
 O primary one,
 moon goddess Inanna of heaven and Earth!
 Your fire blows about and drops on your nation.
 Lady mounted on a beast,
 An gives you qualities, holy commands,
 and you decide.
 You are in all our great rites.
 Who can understand you?

Inanna ve Tanrısal Cevherler

Bütün cevherlerin sahibesi, ışık dolu
 nur içinde iyi kadın,
 cennetteki ve yeryüzündeki sevgiden,
 An'ın dost tapınağından,
 en büyük şerefleri taşıyorsun üzerinde, arzuların
 ellerinde yedi cevher taşıyan
 yüksek rahielerin tacıdır.
 Ah hanımım, bütün yüksek cevherlerin bekçisi,
 cevherleri topladın ve özenle korudun
 ellerinde.
 Biriktirdin kutsal özün cevherlerini ve sıkıca
 bastırdın onları göğsüne.

Inanna ve An

Bir ejderha gibi saldın ülkenin her yerine
 ağzından saçılan zehri,
 şimşek gibi gürledin yeryüzünde
 ağaçlar ve bitkiler ve bilcümle yaratık
 secdeye vardı önünde.
 Sen taşkın bir selsin dağlardan inen,
 Ah, her şeyden önce gelen,
 Ay tanrıçası Inanna, cennetin ve dünyanın
 tanrıçası!
 Ateşin kıvılcımlar saçıyor ve sıçırıyor
 halkımın üzerine.
 Bir hayvana binmiş hanım,
 An sana üstünlük veriyor, kutsal buyruklar;
 ve sen işte böyle davranıyorsun.
 Bütün büyük ayinlerimizde sen varsın.
 ama kim anlayabiliyor ki seni gerçekten?

Inanna and Enlil

Storms lend you wings, destroyer of the lands.
 Loved by Enlil, you fly over our nation.
 You serve the decrees of An.
 O my lady, on hearing your sound, hills and flatlands bow.
 When we come before you, terrified, shuddering in your stormy clear light,
 we receive justice.
 We sing, mourn, and cry before you and walk toward you along a path from the house of enormous sighs.

Inanna and Ishkur

You strike everthing down in battle.
 O my lady, on your wings you hack away the land and charge disguised
 as a charging storm,
 thunder and keep thundering, and snort with evil winds.
 Your feet are filled with restlessness.

 On your harp of sighs
 I hear your dirge.

Inanna ve Enlil

Fırtına kanat taktı sana, toprağın yıkıcısı
 Enlil'in sevdalısı, halkımın üzerinde uçarak
 dağıtırsın An'ın buyruklarını.
 Ah hanımım, sesini duyar duymaz
 Tepeler ve ovalar saygıyla eğerler başlarını.
 Ne zaman gelsek huzuruna
 dehşet içinde, tir tir titreyerek senin fırtınalı
 göz alıcı ışığında; adalet dağıtırsın
 hepimize
 şarkı söyler, kederlenir, hıçkırırız önünde.
 ve yürürüz sana doğru giden incecik yolda
 çıkarak derin iç çekişlerinin evinden.

Inanna ve İşkur

Yakıp yıkıyorsun her şeyi, aşağıda zafer
 Ah hanımım, zafer senin kanatlarında
 alt üst ediyorsun toprağı ve kılığını bozuyorsun.
 Sen yüklü bir bulutsun,
 gürle, gürleyen bir fırtınasın çünkü sen,
 şimşeklen ve çakmaya devam et
 şimşeklerini ve hırılda
 şeytani rüzgârlarla,
 hiç yerinde durmasın ayakların.

 Arp'ının ezgilerinde
 duyuyorum senin ağıtlarını

Inanna and Anunna

O my lady, the Anunna, the great gods,
fluttering like bats in front of you,
fly away into cliffs.

They do not have the courage to walk
through your terrible gaze.

Who can tame your furious heart?
No lesser God.

Your malevolent heart is beyond
temperance

Lady, you soothe the reins of the beast,
You make as happy.

Your rage is beyond temperance,
O eldest daughter of Suen!

Who was ever denied your homage,
Lady, supreme over the land?

Inanna and Ebih

In the mountain where you are
unworshiped

the vegetation is cursed.

You have made its grand entrance ashes.

For you the rivers rise high with blood
and the people have nothing to drink.

The army of the mountain goes to you
captive

of its own accord.

Healthy young men parade before you
of their own accord.

The dancing city is filled with storm,
Drivig young men to you, captive.

İnanna ve Anunna

Ah hanımım, Anunna; büyük tanrılar,
deli gibi çırpınır huzurunuzda sular
yumuşar yalçın kayalıkların içi.

Cesareti yoktur hiçbirinin yürümeye,
sizin dehşet veren bakışlarınızın önünde.

Kim evcilleştirebilir ki sizin hiddet dolu
kalbinizi?

daha güçsüz bir tanrı mı? Hayır.

Kalbin, kalbindeki kötülük dolu hayvan
Bazen uzağında duruyor ılımlılığın.

Hanımım, hayvanın dizginlerini gevşettiğin
zaman

mutlu kılıyorsun bizi.

Hışmının altında yumuşaklık var,

Ah, Suen'in en büyük kızı!

Kim inkâr edebilmiş ki, senin üstünlüğünü,
hanımım, yer üstünün en büyüğü?

İnanna ve Ebih

Sana tapınılmayan dağlarda
bitkiler lanetlidir.

Sensin her şeyin azametini küle çeviren.

Kanlı yaşlar döker nehirler senin için,
ve insanlar içmeye su bulamaz.

Dağların kolları sana bend olur
kendi ahenkleriyle.

Sağlıklı genç adamlar saf tutarlar önünde
kendi ahenkleriyle.

Dans eden şehir fırtınalarla dolar,
genç adamları sürüp önüne, tutsağın kılar.

Banishment From Ur

You asked me to enter the holy cloister,
the giparu
and I went inside, I the high priestess
Enheduanna!
I carried the ritual basket and sang
your praise.
Now I am banished among the lepers.
Even I cannot live with you.
Shadows approach the light of day, the light
is darkened around me,
shadows approach the daylight,
covering the day with sandstorm.
My soft mouth of honey is suddenly
confused.
My beautiful face is dust.

Ur'dan Sürgün Ediliş

Sen söyledin girmemi kutsal Giparu
manastırına,
ve girdim içeriye, Ben baş rahibe
Enheduanna!
Taşdım ayin kabını ve söyledim
senin ilahilerini.
Şimdi sürgün edildim cüzzamlıların içine.
bu yüzden yaşayamıyorum seninle birlikte.
Gölgeler yanaşiyor gün ışığına, ışık
kararıyor benim yanımda,
gölgeler sokuluyor gün ışığına,
örterek günü kum fırtınalarıyla.
Baldan yumuşak ağzım ansızın çarpılıverdi.
Güzel yüzüm toza bulanmış gibi.

Sextus Propertius

Latince'den Çeviren: Ekin Öyken

İÖ 50 civarında Orta İtalya'da, Umbria bölgesindeki Assisium kentinde doğdu. Genç yaşta Roma'ya gelerek kısa sürede Vergilius, Tibullus, Horatius ve Ovidius'un da içinde bulunduğu edebiyat ortamına katıldı, elegia tarzındaki şiirleriyle Maecenas'ın ilgisini çekti. Cynthia'ya (1) duyduğu umutsuz aşkı konu alan ilk şiirlerinin yer aldığı derleme (Monobiblos) Roma'da büyük beğeni topladı. Beyitlerle yazılan bir şiir türü olan elegia'nın, ağıt niteliğindeki sözlü bir halk şiiri geleneği olan elegos'tan geldiği kabul edilmektedir. Gallus, Tibullus ve Ovidius bu türde eser vermiş diğer Romalı şairlerdir.

Propertius'un, Aşk tanrısı Amor'u konu alan bu şiiri kendisinden önce yaşamış olan Yunan yazarları Apollodoros, Aleksis ve Euboulos'un yapıtlarındaki Eros anlatılarına koştur niteliktedir; (2) daha sonraları aynı temayı Roma edebiyatında Servius ve Aziz Augustinus da işlemiştir.(3) Çeviride, Latince kaynak metin olarak Harvard University Press'in Loeb Classical Library dizisi için G. P. Goold tarafından hazırlanmış olan 1990 tarihli edisyon kullanılmıştır.

(1) Roma elegia şiirinde şairin sevdiği kadını bir takma adla anması gelenektir; Catullus'un Lesbia'sı, Tibullus'un Delia'sı ve Propertius'un Cynthia'sı. Evli bir kadın (matrona) mı yoksa para karşılığı aşk yapan, müziğe, şiire ve dansa yakın eğitilmiş bir meretrix mi olduğu tam bilinmeyen Cynthia'nın gerçek adının Hostia olduğunu Apuleius'tan öğreniyoruz (Apologia, 10. 7).

(2) Timothy Long, "Two Unnoticed Parallels to Propertius 2. 12", Classical Philology, Vol. 73, No. 2. (1978), s. 141-142.

(3) A. D. Nock, "Propertius II. 12", The Classical Review, Vol. 43, No. 4. (1929), s. 126-127.

ELEGIAE, II. 12

Quicumque ille fuit, puerum qui pinxit
Amorem,
nonne putas miras hunc habuisse manus?

is primum vidit sine sensu vivere amantes,
et levibus curis magna perire bona.

idem non frustra ventosas addidit alas,
fecit et humano corde volare deum:

scilicet alterna quoniam iactamur in unda,
nostraque non ullis permanet aura locis.

et merito hamatis manus est armata sagittis,
et pharetra ex umero Cnosia utroque iacet:

ante ferit quoniam tuti quam cernimus
hostem,
nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.

in me tela manent, manet et puerilis imago:
sed certe pennas perdidit ille suas;

evolat heu nostro quoniam de pectore
nusquam,
assiduusque meo sanguine bella gerit.

quid tibi iucundumst siccis habitare
medullis?
si pudor est, alio traice tela, puer!

intactos isto satius temptare veneno:
non ego, sed tenuis vapulat umbra mea.

quam si perdidideris, quis erit qui talia cantet,
(haec mea Musa levis gloria magna tuast),

qui caput et digitos et lumina nigra puellae
et canat ut soleant molliter ire pedes?

ELEGIAE, II. 12

Her kim çizdiyse şu çocuk Amor'u,
sence de sihirli elleri yok mu?

İlk o gördü duygusuzca yaşadığını âşıkların,
büyük mutlulukları tükettiğini sıradan
tasaların.

Boşuna var etmedi, hızlı kanatlar ekleyip,
insan yüreğinde uçan tanrıyı:

İşte bu yüzden atılıyorz art arda gelen
dalgalara,
tek yerde baki kalmıyor ki esintimiz.

Yerindeydi, elinde sivri uçlu oklar olması,
bir Cnosus sadağının omuzlarını sarması:

Çünkü vuruyor bizi ansızın bihaberken
düşmandan,
iflah olmuyor üstelik bir kere vurulan.

Çimde duruyor çocuk tanrının okları ve
hayali,
ama eminim, kanatlarını kaybetti.

Çünkü uçmuyor yüreğimden başka yere, ah!
dur durak bilmeden kanımda cenk ediyor.

Nesi tatlı kurumuş iliklere yuvalanmanın
çocuk?
varsa utanman, başkasına fırlat oklarını!

El değmemişlere daha çok işler senin o
zehrini
vurulan çelimsiz gölgem, ben değilim.

Yitirsen gölgemi kim söyleyecek böyle şiirleri,
(bu küçük esin perim senin büyük zaferin),

Kim anlatacak yüzünü, ellerini, siyah göz-
lerini sevgilimin,
nasıl da hep usul usul bastığını ayaklarının.

Erik Stinus

İngilizce'den Çevirenler: Kemal Özer - Gülşah Özer

Danimarkalı şair. 1934 yılında Danimarka'nın Vordingborg kentinde doğdu. Lise öğreniminin ardından ticari bir filoda denizci olarak çalıştı. Pedagoji enstitüsünü bitirdikten sonra, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu çeşitli ülkelerden geçerek Hindistan'a gitti. Bu ülkede kendi gibi şair ve eğitimci Sara Mathai ile evlendi. Eşiyle birlikte Tanzanya'da "kalkınma gönüllüsü" olarak çalıştı. Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'da birçok ülkede, bu arada Türkiye'de pek çok defa bulundu. Toplumsal ve siyasal olayların izleyicisi oldu, sanatsal etkinliklere katıldı.

1958'den bu yana 20 dolayında şiir kitabı, 4 öykü kitabı, 1 roman, 4 gezi kitabı yayımlamış olan Erik Stinus; Brecht, Sean O'Casey, Emile Habiby, Abdülvahap El Bayati, Ngugi wa Thiong'o, Sitakant Mahapatra, R. K. Narayan, Premchand, Wole Soyinka gibi yazarlarla şairlerden çeviriler yapmıştır. Nâzım Hikmet'le 1951'de karşılaşmış olması Stinus'un Türkiye ve Türk şiirine özel bir ilgi duymasına yol açmış, Nâzım Hikmet'in yanı sıra Fazıl Hüsni Dağlarca, Melih Cevdet Anday ve Kemal Özer'den (Murat Alpar'la birlikte) çeviriler yapıp kitap olarak yayımlamıştır.

Yapıtları için Danimarka Eleştirmenler Ödülü (1979), Aarestrup Madalyası ve Gelsted-Kirk-Scherfig Ödülü (1981), Martin Andersen Nexø Ödülü (1986), Danimarka Akademisi'nin Otto Gelsted Ödülü (1995) verilen Erik Stinus'un şiirleri birçok dile çevrilmiş, Makedonya'da (1994 ve 2004), Hollanda'da (1986) ve Türkiye'de (1989 ve 1995) kitap olarak basılmıştır.

Okuyacağınız şiirlerin Türkçe çevirileri, şairin kendisince yapılan İngilizce çevirilerden yapılmıştır.

A BLUE LINE

a blue line, shimmering, the sea,
 behind it an invisible land.
 Seas flow into each other
 joining us together
 more thoroughly than lands do,
 and if I fail in geography
 then hardly while meek or restless
 among your joys I room
 your field for me. Earth with its
 waters and lands is good
 when you are there

ADVERTISEMENTS

The World is small, prospects are infinite,
 so the shoe manufacturer and the motor
 company tell us.
 Something similar is advertised in flashes
 by the sightseeing and space
 industries.

I believe it is the other way about: The World
 is infinite, prospects are still too few.

BİR MAVİ ÇİZGİ

Bir mavi çizgi, bir ışıldama, deniz,
 görünmez olmuş bir kara parçası
 onun arkasında.
 Birinden öbürüne doğru denizler
 akıyorlar birbirlerine
 karalardan çok onlar bağlıyor bizi,
 ve eğer bütünlemeye kalmışsam,
 coğrafyada
 dolaşıyorum uysalca ya da huzursuz
 güzellikleri arasında senin bana
 bıraktığın tarlanın. Güzeldir suları
 ve topraklarıyla yeryüzü
 sen orada olduğun zaman

REKLAMLAR

Dünya küçük, umutlarsa uçsuz bucaksız,
 en azından ayakkabıcılar ve otomotiv
 şirketlerine göre böyle.

Turizm ve uzay sanayilerince ileri sürülen de
 benzeri şeyler kısa süreli reklamlarla.

Bunun tam tersine inanırım ben: Dünyadır
 uçsuz bucaksız olan, hâlâ çok azdır
 umutlarsa.

CONTRACTING THE CALENDER

The titmouse, zealous, keen. Does it pretend
 that spring has come, the drumstick beat of
 hail
 on someone's tin roof and the bitter wind
 which blows today through clothes and
 wing and tail
 to make us shiver to the bone, with thanks
 take leave as winter's agents? Is its twit-
 a-wit, I wonder, not just vocal pranks,
 a dogged daydream sound, a thin-lipped fit?
 A gritty tune from him who fears the test
 is yet for you a sign. You faintly see
 some light around you, near you now a
 guest
 you longed for. Something wants to shine
 and be,
 a hug like freedom. Something turns to
 wings
 within you when the titmouse keenly sings.

HAPPINESS

A journey round the Globe
 with Universel Travels
 is Happiness, nothing less!

And what do I expect
 in my happiness?

The sight
 of happy people?

TAKVİMLE ÇELİŞKİYE DÜŞMEK

İşte baştankara, işgüzar, hevesli. İlk yaz
 gelmiş gibi mi
 yapıyor acaba, teneke çatılarda davul sesi
 çıkarırken dolu,
 kuş kanatları ve kuyruklarından,
 giysilerimizden geçip
 hepimizi kemiklerine kadar üşüten ayaza
 teşekkür ederek,
 veda ediyor gibi mi davranıyor kışın bu
 temsilcilerine? Onun ötüşü
 yalnızca seslerden oluşmuş bir şaka mı,
 inatçı bir
 düşün sesi, ince dudaklı bir sara nöbeti mi?
 Sınav korkusuyla söylenen gözüpek bir
 şarkı
 hâlâ bir işaretir senin için. Çevreni saran
 belli belirsiz
 bir ışık görüyorsun, çok özlediğin bir konuk.
 Parıldamak, varolmak istiyor bir şey,
 özgürlük gibi
 bir kucaklama olmak istiyor. Senin
 içindeyse bir şey kanatlara
 dönüşüyor, hevesli sesiyle öttüğü zaman
 baştankara.

MUTLULUK

Yapılan dünya turu
 Uluslararası Gezi şirketiyle
 bir Mutluluktur, daha azı değil!

Ben ne bekliyorum acaba
 mutlu olduğum zaman?
 Mutlu insanlar
 görmeyi mi?

Conrad Ferdinand Meyer

Almanca'dan Çeviren: Sedat Umran

Zürih İsviçre doğumlu. (1825 -1898). Almanca ve Fransızca olmak üzere iki dilde öyküler ve romanlar yazdı. Son yıllarında şiire ağırlık verdi. Akıl hastalığı nedeniyle sık sık hastanelere düşen Meyer, 28 Kasım 1898'de yaşama gözlerini yumdu.

VOR DER ERNTE

An wolkenreinen Himmel geht
Die blanks Sichel schön
Im korne drunten wogt und weht
Und rauscht und wühlt der Föhn

Sie wandert voller Melodie
Hochüber durch das Land
Früh morgen schwingt die Schnitterin sie

HASATTAN ÖNCE

Bulutsuz berrak semâda
Kayıyor bak ne hoş parlak orak
Bir Föhn rüzgârı ışıldamada
Ekinlerin içinde dalgalanarak

Orak katedecek ahenk dolu
Ekin tarlasını biçecek, derken
Orakçı kadının şafakla erken
Buğdayını güneşyanığı kolu...

Ç.N: Föhn rüzgârı, İsviçre'ye
özgü ılık meltem.

Rainer Maria Rilke

Almanca'dan Çeviren: Coşkun Yerli

DIE ZWEITE ELEGIE

JEDER Engel ist schrecklich. Und dennoch, weh mir,
ansing ich euch, fast tödliche Vögel der Seele,
wissend um euch. Wohin sind die Tage Tobiae,
da der Strahlendsten einer stand an der einfachen Haustür,
zur Reise ein wenig verkleidet und schon nicht mehr furchtbar;
(Jüngling dem Jüngling, wie er neugierig hinaussah).
Träte der Erzengel jetzt, der gefährliche, hinter den Sternen
eines Schrittes nur nieder und herwärts: hochauf-
schlagend erschlug uns das eigene Herz. Wer seid ihr?

Frühe Geglückte, ihr Verwöhnten der Schöpfung,
Höhenzüge, morgenrötliche Grate
aller Erschaffung, - Pollen der blühenden Gottheit,
Gelenke des Lichtes, Gänge, Treppen, Throne,
Räume aus Wesen, Schilde aus Wonne, Tumulte
stürmisch entzückten Gefühls und plötzlich, einzeln,
Spiegel: die die entströmte eigene Schönheit
wiederschöpfen zurück in das eigene Antlitz.

Denn wir, wo wir fühlen, verflüchtigen; ach wir
atmen uns aus und dahin; von Holzglut zu Holzglut
geben wir schwächern Geruch. Da sagt uns wohl einer:

ja, du gehst mir ins Blut, dieses Zimmer, der Frühling
 füllt sich mit dir... Was hilfts, er kann uns nicht halten,
 wir schwinden in ihm und um ihn. Und jene, die schön sind,
 o wer hält sie zurück? Unaufhörlich steht Anschein
 auf in ihrem Gesicht und geht fort. Wie Tau von dem Frühgras
 hebt sich das Unse von uns, wie die Hitze von einem
 heißen Gericht. O Lächeln, wohin? O Aufschau:
 neue, warme, entgehende Welle des Herzens -;
 weh mir: wir *sinds* doch. Schmeckt denn der Weltraum,
 in den wir uns lösen, nach uns? Fangen die Engel
 wirklich nur Ihriges auf, ihnen Entströmtes,
 oder ist manchmal, wie aus Versehen, ein wenig
 unseres Wesens dabei? Sind wir in ihre
 Züge soviel nur gemischt wie das Vage in die Gesichter
 schwangerer Frauen? Sie merken es nicht in dem Wirbel
 ihrer Rückkehr zu sich. (Wie sollten sie's merken.)

Liebende könnten, verstünden sie's, in der Nachtluft
 wunderlich reden. Denn es scheint, daß uns alles
 verheimlicht. Siehe, die Bäume *sind*; die Häuser,
 die wir bewohnen, bestehn noch. Wir nur
 ziehen allem vorbei wie ein luftiger Austausch.
 Und alles ist einig, uns zu verschweigen, halb als
 Schande vielleicht und halb als unsägliche Hoffnung.

Liebende, euch, ihr in einander Genügten,
 frag ich nach uns. Ihr greift euch. Habt ihr Beweise?
 Seht, mir geschiehts, daß meine Hände einander
 inne werden oder daß mein gebrauchtes
 Gesicht in ihnen sich schont. Das giebt mir ein wenig
 Empfindung. Doch wer wagte darum schon zu sein?
 Ihr aber, die ihr im Entzücken des anderen
 zunehmt, bis er euch überwältigt
 anfleht: nicht *mehr* -; die ihr unter den Händen
 euch reichlicher werdet wie Traubenjahre;
 die ihr manchmal vergeht, nur weil der andre
 ganz überhand nimmt: euch frag ich nach uns. Ich weiß,
 ihr berührt euch so selig, weil die Liebkosung verhält,
 weil die Stelle nicht schwindet, die ihr, Zärtliche,
 zudeckt; weil ihr darunter das reine
 Dauern verspürt. So versprecht ihr euch Ewigkeit fast

von der Umarmung. Und doch, wenn ihr der ersten
Blicke Schrecken besteht und die Sehnsucht am Fenster,
und den ersten gemeinsamen Gang, *ein* Mal durch den Garten:
Liebende, *seid* ihrs dann noch? Wenn ihr einer dem andern
euch an den Mund hebt und ansetzt -: Getränk an Getränk:
o wie entgeht dann der Trinkende seltsam der Handlung.
Erstaunte euch nicht auf attischen Stelen die Vorsicht
menschlicher Geste? war nicht Liebe und Abschied
so leicht auf die Schultern gelegt, als wär es aus anderm
Stoffe gemacht als bei uns? Gedenkt euch der Hände,
wie sie drucklos beruhen, obwohl in den Torsen die Kraft steht.
Diese Beherrschten wußten damit: so weit sind wirs,
dieses ist unser, uns so zu berühren; stärker
stemmen die Götter uns an. Doch dies ist Sache der Götter.

Fänden auch wir ein reines, verhaltenes, schmales
menschliches, einen unseren Streifen Fruchtlands
zwischen Strom und Gestein. Denn das eigene Herz übersteigt uns
noch immer wie jene. Und wir können ihm nicht mehr
nachschaun in Bilder, die es besänftigen, noch in
göttliche Körper, in denen es größer sich mäßigt.

Februar 1912, Duino

İKİNCİ AĞIT

HER MELEK korkunçtur. Oysa ben, ne yazık, türkü söylüyorum size, ne olduğunuzu bilerek, ey ruhun ölümcül kuşları. Nerede Tobias'ın o günleri, en parlak olanınızın basit bir evin kapısında durduğu, yolculuk için giyinmiş ve artık ürkütücü olmadığı? (Dışarda karşısında duran gence merakla bakan bir başka genç.) Tekinsiz Başmelek bir adım atıp, çıksaydı yıldızların ardından karşımıza, yüreğimiz gümbür gümbür sıkışır, mahvolurduk. Siz kimsiniz?

Sevilen ilk çocuklar, yaradılışın gözdeleri, sıradağlar, doruklar, tan kızılı tepeleri başlangıcın, - çiçeklenmiş tanrısallığın polenleri, ışık zincirleri, geçitler, merdivenler, tahtlar, varlığın uzamları, coşkunun kalkanları, denetimsiz duygu çavlanları ve sonra birden, bir başına, *aynalar*. Dışarı akıttıkları güzelliklerini benzersiz yüzlerine geri aktaran.

Bizlerse, duyumsadığımız' an buharlaşıveriyoruz; ah, her soluk alış verişte eksiliyoruz; her yangında giderek azalıyor dumanımız. Biri bize şöyle der: Evet, kanımdasın sen, bu odada, bahar seninle dopdolu... Neye yarar, tutamaz ki bizi, yok oluruz onun içinde ve çevresinde. Ve o güzel insanları, ah, onları kim geri çekebilir? Belirir o benzerlik çehrelerinde ve sonra uçar gider. Sabahları otlardan ağırveren çiğ gibi, sıcak bir yemek tabağından yükselen buğu gibi uzaklaşır bizden. Ey Gülümseme, nereye böyle? Ey Bakış: yeni, sıcak, kaybolan dalgası yüreğin -; yazık ki, bizler de *öyleyiz*. İçinde eridiğimiz sonsuz evren, tat almakta mıdır bizden? Melekler yalnızca kendi özlerinden akıp gidenleri mi geri alırlar, yoksa bazen, kazayla bizden karışanları da mı? Yoksa biz de mi karıştık onların çehrelerindeki ifadeye, hamile kadınların yüzlerindeki o belirsizlik gibi? Kendilerine geri döndükleri girdabın içinde farkında değiller bunun. Nasıl fark edebilirlerdi ki zaten?

Keşke anlayabilseydi bunu sevenler, gece dışarda yapılan o büyümlü söyleşilerde. Her şey apaçık görünüyor çünkü, bizi gizleyerek. Bak, ağaçlar var, içlerinde barındığımız evler sürdürüyorlar var olmalarını. Yalnızca biz

sürükleniyoruz her şeyin önünde, alınıp verilen soluk gibi.
Ve her şey sözleşmiş sanki, bizi görmezlikten gelmeye.
Onların belki utancı, belki de dile getirilmez umutlarıdır.

Sevenler, size, birbirlerine yetenlere soruyorum
bizi. Tutunuyorsunuz birbirinize. Bir kanıtınız var mı?
Bakın, ne oluyor bana; duyumsuyor kenetlenmiş
ellerim birbirini, ya da yorgun yüzüm sığılıyor
avuçlarıma. Biraz duyumsama veriyor bu bana.
Ama kim bu kadarıyla var olmayı göze alabilir?
Oysa siz, birbirinizin coşkularında büyüyorsunuz,
biriniz bitkin, öbürüne: Yeter, diyene dek - ;
ellerinizle birbirinizi zenginleştiriyorsunuz
bağbozumları gibi; biriniz güçlendikçe diğeriniz
güçten düşen size soruyorum bizi. Biliyorum
mutlulukla dokunuyorsunuz birbirinize, okşayışlar
koruduğu için çünkü; siz sevecenlerin elleriyle
örttüğü yerler yitmediğinden, saf sürekliliği
duyumsadığınız için. İşte böyle, kucaklaşarak,
neredeyse sonsuzluğu va'detmektesiniz birbirinize.
Ve de, ilk bakışın korkunçluğuna, penceredeki özleme,
ve birlikte ilk yürüğe dayanabildiğiniz zaman, bahçede
bir kez yapılan o yürüyüşe: Hâlâ o zamanki *gibi misiniz*,
ey sevenler? Birbirinizin dudaklarına uzandığınızda ve
duyumsadığınızda - : Yudum üstüne yudum alarak:
Ah, içenler, ne denli tuhaf sıyrılıyorlar eylemden.

Hayrete düşürmedi mi seni Attika lâhitlerine
oyulmuş o insan tavırlarındaki itina? Sevgi ve Veda
değil miydi omuzlarına yüklenen? Sanki onlar, bizden
farklı bir özden oluşmuşçasına. Ellerini düşünün onların,
o güçlü bedenlere karşın, hafifçe dokunan o elleri.
Kendine hâkim olanlar bilir: Bize ne denli uzak,
öyle, birbirimize dokunmak: Daha güçlü dokunur
tanrılar bize. Bu da, onların seçimine kalmış.

Bir toprak parçası bulabilseydik, ırmakla
kayaların arasında; saf, sınırlı, dar, insanca
ve verimli. Aşmakta yüreğimiz bizi çünkü, tıpkı
öbürleri gibi. Ve bakamıyoruz artık yüreğimizi
yatıştıran imgelere, bakamıyoruz yüreğimizin
o büyük sınırlara ulaştığı o tanrısal bedenlere.

Leonid Gurunts

İngilizce'den Çeviren: Gürkal Aylan

Ermeni yazar Leonid Gurunts 1913'te Bakü'de doğdu. 1941'de Azerbaycan Üniversitesi'ni bitirdi. İlk çalışmalarını 1937'de yayımladı. 1942'de yayımlanan ilk öykü kitabını (*Kız Kardeşler*), aralarında *Mektup* (1946), *Yelkenliler* (1950) ve *Altın Sabah*'in da bulunduğu öykü, roman ve deneme kitapları izledi.

MİNYATÜR ÖYKÜLER

YOL KENARINDA

Köyümüzden çok uzak olmayan bir yolun kenarında bir armut ağacı vardı. Her yıl ilkbaharın gelişiyle bir eftimon (çin saçı) onun gövdesine nazikçe dolanırdı. Çocukluğumda sık sık bu ağacın yanına giderdim: Eftimonun güzelliği beni büyüledi. Sanki bitki değildi o, yeryüzüne inip ağacın gövdesine sarılmış bir gökkuşağıydı. Zamanı geldiğinde ağaç armut verirdi; ama biz onları koparmazdık. Yabansı armutlar gibi, küçük, ekşi, yenmez, katı armutlardı onlar. Onları bu duruma getiren, onların yaşam sularını yutup yok eden şeyin ne olduğunu bir bilebilseydim! Ağaç her yıl gözümüzün önünde kuruyup çürüyordu: Güzel eftimon onu yavaş yavaş boğuyordu.

BİR AVCI OLSAYDIM

Ormanın derinliğinde bir kuş ötüyor. Bir keklik o. Sesinden, şarkısından tanıyorum onu. Dikkatle yanına yaklaşıyorum. Keklik ötüyor. Ve iyice ona sokuluyorum. Başka zaman en küçük bir hisirtiden korkan keklik, şarkı söylerken ayak seslerimi duymuyor. Bir avcı olsaydım eğer, tüfeğimi ona doğrultmazdım. Onun kendinden geçtiği bu andan yararlanmak istemezdim. Avcıları atış erimine yaklaştırmayan, ama şarkı söylerken çok iyi bir hedef olan bu sivri kulaklı kuşa dokunmazdım. Şarkı söylerken yalnızca kendi sesini duyuyor. Daha da sokuluyorum yanına. Şarkıcıyı şimdi çok iyi görebiliyorum: Püsküllü bir kafası, kırmızı kaşları ve gri gagası var; siyah ve büyük, Afrika hindisine benziyor. Tatlı kuş! Keşke yalnızca birkaç adım ötede duran adamın en az senin kadar duyarlı, en az senin kadar kırılğan olduğunu bilseydin!

GÜNAYDIN

Atalarımız kadınları sabaha benzetirlerdi. Şairler "göğüslerin üzerinde çiy damlası olan sabah gibi" derlerdi. Bir bahar sabahı kadar güzel olan kadınlara rastladıklarında "Günaydın" derlerdi. Kadınlar önlerine bakar ve kızarırlardı. Şairler onları güllerle kıyaslarlardı. O eski günlerde ozanlar bülbül gibiydiler ve bu da onlara çok doğal gelirdi. Şimdi zaman değişti. Artık şairler de, yaptıkları benzetmeler de çok farklı. Ama kadınlar hala sabah gülleri kadar güzel. Günaydın, güzellerim!

KORKMUYORUM

Konuşmaktan, tembel gevezelerin konuşmalarını dinlemekten korkmuyorum. Ben kendi yolumdayım. Yükseklerden korkmuyorum. Sinirlerim zorlansa da tepeye ulaşıyorum. Kıskançların beni adam yerine koymamasından korkuyorum -sabır ve sıkı çalışma onları yolumun üstünden kaldırmama yardımcı oluyor. Uzun gecelerden korkmuyorum- önünde sonunda sabah geliyor. Ara sıra kalbimin teklemesinden de korkmuyorum -doktora gidiyorum, her şey düzeliyor.

Ama en çok neden korkuyorum biliyor musun sevdiğim, o güzel gözlerinde, yalnızca benim için parlayan o ışığın günün birinde kaybolmasından!

AĞAÇKAKAN

Ağaçkakan gagasıyla ağacı gagalar. Beyaz tozlar yere dökülür.

Ağaçkakan gagalar durur. Gagasıyla önce ağacın kabuğunu deler, sonra da gövdeyi oymaya başlar. Kabukta delik açmak için gösterdiği çabayı ve azimli çalışmasını hayranlıkla seyrederim.

Onu kimse görmez. Ağaçkakan küçük ve gri renkli bir yaratıktır; yalnızca kırmızı başlığı yeşil yaprakların arasından parıldar. Ağaçkakan ormanı tedavi etmek, hastalıklarını iyileştirmek için canla başla ve hiç yılmadan çalışır.

Ağaçkakanın nasıl öldüğünü kimse bilmez. Beyin sarsıntısı geçirip yere düşer ve ölür.

MEŞECİKLER

Biz, yaşlı bir meşe ağacının sürgünleriyiz. Bize meşecik derler. Çok genciz, ama aynı zamanda çok da yaşlıyız; çünkü biz meşeyiz ve meşeler kendi kronolojilerini kendileri yaparlar.

Biz ünlü bir aileyiz. Her toprakta yetişiriz. Sibiryaya soğuklarından korkmayız; kızgın güneşten etkilenmeyiz. İnsanların "meşeye yaslan, kökleri derindedir" demesi boşuna değildir.

Bizler meşecikleriz. Yaşlı bir meşe ağacının sürgünleriyiz. Yaşlılarımızın sağduyusu bizde yok ama, ama akli başında yaşlılarımız da bizim gençliğimizi kıskanırlar.

Avrora tarafından açılan yayılım ateşini anımsıyoruz. Toprağımızı ilk kez süren traktörü de anımsıyoruz. Genciz biz. Kulaklarımız da keskin, gözlerimiz de. Atalarımızın, yaşlı babalarımızın görüp işitmediği şeyleri biz görüyor ve işitiyoruz.

Bizler meşecikleriz. Yaşlı bir meşenin sürgünleriyiz. Yaşlılarımızın sağduyusu bizde yok ama, akli başında yaşlılarımız da bizim gençliğimizi kıskanırlar.

ÇAKILTAŞI

Parlak bir çakıl taşı bir gölün dibinde pırıldıyor; güneş çakılın üstünde renk oyunları yapıyor. Ama çakıl taşı sudan çıkarmaya kalktığımızda renklerini hemen kaybediyor. İşte avucumda, kuru ve donuk. Çakıl taşı yeniden gölün dibine fırlatıyorum: Güneş tüm renklerimi hemen geri veriyor. Hepimiz kendi vatanımızda güzeliz.

YÜREK AĞRISI

Kırık dalın ucundan, şuruba benzer sıvı, tıpkı gözyaşları gibi, damla damla yere düşüyor. Belli ki birileri dikkatsiz davranarak ya da oyun amacıyla ağacı yaralamış; zavallı ağaç ömür boyu hak etmediği bu yaralanmanın acısını çekecek. Bizim yüreklerimiz de zaman zaman yaralanır. Yıllar geçer, yaralar kapanır; ama yeni deri geçmişteki yaranın, hiç bitmeyen o yürek ağrısının izini yaşam boyu sürdürür.

ERİMİŞ KAR DAMLASI

Penceremin üstünde erimiş bir kar damlası var. Ona bakıyor, gözlerimi ondan ayıramıyorum. Ah, yıllar birbirini kovaladı ve penceremin dışında altmış kış geçti. Kimbilir, belki de yılların böyle akıp gitmesi bana yaşama değer vermeyi öğretti ve ben belki de sönmeyen sevgimi bahar gelince eriyen bu kar damlasına borçluyum.

İKİ DEVE

İki deve çölde otluyordu. Biri bir tutam ot kopardı ve öteki deveye verdi. Otları alan deve "Bunları niçin veriyorsun, ben de aynı otları yemiyor muyum?" diye sordu. Öteki yanıtladı: "Onları sana ben veriyorum, işte fark burada!"

DOĞDUĞUNUZ YER

Hepimiz için kutsal olan bir yer, uçsuz bucaksız göklerin altında doğduğumuz bir toprak parçası var ve bu toprak parçası sürgit yüreklerimizde yaşar. Dünyaya daha geniş bir çerçeveden baktığınızı tüm dünyayı sevdiğinizi söyleyerek övmeyin. Ancak doğduğunuz yeri, göbek bağınızın kesildiği yeri seviyorsanız, tüm dünyayı sevebilirsiniz.

İKİ OZAN

İki ozan Tanrı'ya gittiler ve ondan yardım istediler. Biri yetenek, öteki de şans istedi. Tanrı onlara istediklerini verdi.

Yeryüzüne dönerlerken yetenekle donatılmış olanı ötekine şiirde yetenek olmadan ne yapabileceğini sordu.

Öteki, "Hele bir yeryüzüne inelim, o zaman görürsün" dedi.

İNANCIM

Eğer bana olaylarla aramın nasıl olduğunu sorsalardı, onlara Lev Tolstoy'un sözleriyle yanıt verirdim: "Tanrıya şükürler olsun, zor!"

Bana yaşamımda en çok neyin acı verdiğini sorsalardı, onları da Gerard Philippe'in şu sözleriyle yanıtlardım: "Sonsuz bir doyumsuzluk duygusu!"

KÂĞIT KUŞLARIM

Hiroşima'da radyasyondan zehirlenen ve ölmekte olan küçük bir kız, onların, hayatını kurtaracağını inandığı için kâğıttan kuşlar yapıyordu.

Biz insanlar, ne kadar da birbirimize benziyoruz. Benim günlerim de küçük kızınki gibi sayılı olduğu halde, ben de kâğıttan kuşlar yapıyorum. Günlerim habire çoğalıp duran kâğıt kuşlarımın tersine yılların ağırlığı ve delicesine akıp giden zaman nedeniyle giderek azalıyor.

HERDEMTAZE

Daha doğduğunda küçük ve solgundur; çiçek yerine küçük, sarı kabarcıkları vardır. Yazları çiçeklenmesini kimse fark etmez.

Ama bu çayıra sonbahar, hatta kış döneminde gelin ve herdemtazenin önüne çıkararak onu gölgeleyen, inanılmaz güzellikteki o parlak çiçeklerden bir iz bulmaya çalışın. Sanki hiç var olmamış gibidirler. Sanki parıldayan nar çiçekleriyle donanmış, kırmızı, mor ve mavi renklerden oluşan o halıyı hiçbir zaman yapmamışlardır.

Oysa herdemtaze hep aynıdır; küçük ve dik, doğuştan solgun. Öteki çiçeklerin yapamadığı bir şeyi yapar: çiçeklendiği sırada çıkardığı kokunun aynısını çıkarır. Hiçbir zaman etkisini kaybetmeyen, keskin ve güzel kokunun aynısını!

İŞTE GELDİN, SEVDİĞİM!

Nereye bakarsan bak, baktığın her tarafta çiçekler, yeşillikler var. Tıpkı dün ve önceki gün

olduğu gibi. Tıpkı mayıs başlarında olduğu gibi. Hiçbir şey güzü anımsatmıyor. Ama sakın bülbülle konuşmaya kalkışma: sana yanıt vermez. Çoktan gitmiştir çünkü; kuşların kendi takvimleri vardır....

İşte geldin, sevdiğim ve senin gelişinle sanki çalkantılı gençliğim geri döndü. Pastırma yazı dediğimiz de bu işte, dostlarım.

RÜZGÂR ESERSE

Cansız bir doğayı hiç sevmem. Bir rüzgâr eserse eğer, kulaklarımda hışırdamalı, saçlarımı dağıtmalı. Bir patika varsa eğer, çocuğun biri o patikadan kaymalı, gömleği savrulmalı. Bir sessizlik varsa eğer, bir çağlayanın yükseklerden dökülüşünü işitmeliyim.

Sana gelince yüreğim, senin sessiz ve sakın beklediğini, düzgün, ılık bir aşk seni ele geçirince, gümbür gümbür çarptığını duymalıyım!...

KABUĞA GÖMÜLEN HARFLER

Harfler kabuğa gömüldü; üzerleri kalın bir tabakayla kaplanıyor, ama tümüyle kaybolmadılar Bu adı uzun zaman önce çakıyla kazıdım.

Yıllar akıp gitti!

O kız anne, hatta büyükanne olmuş. Ben de değiştim.

Her şey değişti, her şey uçup gitti: o ilk, utangaç ilan-ı aşk, o ilk öpücük. Yalnızca ağaç onun anılarını koruyor.

Selam sana, gençlik ağacım.

BEYAZ DALGA

Sahilde bir kaya duruyor: pırl pırl, cilalı, kusursuz bir kaya. Beyaz dalga onu örtüyor, bir an için onu kollarıyla sarıyor, sonra da hafif bir sıçrayışla yeniden denize dönüyor. Kaya daha da parlak, daha da kusursuz gözüküyor.

Çekiç, dalganın bu işçiliğine baktı ve içini kıskançlık kapladı -o da sahildekine benzer bir kaya yapmak istiyordu. Ama ne kadar uğraşsa boşuna, başaramıyordu. Çekiç vuruşlarından bir iki taş parçası kopuyor, ama taş yine eskisi gibi kaskatı duruyordu.

Çekiç umutsuzca dalgaya sordu: "Dalga kardeş, sen nasıl başarıyorsun?"

Dalga yanıt verdi: "Ben vurmuyorum, okşuyorum."

Meridel LeSueur (1900-1996)

İngilizce'den Çevirenler: Nil Alt, Esra Birkan, Sevcan Yılmaz

1930'larda siyasi gazeteciliği ve ödül kazanan hikâyeleriyle tanınan yazar altmış yılı aşkın bir süre boyunca eserler üretmeye devam etmiştir. *Annunciation* adlı hikâyesi 1935'te yayımlandığında "küçük bir Amerikan şaheseri" olarak övgü almıştır. 30'larda yazdığı işçi ve orta sınıf kadınlarının ergenlik, evlilik, cinsellik, hamilelik, doğum, annelik ve dulluk deneyimlerini anlattığı hikâyeleri zamanının ötesindeydi. 1960'larda, savaş karşıtı hareketler, insan hakları ve kadın hareketleriyle birlikte yapıtları yeni bir okuyucu kitlesi kazandı. Bunun sonucunda 70 ve 80'lerde önceki eserlerinin çoğu yeniden basıldı ve LeSueur şiir, makale ve roman dalında yeni anlatım biçimlerini denediği eserler vermeye devam etti. Bu eserlerde dünyaya ve tüm doğal kaynaklara saygı, kadınlara, insanların yaşamlarına ve çektikleri acılara eğilen bir bakış, yenilenmenin biyolojik ve ruhani süreçlerine inanç temalarını işlemiştir.

KURTULUŞ YURDU

Kızlar içeri, bana bakıyorlardı, bazen de yanıma gelip neden buraya düştüğümü soruyorlardı. Dışarıda neler olduğunu? Ne zaman kurtulacağımı? İçeri yanıma geldiklerinde, müdireyi kolluyor, o yukarı çıkarken kaçıveriyorlardı. Sağır kız Alice ile birbimize notlar yazıyor, kara parmaklıklardan dışarı, kara bakıyorduk.

Sabahın ayazında, karnı burnunda kızların koridor boyunca ağır ağır yürüdüklerini görebiliyordum. Var gücüyle ıkınan birinin çığlıkları geceyi yırtıyor, yuvadaki çocuklar gece gündüz yaygarayı basıyor, bebeklerini görmek isteyen kızlar o yöne seğirtiyor ama onları göremiyorlardı.

Kadın polis merdivenlerin dibinde bütün gece nöbet tutuyor; yarım saatte bir elinde fenerle koridorları turluyordu. İri yarı, güçlü bir kadındı; eline geçirdiğinin etini çimdikleyip kolunu büktüğünü söylüyordu kızlar.

Beni kısırlaştıracaklarını düşünmekten gözüme uyku girmiyordu. Tuvalete girip çıkarken açık kapılardan yatakların yan yana çekildiğini görebiliyor, kızların fısıldaşıp gülüşüğünü duyabiliyordum. Alice pencerelerde elektrikli alarm olduğunu söyledi. Kaçacak bir yer olmadığı kesindi. Uyuyamadığım için kursağıma girecek bir şeyler bulmayı hayal ediyor ama bunun verdiği mide bulantısıyla kusuyordum. Bebeği kaybetmek istemediğim için müdireden bana bir doktor getirmesini istedim ama o, yok bir şeyciğin, çamaşırhanedeki işten kaytarmak istiyorsun o kadar, dedi.

Alice ertesi gün birinin buradan ayrılacağını söyleyince Amelia'ya mektup yazdım ve tanımadığım bu kız mektubu benim için dışarı çıkardı, iki gün geçti geçmedi, Amelia'dan yanıt geldi; Alice'e gösterdim, Amelia'yı tanıyordu. Onu tanımayan yoktu sanki. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Korkma, kızım. Sen artık hayat verensin. Güzel pek güzel bi evladın olacak. Ha kız ha oğlan. Vakit yakındır. Umut eyle yoldaş. Doktor gelecek yakında. Geldiini gözeteciz. Sen kaybetme umudunu. Sendika yarın obur gün toplanacak. Talebin mutlu doğurmak olsun evladını insanlarımız artık sefil olmasın bizim gibi ki büyük şehirde çocuklarımız neşele büyüsün. Çok yakında görürsüz, cancağzım. Amelia."

Paskalya bayramında, akşam yemeğinde tavuk çıktı, aşağıda bir saat fazla kalıp sohbet etmemize izin verdiler. Bir kadın derneğinin okumamız için gönderdiği sayfalar dolusu komik yazı ve bir de yap-bozlar vardı. Alice bana herkesi tek tek gösterip not defterine komik şeyler yazıyordu. Julia isminde sarışın güzel bir kız vardı, espri üstüne espri patlatıyordu. Dünya yıkılrsa umursamayacaktı sanki. Geçen Paskalya'da birahänenin birinde

daha önce hiç görmediği bir herifle körkütük sarhoş olmuşlar, onu anlattı. Bizim kıyak vakit geçirmemiz yasak mı? Bütün masaları birleştirip şurada birayla filan azıcık demlensek, yanına da birkaç paket sigaramız oldu muydu, düzüşmeye bile gerek kalmazdı. Radyoda "Seni Gerçekten Seviyorum" çalıyordu, herkes güldü, tek gözü cam olan kız; gözünü silah fabrikasında yitirmiş, Seni orospu çocuğu beni gerçekten sevseydin, burada olmazdım, dedi, hepimiz güldük.

Şuradan kurtulsam başka bir şey istemezdim, dedi Julia, buralara 'hoşçakal' demek isterdim. Benimle nazik bir tonda konuşuyordu; Allah kurtarsın kardeş, seninle hemen hemen aynı zamanda doğuracağız.

Hepimiz gideceğiz, bu mezbelelikte hepimiz kafayı yiyip gideceğiz, dedi cam göz kız acı acı.

Doğum ne zaman, diye sordum ona.

Canı cehenneme, dedi, havasız bir yerde günde dokuz saat çalışınca doğurmaya bile mecalin kalmıyor ki.

Saman sarısı saçlı bir kız geldi, herkes sessizleşmişti.

Alice not defterine, süpürge, yazdı.

Hepimiz sayfalarındaki komiklikleri okumaya başladık. Yatma vaktini gösteren zil çaldı, baş rahibe dua için geldi. İncil'den bir şeyler okudu. Kızlardan bazıları arkalarında birleştirdikleri parmaklarıyla işaretler yaparak anlaşılabiliyordu. Baş rahibe Paskalya bayramının ve anneliğin yüce, ilahi coşkusundan bahsetti ve tanrıdan bizim için rahmet diledi, işlediğimiz büyük günahı affetmesi için dua etti, bize merhamet etmesini ve gelecekte daha iyi yaşamalar sürdürmemiz için bize yol göstermesini diledi. "Kulak Verin Haberci Meleklerle" ilahisini söylüyorduk ama birileri yanlış anlamış olacak ki, herkes avazı çıktığı kadar bağıarak söylüyordu, çünkü şarkı söylemek güzeldir ve herkes söylüyordu.

Kulak verin haberci melekler şarkı söylüyorlar
Wally Simpson kırılımızı çaldı diyorlar

Julia kıkırdamaya başladı, bunun üzerine baş rahibe, Gidebilirsin Julia, dedi, Julia kapıya vardığında arkasına dönüp rahibeye nanik yaptı, kahkahalara boğulup tepine tepine gülecekmişim gibi bir hisse kapıldım. Alice beni çimdikleyip gülümsedi ve ilahi söylemeye devam ediyormuş gibi yaptı.

Eşit adımlarla yukarı çıktık. Pamuklu giysilerimiz bir örnekti. Soyunup tuluma girdim, yan odada birinin yatağında ağladığını duyuyordum, aç bebekler yuvada ağlıyorlardı. Alice

yanağıma dokunup yastığının altındaki küçük el fenerini gösterdi. Uykunun bastırmasına izin vermedim, biz de "konuşmaya" başladık.

Ağlama, diye yazdı. Biz, sade insanlar, birlikte acı çekeriz.

Ne demek istediğini anlamadım. Üzgün olduğumu nereden biliyordu? Başını sallayıp yazmaya devam etti. Bizi hiçbir şey ayıramaz... Görüyorsun ya, sağırılık bile... yazmaya devam etti, Ne yalnızlık. Ne de... Korku.

Ona baktım. Başımı salladım. Koridordan görünmesin diye, feneri avuçlarının içine almıştı. Nasıl? diye yazdım.

Örgütleniyoruz, diye yazdı.

Okudum.

Sonra, Bizi hiçbir şey durduramaz, diye yazdı.

Koridordan müdire geçiyordu, Alice'in yüzü karanlığa gömüldü, çıt çıkmıyordu. Müdire geçip gidince, ışık yine yandı, Alice not defterinin üzerine abanmıştı.

Okudum, Sendikalıyım.

Yazıdan uzun süre gözümü alamadım. Amelia da mı? diye yazdım.

Başını salladı ve gülümsedi.

Kurşun kalem bir süre dişledikten sonra, Hayatım boyunca çalıştım ben, diye yazdım.

Okudu, başını salladı, kendini işaret ederek başını coşkuyla hızlı hızlı sallayıp, elini göğsüne bastırdı. Not defterine sarıldı. Beni seviyormuş gibi bakıyordu, sonra çabucak yazdı.

Not defterini elime aldım. Heyecanlanmıştım. Okudum, İkimiz de işçiyiz!

Yana yuvarlandı, ışık söndü, güldüğünü duyabiliyordum. Ben de gülmeye başladım. Yeniden ışığı açtığı anda ikimiz de yeterince hızlı yazamıyorduk.

Şu sendika ne yapar, diye yazdım

Yiyecek, iş talep ederler, diye çabucak yazdı.

Talep kelimesine baktım. Güçlü bir kelimeydi. Ne yazacağımı bilmiyordum. Bu kelimeye uzun uzun baktım. Alice bana baktı, ben de ona bakınca gülümsedi, sanki beraberce bir ormandan geçiyormuşuz gibi, başıyla onu takip etmemi istediğini gösteren bir işaret yaptı. Uzandı, ışık incecik elinin arasından parlıyordu. Elini çenesine dayadı, gözlerini yumdu, uyuyalım demek istiyordu, sonra da gösterişli bir biçimde bir şeyler yazdı ve fenerin cılız ışığı yazdıklarının üstünü aydınlattı.

Yarın uyanalım!

Sahar El Riyad

Arapça'dan çeviren: Metin Fındıkçı

Sahar El Riyad, 1965 yılında Beyrut'ta doğdu. 1989 yılında Arap dili ve edebiyatını, ardından siyasi ve bilimler akademisini bitirdi. *Riyad* gazetesinde çalışıyor. Kısa öykülerini *Gizler* adlı kitapta topladı.

ARZU

Arzu,

Arzunun anlamını bilmemiz mümkün olabilir mi?

Arzumun veya aşkımın dilimizde birebir karşılığı var mı diye

yanı başımdaki on sözlükte şu anda sana karşı duyduğum arzunun tanımına uyan, ona yakın bir tanım arıyorum onca zaman...

Karşılığı bugün bu kin dolu zamanda mutluluğumuz olan; hiçbir yerde bulamadığımız bu zaman ve mekânda giyindiğimiz kişiliğimizin anlamı olmasın?

Mekân, zamana bağlanmaz, oysa bu mekânın içinde okuduğumuz satırların arasında saklı sözcüklerin dışında kalıyor zaman...

Bana, o gün "gökyüzünü kaplayan bulutların soğukluğu beni senden uzaklaştırdığını duyumsadın mı?" diye sorduğun.

Gülüşün bir güneş gibi parlamış ve sıcaklığını üstüme boşaltmıştı.

O güneş kadar sıcak gülüşünle sana duyduğum arzu beni o güne ve sana daha bir bağlamıştı, diye yanıtlamıştım.

Oysa kitapta ona öyle güneşe benzeyen gülüşü duyumsayınca arzuyla bağlamak diye bir şey yok ve zaten ona göre böyle akli başında bir tanım da bulamadım...

Kalbimi coşturan ve yerinden fırlatan sana duyduğum aşkın anlamını akıl yoluyla araştırmaya başlamıştım.

Bu heyecanın, aşkla olan bağlantısını araştırdım, aldığım mesafede seni aramam ve bulmam gerektiğini nihayet anlamıştım...

O akşam bana; "Sen irdelediğin sözcüklerde aşkın derdini aradın hep, oysa bizler düşlerimizin boşluğunda uçan kelebekleri kovalıyoruz." demiştin ve eklemiştin:

"Seni seviyorum... bu yeterli değil mi? Aşkın anlamını neden arıyorsun, sana olan aşkım bu sözcüklerin içindedir işte"

Bunları söylerken gülmüştük.

Bütün dillerin kitaplarında aşkı anlatan sözcükler, aşkı haykıran sözcükler ilk defa söylenmiş gibidir.

Bütün durumlarda aşkı tarif eden yorumlar birdir... kitapların döşenmiş satırlarında bütün yollarını kestiğimiz zaman suda toplanan bir güneşin ışıltıları gibi olmaz mı?

İmkânsız ey sevgilim... imkânsız kadar imkansız... Söyle bana: dilin gömleğindeki anlamın imkânsızlığı ayrılıkla mı sonlanacak?

Her şey bu kitaplarda yazılı değil, iki zıt anlamın toplamıdır aynı istekler... imkânsız olanını nasıl benimseyeceksek, ayrılık o şekilde bizimle kalacak?

Sonuçta imkânsız dediğimiz şey daima gözeterek söylediğimiz ve söylediklerimizle ilgili şeyleri beynimizde taşıdığımız geride kalan şeylerden ibarettir...

Ancak imkansız dediğimiz şeyden geriye ne kalıyor?

İmkansız dediğimiz şeyden geriye kalacak akıldır... bedenimizi örten giysiler ısladığında neden çıkarıp atıyoruz, organlarımıza hakim olduğu için, içindekini kendi malı olarak

gördüğü ve hükmettiği için ve onunla boyun bükmediği için...

Ancak bu kesin yalnızlığımız değildir...

Bu ne anlam taşıyor, sen dolgun kollarını sarkıtmış sallarken... böylece yüzün kinden uzak bir ifadeyle her şeyi anlatıyor olmasıdır, taşıdığı kinle tükeniştir hükmediyor, enkazı ve bozgunu veya silkinmeyi kabullenmeden...

Aklın bu hükmüyle birbirimize duyduğumuz arzu donup kalmadı mı? Akıl bu ilişkiye hükmetmesini neden kabul ettin...

Bu melankolinin kalbimizi boğmasını, o vazgeçemediğimiz cevheri avuçlamasını neden kabul ettin?

Hiçbir zaman bu akla dayalı ilişki hakkım olmamalı, ne benim ne de sevdamin arzusudur. Bu akılla gelen isteksizlik bütün dünyamıza yayılırdı, ellerin ve gözlerimin arasına bir sur gibi dikilirdi. Bütün bu isteksizlik melankolisini bağırarak aramıza dikildi...

Aşkımız, bana hiçbir zaman aklınızla hükmetmeyeceksin, dedi.

Aklın hüsrani sizin hüsrani olur... Bizi bu ölü ilişkiye neden soktun, içinde hiçbir çıkış yolu olmayan, üstümüzde vazife olan sadece ayetlerin gerekliliğini taşıyan bu hüküm neden? Bu deliliktir -bu kalbin derin yarasında biriken irini ilişkimize boşaltmaktır- bu deliliktir, delilik, delilik!

Peki aklın ahengini ile aşkın ahengini ne zaman birbirine bağlayıp uyum sağlayacağız?

Kapı ne zaman vuruldu, kapıyı sana kim açtı?

Ben, benimle konuşurken sen nereden geldin?

Bizi birbirimize ören akıl, ayrılırken neredeydin?

Yönümüz

Evimiz

Birbirimizi tamamlamamız

Birbirimize karışmamız

Ne zaman battık bu kurtuluşu olmayan ilişkiye?

Bu tohumu ekip terk ettiğimiz zaman aklımız neredeydi, yarın doğacak ve kokusunu salacak olan bu güzel tohumlar?

Güzellik doğuşumuzun üzerinde nasıl bu kadar basitleşti... nasıl ulu ağaçların ateş birikintileri içinde kökleri yayılıp bölündü.

Bizden sonrasını da ısıtacak mı, tabi ulaşabilirse?

İmkânsız aşk...

Bu acı sözcükleri ne gizler... bu arzusu dinmeyen sözcükleri ne zenginleştirir... ikisini her gün doğan yıldızlarla kim sahiplenir ve gökyüzüyle imkânsızlığın ilişkisiyle kim batar?

Uyuyan insanların dünyasına süzülen ay fısıltısını sahiplenerek kim tutacak?

Uzak sevgilimin alnındaydı... ona benzeyen bir gündeysi evet alnındaydı...

Aşkın ateşiyle önümde durdu, ondan gelen sıcaklığı güneş gibi kendi sıcaklığı olduğunu unutmuştum.

Aşkı öldürmese de zayıfladığında özürle örtüyordu, dünyanın kayıp âşıkları barışana dek... ve bunun adı âşıkların barışıdır.

Ondan yaklaştı ondan yaratıldı kardeşlik ve dostluk
Hafızamdaki devrimin içinden oluşacak, sonunda bağlanacak ve ben aşkımdan kalbim
inleyince hatta sana isyan edince ayetlerin mekânı uzaklarda yiteni biçimlendirecek...

Ah!

Ah!

Ah!

Tanıkların karanlığında bin ah boşalınca.

Dağılır mı? Ayrılıktan sonra aklımı düşman bellersem belki.

Bildiğim bedene dönmeden, ona ulaşacağım... asi kadına ulaşmalıyım.

Ancak, akıl denen düşmanım yanımda olacak, sonunda beni durduracak olan odur,
içimdeki derinliklerin gücünü karıştıran odur ve benliğimi ateşe veren, ateşimi yeryüzüne
yayan.

Her gün beni on defa yenilgiye uğratan... beni deliliğimle esir alan.

Kafama hilenin tılsımını sokup benliğimi yere seren... onu derisini kalbimden soyarak
atmalıyım.

Kalbim... onun küçüklüğüyle yaşar... beni işkence eder gibi... içimi gözyaşların kiniyle
doldurur gibi... çavuş kuşunu benimle susturur gibi... Yok, yok bu böyle sürüp gidemez.
Gece boyunca üstüne kapandım ve büyümün uyku ilacını içirdim, uyumaz, karanlıkta
bağrımı döver ve uyumamı bekler... zayıf direnişim, yaralı direnişim... benden daha güçlü
olan, irademden daha güçlü olan gücü o, sonunda solmadan, suskunluğuma sahip çık-
mayacağım.

Ey saklı olan beni neden bıraktın?

Ve sen, kitabın saklı ayeti, arzu denen maskenin ardındaki yüzü sahiplenecek misin?

Cengiz Abdullayev

Rusça'dan Çeviren: Engin Toprak

1959 yılında doğdu. Azerbaycan Devlet Yazarı ünvanına sahip olan Abdullayev, Yazarlar Birliği sekreterliği ve Pen Kulübü başkan yardımcılığı gibi görevlerde bulundu. Eserleri on yedi dile çevrilen yazar, aynı zamanda hukuk doktorası sahibidir.

Bir Düşün Hikâyesi

Geçen yüzyılın ortalarında Bakü'ye hiç yolunuz düştü mü? Düşmediyse, bu şirin güney kentinde var olan gerçek karnaval ruhunu nereden bileceksiniz. Burada en güzel kadınlar isimleriyle tanınırdı ve sokağa her çıktıklarında insanların büyülenmiş bakışları arasında yürürlerdi. Hemen her ortamda kentteki farklı din ve kültürdeki insanları: Azerileri, Gürcüleri, Ermenileri, Rusları, Yahudileri, Lezginleri, Tatarlaları birarada görmek mümkündü. Bunlar kendi aralarında zaman zaman yerel kelime ve deyimlerle süslenmiş yöreye has bir ağızla Rusça konuşurlardı. Öyle ki bir kişinin konuşmasından hangi etnik kimliğe sahip olduğunu çıkarmak pek mümkün değildi.

Camlar açılır, her tarafı kadınların hoş sesleri kaplardı. Sokaklardaki zerafeti ve şıklığı anlatmaya ise kelimeler yetmezdi. En iyi kumaşlardan gömlekler, şallar, bin bir renkte kazaklar, birbirinden ilginç akla hayale gelmeyecek güzellikte çantalar Bakü'de Avrupa'nın büyük kentleriyle hemen hemen aynı anda görücüye çıkardı. İnsanlar kendileriyle barışık-tilar ve hayatın tadını çıkarmayı seviyorlardı. Bu büyüleyici deniz kenti iklimi, havası ve her şeyiyle adeta Tanrı'dan bir armağandı. Bakü aynı zamanda denize sahip olan tek başkent olma özelliğine de sahipti (1). Diğer başkentler içerisinde bir tek Riga Baltık Körfezine açılıyordu. Diğerleri ise ancak ya bir nehir ya da bir akarsuyun kıyısına kurulmuşlardı. Acaba

denizin insan psikolojisine olumlu bir etkisi var mıydı! İnsanları böylesine sakin ve dengeli kılan bu keskin iyot kokusu ve uçsuz bucaksız suyun varlığı olabilir miydi! Dünyanın altıda birine sahip bu devasa imparatorlukta güneşin, denizin, kahkahaların, şarabın, müziğin, güzel kadınların ve erkeklerin birbirine karıştığı bunun gibi başka kaç şehir vardı ki.

Bu anlattıklarım kırklı yılların sonunda Bakü'de olağan şeylerdi. İnsanlık tarihinde eşi benzeri olmayan o zulüm henüz bitmişti. O korkunç savaş canavarı arkasında binlerce ölü, binlerce yaralı, bir o kadar da sakat ve binlerce anasız babasız yetim bırakmıştı. Fakat savaşın yaralarını sarmada insanlar canla başla birbirlerine yardımcı oldular. Hiç tanımadıklarına dahi yardıma koştuktan geri durmadılar. Gözü dönmüş, eli bıçaklı hırsızlar bile başkasının ekmeğine el sürmeyi kendilerine yasaklıdılar. İnsan ömründe dört yıl pek uzun bir süre gibi görünmeyebilir. Oysa bir savaş için dört yıl ne demektir bilir misiniz? İnsanı içten içe törpüleyen inanılmaz uzun ve inanılmaz korkunç dört koca yıl. Oğlu cepheye giden bir anneye sorun, kocası savaşa giden bir kadına, savaşa giden bir kocaya, onca yıl yol gözleyen herkese sorun. Onlar size bu dört yılın ömürlerinin en ağır ve en uzun yılları olduğunu söyleyeceklerdir. Aslında bu noktada, savaşın, bundan da önce, Sovyetler'in Mangolya'da Japon saldırısını püskürttüğü otuz dokuzda başladığını belirtmemiz gerekir. Onun da arkasından yine binlerce cana mal olan Sovyet-Fin savaşı patlak verdi. Sonrasında ise hepimizin bildiği o zalim İkinci Dünya Savaşı. Tam bitti derken bu kez de doğu sınırında Japon tehlikesi tekrar baş gösterdi. Ve savaşlardan hayatta kalanlar evlerine ancak kırk yedilerde, kırk sekizlerde, kırk dokuzlarda dönmeye başladılar.

Çocuklar onca süre ayrı kaldıkları babalarını tanıyamadılar. Yine de onlar babalarını bir daha hiç görmeyenlere göre kat be kat daha şanslıydılar. Kocaları dönmeyen kadınlar yollara çıktılar. Her geçen yabancından yakınlarını sordular. Her gördükleri yüzde onları aradılar. Sadece onlar değil cepheden ölüm ya da kayıp haberi alanlar bile belki bir mucize gerçekleşir umuduyla yol başlarını mekân tuttular. Ki bazen mucizelerin gerçekleştiği de oluyordu.

O yıllarda insanlar komşularının acılarını kendi acıları, mutluluklarını da kendi olarak görüyorlardı. İçinde birkaç ailenin yaşadığı Diviçinskaya Sokağındaki büyük konakta da durum aynen böyleydi.

Bu konak yirminci yüzyılın başlarında Bakü'nün tanınmış simalarından Kabley Demir tarafından yapılmıştı. Konağın sahibi bu güçlü-yapılı adam ününü ve saygınlığını sadece Kerbela'yı ziyaret etmiş olmasına değil, aynı zamanda oldukça geniş bir ailenin reisi olmasına da borçluydu. Ekim Devriminden sonra her yerde olduğu gibi bu evde de önemli bazı değişiklikler olmuştu. Ev sahibine bırakılan birkaç oda dışında konağın geri kalanı kamulaştırılmıştı. Kabley Demir, ailesinin genişliğinden dolayı kendisine üç büyük oda bırakıldığı için ayrıca şanslı da sayılırdı. Belki de bu şansını devrimin karşısında durmayışına borçluydu.

Konağın kamulaştırılan bölümlerine kısa zamanda yeni aileler yerleştirildi. Eve ilk yerleştirilen aile Bakü'ye Varonej'den gelen Berta'nın ailesi oldu. Kocası, bir dönem Yoldaş Frederik Engels Ajitasyon Trenine politik önderlik yapmıştı. Evin diğer bir tarafına da yaşlı bir lezgin (2) olan Mustafa yerleştirildi. Karısı, beş çocuğuna rağmen altıncısına hamileydi. Konağın yirmili yıllarda inşa edilen ve bir zamanlar misafir evi olarak kullanılan bölümüne ise Bakü'ye Kazan'dan göçen Tatar Habibulla ile karısı Galina yerleştirildi. Galina aslen Ukraynalı olmasına rağmen kısa sürede Bakülü hanımlara dahi taş çıkartacak lezzetli yerel yemekler yapmasını öğrendi.

Bunca aile zamanla birarada yaşamayı öğrendi. Arasına tartışmaların, hatta kavgaların bile çıktığı da oluyordu. Fakat tüm dargınlıklar kısa sürede geçiyor, her zaman olduğu gibi konakta hoşgörü galip geliyordu. Birarada yaşadıkları gibi bayramlarını da yine bir arada kutluyorlardı; Nevruzları, Kurban Bayramlarını, Ortodoks Paskalyasını, Yahudi Paskalyasını, 1 Mayıs'ları, 7 Kasım'ları, Yeni Yılı. Güneşli havalarda avluda rengarenk halılar dövülüyordu.

Yaşlı çınarın altında oturup çay içmek belki de en sevdikleri şeydi. Erkekler tavla oynarken, kadınlar da çamaşır yıkıyor, çocuklardan, pazardaki fiyatlardan, Alman cephesinde ayaklarını kaybeden ama buna rağmen ikinci kez evlenen Hüseyinbala'dan konuşuyorlardı. İyi bir teneke ustası olan Hüseyinbala Mustafa'dan bir oda kiralamıştı. Bir zanaatkâr bu dünyada asla aç kalmazdı. Hüseyinbala aynı zamanda çalışmanın ve özverinin de bir simgesi idi. Gece gündüz demeden çalışıyor, hem karısı Fatma'ya ve onun önceki kocasından olma iki çocuğuna ve hem de eski karısı ve öz oğluna da bakıyordu. Fatma iyiliksever bir insandı ve bundan dolayı da kısa sürede komşularıyla iyi ilişkiler kurmuştu. Onun hiçbir zaman gülmeyişini ise ilk kocasını çok sevmesine bağlıyorlardı. İnsanlar kötü kaderinden dolayı ona acıyorlardı. Düğününden tam iki gün sonra kocası savaşa alınmış ve birkaç ay sonra da ölüm haberi gelmişti. Şansına şimdi Hüseyinbala vardı, onun sayesinde çocukların giyitleri düzgün ve karınları her zaman toktu.

Otuz beş yılında Berta'nın kocası öldü. Kırk iki gibi henüz genç sayılabilecek bir yaşta ölmesine devrim yıllarında aldığı yaranın yol açtığı söyleniyordu. Oldukça şatafatlı bir cenaze töreni ile gömüldüğünü görseydi sanırım o da en az Berta kadar mutlu olurdu. Cenazesi devlet büyüklerinininki gibi orkestra eşliğinde kaldırıldı. Mezar taşı kızıl bir yıldız ile anıtlaştırıldı. Hakkında bir ölünün duymak isteyebileceği en güzel sözler söylendi. Aslında tam zamanında öldüğü için şanslı da sayılırdı. Biraz daha yaşasaydı şansı bu kadar da yaver gitmeyebilirdi. Kimbilir, aynı anda hem Japon, hem Alman ve hem de Kore hesabına çalışmakla dahi suçlanmayacağı ne malumdu. Oysa şimdi, onun sayesinde Berta'ya hatırı sayılır bir maaş bağlanmıştı. Hatta kocasının kahramanlık anılarını anlatması için bölge okullarından bir kaç kez davet bile almıştı.

Otuz dokuzlarda, savaşın korkunç hayaleti dolaşmaya başladığında Berta'nın yaşlı annesi

Varonej'den Bakü'ye geldi. Rahil hanım yetmişlik yaşına rağmen dinçliği ve berrak hafızası sayesinde Diviçinskaya konağı sakinleriyle çok geçmeden dost oldu. Unutmadan belirtmeliyim ki, savaştan sonra inşa edilen Yirmi Sekiz Nisan Sineması'nın yanı başındaki bu sokak ismini yüzyılın başında burada konaklayan deve kervanlarından almıştı. Eskiden Davyaçinskaya olan sokağın ismi zamanla Diviçinskaya olarak anılmaya başlandı.

Rahil hanımı diğerlerinden ayıran en belirgin özelliği ise sinagoga gitmesiydi. O yıllarda dini inancını açıkça göstermeye kimse cesaret edemezdi. Ki devrimin henüz yirmi beşinci yılında böylesi bir davranış pek de hoş karşılanmayabilirdi. Berta tüm çabalarına rağmen annesini sinagoga gitmekten bir türlü vazgeçirememişti. Kim ne derse desin Rahil hanım hiçbir zaman ve hiçbir yerde inançlı bir kadın olduğunu gizleme gereği duymuyordu.

Kırk iki senesinde konak halkını üzen bir olay oldu; Berta'nın kardeşi Boris'in Güney-Batı cephesinde kaybolduğunun haberi geldi. Güney-Batı cephesi en şiddetli çarpışmaların yaşandığı yer olmakla ünlüydü. O güne kadar yetmişlik yaşına rağmen enerjisinden ve mutluluğundan zerre kaybetmemiş olan Rahil hanım bir anda çöktü, yaşlandı, sanki hayat iksirini kaybetti. Komşuların onca çabası onu teselli etmeye yetmedi. Tanrı korusun böylesi bir acı her an onların başına da gelebilirdi. Kırk üç yılında ise bir başka olay daha konağı yasa boğdu; Mustafa'nın kırk birde harbe giden iki oğlundan büyüğünün öldüğü bildirildi.

Rahil hanım oğlunun kaybolmasından sonra daha sık sinagoga gitmeye başladı. Oğlunun hayatını başışlaması için Tanrıya yalvardı. Berta, annesinin sinagoga gitmesine artık karışmıyordu. Gerçi o savaş yıllarında merkezi iktidar da dini inançları artık eskisi gibi kısıtlamıyordu; insanların kiliseye, camiye, sinagoga gitmelerine göz yumuluyordu. Hatta en 'Allahsız iktidar'(3) dahi bu tip durumlarda Tanrıya sığınmaktan başka bir çare olmadığını gayet iyi biliyordu.

Nihayet dokuz mayıs bin dokuz yüz kırk beşte cepheden gelen zafer haberleri tüm ülkeyi sevince boğdu. Şavaş kazanılmıştı. O gün sokaklarda insanlar mutluluklarından ağladılar. Bakü'de yaşayan herkes buna benzer bir durumun sadece iki kez yaşandığını çok iyi bilir. Birincisi, dokuz mayıs bin dokuz yüz kırk beşte -savaş bittiği zaman- mutluluktan, ikincisi ise mart elli üçte -Stalin öldüğü zaman- tüm kent halkı üzüntüsünden ağladı. O zamanlar, "büyük lider" olmadan hayatın var olamayacağı düşünülüyordu. Sadece Bakü değil, tüm ülke onun ölümüyle derin bir yasa boğulmuştu.

Zafer günü Rahil hanım kızını da sinagoga gitmeye ikna etti. Berta teyze inançlı biri olmasına rağmen o gün nedense böyle bir teklifi reddetmedi. O da annesi gibi kardeşinin bulunması için Tanrıya yalvardı. İşin ilginç yanı tam da o günlerde Boris'in bulunduğu haberi geldi. Kırk altı yılının sonlarında mucize gerçek oldu; Boris eve dönüyordu. Mucize, çünkü Boris sünnetli bir yahudiydi ve Almanlara esir düşen bir yahudinin hayatta kalması

ise hemen hemen imkansız bir şeydi. İşin aslı Boris gerçekten de esir düşmüş, fakat ölüm kampına gönderilirken yolda bir yolunu bulup firar etmişti. Sonrasında Yugoslavya'daki partizanlara katılmış ve kırk beşe kadar onlarla kalmıştı. Mayıs'ta dönmeye çalışmışsa da ağır yaralandığı için ancak kırk altıda dönmesine izin verilmişti. Bu haberden sonra Berta da sinagoga gitmeye başladı. Kısa bir süre sonra beklenildiği gibi Boris çıkageldi. Tüm konak, Rahil hanımın eski neşesine ve gücüne bir anda nasıl kavuştuğuna tanık oldu.

Kırk dokuz yılının mayısında Kabley Demir'in büyük kızının düğünü yapılacaktı. Düğün hazırlıklarına en az bir yıl önceden başlama geleneği köklü Bakü ailelerine has oldukça eski bir gelenektir. Adetten olduğu üzere konağa ilk önce kız tarafını ikna edecek çöpçatanlar gelip gitmeye başladı. Ardından görücüler kızı istemeye geldi. Her iki ailenin erkekleri uzun bir sohbete tutuştular. En sonunda misafirlere tatlı çay ikram edildi. Bu, kızı verdiklerinin bir işaretiydi. Sonrasında karşılıklı hediyeler alınıp verildi. Hediye deyince sakın aldanmayın, o kıtlık zamanlarda sıradan bir kalıp sabun ya da bir parça kumaş dahi nerdeyse altın kadar değerliydi. Yine de aileler yapabileceklerinin en iyisini yapmaya çalıştılar. Düğün için mayısın on altısına anlaştılar. Doğrusunu söylemek gerekirse kız tarafının mutluluğuna diyecek yoktu. Çünkü o yıllarda evlenmek için kızlar değil erkekler nazlanıyordu. Onca kıyımından sonra her on kıza karşılık ancak üç ya da bilemediniz dört erkeğin düştüğü ülkede bir kız için evlenecek genç bir erkek bulmak neredeyse hayalden öte bir şeydi.

Konağın avlusunda düğün hazırlıkları yapılıyordu. Masalar, sandalyeler hazırlanıyor, çevre köylerden etler getiriliyordu. Komşular, akrabalar hemen herkes kendisince bir katkı sunmaya çalışıyordu. Düğüne yüze yakın misafir bekleniyordu ki her şeyin gerçek bir düğün havasında olmaması için hiçbir gerekçe yoktu. Beş yüz, altı yüz kişiyi bir araya getirip şatafatlı düğünler yapmak günümüzde moda oldu, eskiden böyle şeyler yoktu. Yirmi kişiyi bile bir araya getirmek hayli zor bir işti. Hele yüz kişi inanılması zor bir sayıydı.

Adet gereği düğüne komşular da davet edilmişti. Berta dışında tüm konak halkı düğüne hazırlanıyordu. Berta, annesinin son günlerde iyice bozulan sağlığından dolayı oldukça keyifsizdi. Dile kolay, Rahil hanım neredeyse seksenine yaklaşıyordu. Mayısın on üç ve on dördünde iyice fenalaştı. İki kere ambulans çağırmak zorunda kaldılar. Fakat o, her ikisinde de, böylesi önemli bir günde konağı terk etmenin kendisine yakışmayacağını düşünerek hastaneye gitmeyi reddetti.

On beş mayısta kendisini daha iyi hissetmeye başladı. Hatta kalkıp odanın içinde yürüdü, kızını sakinleştirmeye bile çalıştı. Asıl ne olduysa düğünün olacağı gün oldu. Konağın avlusunda düğün sofrasını hazırlayan kadınların bağrıışmalarının ortalığı velveleye verdiği o sabah Berta annesinin ölmüş olduğunu anladı. Yaşlı kadın uykusunda ölmüştü. Mutlu ölen tüm insanlarınki gibi dudaklarında son gülümsemesi kalmıştı.

Berta perdeleri kapatıp karyolanın başına oturdu. Önünde vermesi gereken çok önemli bir karar vardı. Yahudi geleneklerine göre ölünün güneş batmadan önce mutlaka gömülmesi gerekiyordu.

Fakat bir yandan da bunu şimdilik saklamanın daha doğru olduğunu düşünüyordu. Yoksa yapılan onca hazırlık ziyan olacaktı. Ve hatta düğün ertelenecek ve belki bu genç insanlar hayatları boyunca unutamayacakları bu olaydan dolayı hep mutsuz olacaklardı.

Karyolanın kenarına çöktü ve ağlamaya başladı. Bir şeyler yapmalıydı, zaman ilerliyordu.

Gelin ve damat gelmiş, düğün başlamıştı. Dışarda, davetlilerin neşeli bağrıışmaları duyuluyordu. Berta olduğu yerde öylece donakalmıştı. Birkaç kez cama vurularak düğün törenine davet edildiler. Artık bir şeyler yapmak gerekiyordu. Sonunda kararını verdi. Ölünün üzerini temiz çarşafarla örttü. Yıkandı ve giyindi. Daha önceden hazırlanmış hediyeleri aldı. Avluya çıktı. O akşam hiç kimsenin yaşlı kadının öldüğünden haberi olmadı. Berta gülümsüyor, gençleri kutluyor, hatta zaman zaman onların sağlığına kadeh bile kaldırıyor. Annesini soranlara ise rahatsızlığından dolayı dışarı çıkamadığını söylüyordu.

Akşam geç saatlerde odasına döndü. Soğumuş cesedin yanına oturdu. Ona düğünden ve misafirlerden bahsetti. Annesi mutlaka duyuyor olmalıydı. Ertesi sabah komşulara Rahil hanımın gece öldüğünü haber verdi. Kimse olayın farkına varmadı. Sadece gelinin annesi, odaya girdiğinde ölümlere has kokudan yaşlı kadının çok daha önce ölmüş olabileceğini anladı. Berta'nın boynuna sarıldı, ona teşekkür etti ve iki kadın uzun bir süre ağladılar.

Büyükanemin bana anlattığı bu gerçek olay büyükbabam Kabley Demir'in Diviçinskaya'daki konağında meydana gelmişti. Ben Tanrı inancı olan biri değilim fakat nedense yaşlı kadının cennete gittiğine inanıyorum.

Düğüne gelince, oldukça neşeli geçmişti. Yeni evliler hemen hemen yarım yüzyılı aşkın bir süre birlikte yaşadılar. Beş çocukları ve sekiz de torunları oldu. Hatta şimdilerde torunlarının çocukları bile var. Berta hala düğünden tam tamına otuz yıl sonra öldü. Ölümü tüm konağı yasa boğdu. Cenazesinde ben de vardım ve yüzündeki gülümsemeyi çok iyi hatırlıyorum. Eminim Tanrı onu yaptıklarından dolayı affetmiştir ve eminim şimdi sevdiklerinin yanındadır. Ya da en azından ben bunun böyle olduğuna inanmak istiyorum.

1. *Eski Sovyetler Birliği içerisinde (Ç.N.)*

2. *Anayurtları Rusya'nın Dağıstan Cumhuriyetinin güney doğusu ile Azerbaycan'ın kuzeyi arasındaki bölge olan halk (Ç.N.)*

3. *Stalin iktidarından bahsediliyor (Ç.N..)*

Çeviriye Adanmış Ömürler: Gönül ve Gülten Suveren

Söyleşi: Alev Bulut

Bu söyleşi yıllarını yazın çevirisine adanmış, yüzlerce kitap çevirmiş, ansiklopedi, dergi ve gazetelerde dizi öykü (tefrika) çevirisi, çizgi roman çevirisi yapmış Gönül Suveren ve Gülten Suveren kardeşlerden Gülten Suveren'le yapıldı. Gülten Hanım hem kendi adına hem de sağlık sorunu nedeniyle söyleşiye katılamayan ablası Gönül Hanım adına yanıtladı soruları. Kütüphanelerindeki kitapların neredeyse hepsi kendi çevirileri ya da çevirdikleri metinlerin asılları. Bir de raflarda yerini alan Altın Kitaplar, Nokta Dergisi, Çeviri Derneği ödülleri var. Gülten Hanım bu sayfalarda okuyacağınız bilgileri içten, sıcak tavrı ve güçlü belleğiyle hiçbir ayrıntıyı atlamadan verirken 1960'lardan 2000'lere uzun bir dönemin çeviri dünyasına da ışık tutmuş oldu.

Bu söyleşiyi yapmayı kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Sorularımı Gönül Hanımı da katarak iki kişilik yanıtlamayı kabul ettiğiniz için de. İlk sorum şu. Çeviri yapmaya ne zaman ve nasıl başladınız? Aileniz bu durumu nasıl karşıladı?

İkimiz de anasınıfından itibaren TED (Türk Eğitim Derneği) Ankara Koleji'nde okuduk. Sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi İngiliz Filolojisi'ne gittik. Ardından Amerika'ya gittik. Geldik, çeviriye başladık. İlk kitabım çıktığında hevesle adıma baktım, ama ondan sonra hiç bakmadım. Bir kere gördüm adımyı yani. Ailece iyi karşılandı çeviri yapmamız. Babam yoktu zaten, annem vardı, annem çok kitapseverdi ve medeni kadındı, Fransızca bilirdi, Fransız mektebindendi. İyi karşılandı çeviri, temiz bir işti. Evde olması ve patron olmaması da iyiydi tabii.

Şöyle diyebilir miyiz? O yıllarda yabancı dil eğitimi almış, kültürlü iki genç kızın çevirmenlik yapması aile çevresinde olumlu karşılanıyordu. Ailede okurlar mıydı çevirilerinizi peki?

Evet. Annem okurdu. Bilhassa Agatha'ları (Christie). Ablamın Agatha'larını annem çok okurdu. Eskiden hiç sevmezdi cinai (polisiye) roman, Balzac filan okurdu, sonra vazgeçti, Gönül'ün cinai romanlarını okumaya başladı. Çok memnun kalırdı. Biz çok okuyan bir aileydik. Altı yaşında babamın kütüphanesinden kitap çalar okurduk. İlk okuduğlarımız Mahmut Yesari, Arsen Lüpen ciltleriydi. Gönül, Dostoyevski okurdu. Bir gün okurken hüngür hüngür ağlayınca annem kızdı, babamın kütüphanesi bize kilittendi. Evet, masallar filan da okuduk ama beni kesmedi.

İlk çeviri teklifini nasıl almıştınız?

İlk teklif Türkiye yayınevinden geldi. Bir klasikti. Biri yapacakmış, sonra bırakıp gitmiş. Gönül Yeni Sabah'ta çalışırken, bakıyorlar çok güzel çevirileri, ona teklif ediyorlar. Oraya birkaç kitap yaptı. Ondan sonrası da Altın Kitaplar'dır ve diğerleridir. Altın Kitaplar'la en az yirmi yıl çalıştık.

İki kardeş toplam kaç kitap çevirdiğinizi sormak istiyorum. Milli Kütüphane kayıtlarına göre bir çeviri araştırmacımız Gönül Suveren'in 500'e yakın, tam sayı 482, çeviri kitabı olduğunu saptamış (1). Siz "yüzlerle kitap çevirdik" diyorsunuz. Tefrika, dizi öykü çevirileriniz de dahil ortak 1000'i geçen bir sayı var sanırım.

Evet, tefrikalar, ansiklopedilerle olmuştur. Bu arada biz şartnameler de çevirdik. O çeviriler de var arada. Onlar çok iyi para getirirdi. Sıkıntılıydı ama çok iyi para getirirdi. Edebiyat çevirisiyle, kitaplarla, kıyaslanınca beş misli filan. Epeyce yaptık ama tercih etmedik.

Teknik çeviri yaptığınızı bilmiyordum. Çok zor bir alan, hukuk bilgisi, teknik bilgi gerektirdiği için.

Anlaşmalar hukuk metnidir. Hukuk dilini kullanmak gerekir. Teknik şartnamelerde ise iyi, teknik kelime bilmeniz gerekir. Cümleler basit olabilir ama teknik kelime zorluğu vardır. Sözlükler yeterli değildi. Selim Suntur'un çalışması vardı, fena değildi, araştırdık. Teknik alanda, asıl ansiklopedilerde, örneğin Gönül, Hayvanlar Ansiklopedisi'ni yaparken her yere telefon ederdi. "Siz bulun karşılıkları biz de alıp kullanalım" derdi sorduğu kişiler. Karşılıkları yoktu çünkü. Çok değişik hayvan ve bitki türleri var, karşılığı olmayan. Yeni yeni, Discovery Channel'da duyuyorsunuzdur. Onlar da arayıp buluyorlardı yeni isimleri. Çok zordu. Dört ciltlik ansiklopedik sözlük vardır. Onda epeyce kaynak, bilgi vardı. Ama yeterli olmuyordu. Pek çok şeyin adını biz ilk kez koyduk, kullandık, öyle geçti. Telefon ettiğimiz uzmanlar karşılığı yok deyince.

Çok farklı türlerde yazılı çeviri yapmışsınız. Kitap (edebiyat) çevirisinin içinde çok fazla tür çevirdiniz. Teknik çeviri, şartnameler, hukuk metinleri, yaptınız. Ansiklopediler, gazetelere tefrika çevirileri.

Polisiye, macera, uzay, best-seller, pembe-diziler, klasikler. Teknik çeviri para içindi. Ansiklopedileri biz oturup araştırıp yazdık. Önümüzde çevrilecek bir metin yoktu. Biz kendi kendimize farklı yerlerden resimler bulup hazırladık, mücevherler bölüm için renkli resim bulduk. Sanat bölümünde resim konusu geçiyorsa, Gönül resim yapıyordu. Yemekleri,

hastalıkları ben aldım. O dekorasyonu aldı. Ansiklopedi yazarlığı yaptık. Çok büyük emektir. Benim astroloji kitaplarım var. 19 yıl dergi çıkardık. 12 yıl Burç dergisi, 7 yıl başka bir dergi. O benim kendi birikimim. Çok severim astrolojiyi.

Çevirmenlik ve yazarlık bir arada diyebilir miyiz? Bilgi topluyorsunuz, derliyorsunuz, çeviriyorsunuz. Yayına hazırlıyorsunuz.

Plan yapıyorsunuz. İçine neler girecek diye. Çok oyuncaklı işti. Ama bana zevk verdi. Yeni bir şey oldu diye.

Çok sayıda yayınevi ile çalıştığınızı biliyoruz. En uzun Altın Kitaplar ama başkaları da var, değil mi?

Altın Kitaplar. Ceylan Yayınevi. Ceylan'a hem cinai roman çevirirdik, hem de resimli roman yazardık. Tommiks gibi, çizgi romanların konuşma balonlarını içini çevirip yapardık. Ayrıca, kendiliğimizden, devir değişti, aşk hikayesi yok, herkes aşk hikayesi istiyor diye aşk hikayesi yazardık. Kendimiz yazardık. 1980'lerde bu. Sonra Başak Yayınevi vardı. James Bond, Dashiell Hammet yaptık. Inkılap ve Remzi'ye de ben astroloji ve yoga kitabı, Gönül bilimsel kitaplar yaptı. En fazla Altın ve Ceylan'la çalıştık. Akbaba'ya da çalıştık. Romanlar yaptık. Kelebek'e de kitap yaptık. Say Yayınları'na da çocuk kitapları yaptık. Gazetelere tefrika olarak Yeni Sabah, Milliyet, Hürriyet'te çalıştık. Altın Kitaplar en uzun. Evimiz gibiydi. Haftada iki gün giderdik. Pazartesi, perşembe. Evde çalışır, orda buluşurduk. Orası bir salon gibiydi, her türlü insan gelirdi. Yazarından, ressamına, çevirmenine. Türlü tartışma, konuşmalar olurdu. Sıcak bir ev gibiydi ve bizi el üstünde tutarlardı. Biz onları çok sevdik. Onlar da bizi sevdi. Bir tek gün bir anlaşma imzalamadık. Ağızdan çıkan söz geçerliydi. Ne biz istedik, ne onlar. Hasta hasta bile çalıştık. Ayın belli bir gününe bitecek diye gün verilmişse hastayken bile çalışıp kitabı verirdik. İş namusumuzdu. Kitabı ve makineyi (daktilo) yan yana koyar hiç durmadan çalışır, düzeltir verirdik.

İki kardeş çok sayıda yayınevi tanımışsınız. 1950'lerin sonundan 2000'lere kadar, 40 yılı aşan bir süre, çeviri yapmışsınız. İlk çalışmalarınızdan bugüne karşılaştırınca neler değişti yayıncılıkta?

Gönül 1960'larda başladı. Ben 1990'lara kadar, Gönül 2000'e kadar yaptı. Stephen King ve Wilbur Smith'ler (Wilbur Smith geldi ona kitap imzalattık.) Şimdi resmiyet var, karşılıklı bir çekingenlik var. O zaman dostluk vardı. Ama hiçbir zaman "sen"li konuşmadık hep "siz" oldu. O mesafeyi muhafaza ettik. Çok dosttuk, kardeştik. Tabii çok şey değişti. Türkiye de değişti, yayıncılık da değişti, Türkçe de değişti. Biz eskiden çeviri yaparken zengin bir dil kullanırdık. Bir cümlede iki tane aynı sözcük geçebiliyor. Az sayıda sözcük kullanılıyor. Televizyonda da aynı. Deyim, çeviri yanlışları kötü. Hapishanede geçen bir dizide "Bay Warden'a haber ver" deyiveriyorlar, "hapishane müdürü" için. "Gelin tülü" diyorlar "duvak" için. Türkçe değişiyor, bozuluyor. "Oldukça" "epey" demektir, "çok" manasına kullanılıyor. Reklam dili Türkçeyi bozuyor.

Sizin başladığınız yıllardan bugüne çeviri yayıncılığında neler değişiyor diye bak-

tığımızda, örneğin artık çeviri verilirken sözleşme yapılıyor çevirmenlerle. Meslek kuruluşları var. Çeviriye bugünkü koşullarda başlamış olsaydınız nasıl olurdu acaba?

Bizim zamanımızda da sözleşme yapılırdı. Bize yapılmazdı, güvenden. Hastayken bile çalışır gününde işi verirdik. Hiçbir zaman sözümüzden dönmedik, söz senettir, dedik. Sonra çalıştığım da her kitap için aynı bir anlaşma imzalandı. Bir çeviri, dört kitap toplam beş kitap için ayrı ayrı sözleşme imzaladım Alfa ile Say Yayınları'na da çocuk kitapları yaptık, sözleşme yaptık. Sözleşme beni huzursuz etmiştir, sanki bana güvenilmeyormuş gibi bir his. Anlatabiliyor muyum?

Artık çok büyük bir yayıncılık piyasası var. Çevirmenin haklarını koruması için güvenden öte sözleşme gerekiyor herhalde. Ne dersiniz?

Tabii, telif hakları takibi için. Kitapların arkasında da bandrolü var. Yine de kaçak kitap, korsan çok.

Çevirmenlik yaptınız. Yazarlık yaptınız. Polisiye romanınız basıldı. Gönül Hanım ansiklopedi, siz astroloji yazarlığı yapmışsınız. Çevirmenlikle yazarlığı nasıl karşılaştırdınız?

Yazarlık çok daha rahat. Şundan. Makineye kağıdı takarsınız. Sizin kafanızda bir şeyler vardır ama makine bildiğini yazar. Hep söylerler, makine bildiğini yazar. Romanım Makasçı'da, ben yakışıklı çok zengin bir polis düşündüm, onun üstüme olacaktı roman. Bir de emniyet amiri vardı, kabak kafalı, boylu boslu, öfkeli bir adam tip olarak. O aldı kitabı gitti. Bir baktım onu yazıyorum. Öyledir. Kitabı yazar değil, makine yazar der Amerikalılar. Çevirmenlik daha zor. Bir kalıba bağlısınız. O belirli cümleyi çevireceksiniz. Yazarlıkta öyle bir şey yok. Bildiğiniz gibi yazarsınız.

Peki çevirirken diyelim İngilizcedeki bir ifadeyi Türkçe'ye uydurmak lazım mı? İngilizce olduğu hissedilsin mi? Nasıl bir anlayışınız var?

Hayır, hissedilmesin. Okuyucuya batar o. Yabancı dili gözüne gözüne sokmadan yumuşak çevireceksiniz. Türkçe olacak. O İngilizceyi alacaksınız güzel bir Türkçe yapacaksınız. Çünkü Türksünüz. Türkçemiz hep iyiydi bizim.

İş Türkçe'de bitiyor diyorsunuz. Çeviri kalitesini, Türkçe kalitesini etkileyen çok okumak ve iyi yazarlık mı?

Evet. Eskiden eğitim sistemi de farklıydı. İngilizceyi haftada 12 saatle çok iyi öğrendik. Türkçe çok okuduk. Şimdi ise çok değişmiş. Geçen gün televizyonda bir adam mikrofonla sokaktan geçen bir kıza soruyor. "Miyop nedir?" "Ufak tefek çıtı pıtı hanımlara miyop denir," dedi kız. Üç dört kişiye sordular, bilemedi. Nihayet biri "bir göz bozukluğudur ama yakın mı uzak mı, bilemiyorum," dedi. Biz ilk mektepteyken gözün resmini çizerdik. Genel kültür çok iyi öğretilirdi. Testler filan yoktu Amerika usulü. Eskisi çok iyiydi. Biz lise bitirme, olgunluk ve üniversite imtihanına, üç imtihana girdik.

En sevdiğiniz çevirileriniz ve çevirmek isteyip çeviremediğiniz aklınızda kalan ki-

taplar var mı?

Severek çevirdiğim üç kitap var. Oscar Wilde'ın "Narlı Bahçe'si. Ben o hikayeyi üç kere çevirdim. Bir kere bir dergi için, bir kere başka bir dergi ve sonunda da kitap için. Üç kere yeniden çevirdim. Çok güzeldir. Onu severim. Bir de James Bond serisinin Casino Royal kitabı. Bir de Joseph Wambaugh'nun Glitter Dome'u. Pırıltılı Sığınak diye çıktı. Zaten Wambaugh'yu çok severim, onaltı yıllık polistir. Çok büyük zevkle çevirdim. Bir de Stephen King'in doğaüstü olmayan, normal bir hikayesi. "Apt's People" diye. Onu severek çevirdim. İki hikaye daha vardı o kitapta. Dashiell Hammet cinai romanın babasıdır. Onu da çok severim. Ondandır epey bir şey yaptım. Bir ara bir gazetede dizi olarak çıktı. "Türk Sokağı'nda Cinayet", "Gümüş Gözlü Kız", "Kanlı Hasat". Raymond Chandler da severek yaptım. Gönül'ün en sevdiği Dickens'tır. Charles Dickens. Çünkü Dickens'tan A Tale of Two Cities yaptı, David Copperfield yaptı. Bir de Jane Austen'i sever. İngiliz klasiklerini.

Türkçe'den İngilizce'ye çeviri yaptınız mı?

Evet, hikaye çevirdik. Aziz Nesin. Gönül, Aziz Nesin'in iki öyküsünü bir Amerikan antoloji-sine çevirdi, yayınlandı. Ben iki kitabını çevirdim ama ne oldu bilmiyorum. Başka yok.

Çevirmenlikten yazarlığa geçip kendi kitabınızı yazarken çevirirken etkilendiğiniz türün, yani polisiyenin etkisi oldu mu?

Evet, Wambough da karakolda geçer. Benimki de öyle. Benim polislerim de bir alem. Hırsızlarım da bir alem. Hiç birini tanımam. Zaman zaman Şişli İlçe Emniyet'in önünden geçerken görürüm. Hiç binanın içine girmedim. Bunlar benim hayalim. Romandaki karakolda bir polis amiri var. Filme çekilse, senaryo olsa çok iyi olur. Konusu çok uygun. Bir büyük hadise var, seri katil. Bir yandan da karakolda küçük küçük hadiseler var, hepsi iç içe. Agahta Christie gibi değil. Onda bir olay vardır. Beş kitap daha var kafamda. Daha yazmaya başlamadım. Gözümünden ameliyat oldum. Bilgisayar da kullanamam. Klavyesi benim daktilomdan farklı. Yazamam. Kaç daktilo geçti, beş-altı tane. Bu en son Hollanda'dan. Kaç yıllık. Gönül'ün üç tane var. Biri bozulursa öbürüne geçerdi.

Son olarak, okur ve çevirmen olarak çevirileri nasıl buluyorsunuz?

Ben çeviri okumam. İngilizce'den okurum, dili biliyorsam. Fransızca okurum. Kendi dilinde Türkçe okurum, İngilizce okurum. Bir de her dilin bir kültürü vardır. Çeviride bazı diller ve kültürler birbirine uymaz. Örneğin, Rusça'yı İngilizcesinden okumayacaksınız. İngilizce çevirisi iyi değildir. İngiliz Rusları anlayamaz. Çevirmen o kültürü ne kadar anlarsa o kadar. Üstten gider, derine inemez. Türkçe'de Hasan Ali Ediz'in Rus klasikleri çevirilerini yedi sekiz kez okumuşumdur. Çevirmenin mizacı da önemli. Ben hep sert cinai romanlar yaptım. Gönül'ün yaptıkları yumuşaktır. Kişiliğine uyacak, birikimine uyacak.

Ayrdığınız zaman için yeniden çok teşekkür ederim. Gönül Hanım'a da, size de.

“Çevirmenin zanaatçı mı, yoksa sanatçı mı olduğu çevirmenine bakar”

Tahsin Yücel

Söyleşi: Gonca Özmen

Çeviriye ne zaman, nasıl başladığınız ve ilk çevirilerinizin neler olduğu ile başlayabilir miyiz? Ülkü Tamer Milliyet Gazetesi'ndeki (26 Şubat 2005) yazısında sizin için " ... ne çevirdiyse hepsine yetişmeye çalıştım. 'Yetişmeye çalıştım.' diyorum, çünkü bir dönem Varlık Yayınları arasında neredeyse her ay bir çevirisi çıkıyordu." diye yazdı. Ben bu sayıyı 52 olarak saptadım ama 'bugüne kadar kaç çeviriniz yayımlandı' sorusunun cevabını sizden alalım. Çevirdiğiniz ancak yayımlamadığınız çalışmalarınız var mı?

Çeviriye 1953 yılında, yani liseyi bitirdiğim yıl, başladım. İlk çevirim Alphonse Daudet'in Taraskonlu Tartarin'i idi. İlk dönemlerde genellikle Yaşar Nabi Nayır'ın seçimlerine uyardım. Bu ilk kitap da bunlar arasındadır. Zamanla, özellikle de son dönemde, ancak kendi istediklerimi ve bir öneri olursa da çevirmeye değer bulduklarımı çevirmişimdir diyebilirim. Sevgili dostum Ülkü Tamer'in hakkı var. O yıllarda öğleden sonraları Varlık Yayınları'nda çalışır, gündelik işler bitince de önümde duran bir Fransızca kitabı çevirmeyi sürdürürdüm. Bu arada Varlık Yayınevi'nde geçen yarım iş günü dışında da çeviri yapardım. Böylece en çok çeviriye bu dönemde, yani 1953-1960 yılları arasında yaptım. Flaubert'in ünlü Madam Bovary'si de Varlık'ta gündelik işler arasında yaptığım çevirilerdendir. Saydığım kadarıyla, yapmış olduğum çeviriler 80'i bulur.

Yayıncıların istedikleri dışında, çevireceğiniz metinleri seçerken öncelikleriniz nelerdir? Yazarını ya da yapıtı hiç sevmediğiniz halde, sırf sizden çevirmeniz istendiği

için ya da ekonomik zorunluluklar nedeniyle çevirdikleriniz oldu mu?

Burada önceliklerim yapıtın çevrilmeye değer olması ve bana Türk okurlarının bu yapıtı okuması gerektiğini düşündürmesi. Hiç sevmediğim halde çevirdiğim kitap oldu mu, şimdi anımsamıyorum doğrusu. Size verilen bir kitabın yerine başka bir kitap çevirmek isteyebilirsiniz. Ancak ben hep nitelikli yayıncılarla çalıştım, hiçbir yazınsal özelliği olmayan ya da hiç sevmemiş olduğum bir yapıtı çevirdiğimi anımsamıyorum.

Çeviride, çevrilen yapıtı ve yazarını sevmek mutlaka önemli. Hem yazarın/yapıtın havasını yansıtabilme hem de psikolojik, estetik doyum açısından. Balzac, Flaubert, Gide, Camus... beğendiğiniz, önemseydiğiniz yazarlar arasında sanırım. Bunlar dışında sevdiğiniz, isteyerek çevirdiğiniz kimler var? "Çevirmen ancak sevdiği yazarları çevirebilir." diyen çevirmenler var. Çevirmenin, sevse de çeviremeyeceği yazarlar/metinler yok mudur? Bu özellikle şiirde çok oluyor. Bir şairi, şiiri çok seviyorsunuz; çevirmek istiyorsunuz, ama olmuyor.

Gözlemimizin doğru olduğu söylenebilir. Balzac, Flaubert, Gide, Camus gerçekten benim önemseydiğim yazarlar, ama bunların dışında da diyelim ki Roland Barthes gibi, Marguerite Duras gibi, J.-K. Huysmans gibi, Malraux gibi, Queneau gibi çok sevdiğim yazarlar da var. Elbette özellikle şiir alanında çevrilmesi olanaksız değilse de çok zor olan metinlere rastlıyoruz. Diller arasındaki yapı farklılıkları da işimizi zorlaştıran bir etken oluyor.

Çevirileriniz arasında sizi en çok zorlayan, uğraştıranlar ve zevkle, kolayca çevirdikleriniz hangileri oldu?

Anımsadığım kadarıyla Proust'un Swann'ın Bir Aşkını, Huysmans'ın Tersine'sini, Flaubert'in Madam Bovary'si ile Bilirbilmezlerini çevirirken bayağı zorlanmıştım. Buna karşılık Gide'in Kalpazanlar'ı ve Queneau'nun Zazie Metroda'sı çevrilmesi çok kolay yapıtlar olmamakla birlikte bana büyük bir haz vermişti ve çevirilerinin bitmesine neredeyse üzülmişim.

Sizce çevirmen bir zanaatçı mı yoksa sanatçı mıdır? Çevirmenliği bir meslek sayabilir miyiz? İtalyanların "Çevirmen haindir." sözü için ne düşünüyorsunuz?

Çevirmenin zanaatçı mı, yoksa sanatçı mı olduğu çevirmenine bakar. Çevirmenlik elbette bir meslektir ve zor bir meslektir. Bu, İtalyanların ünlü sözü ise çevirmene karşı bir sözdür elbette. Doğru bir yanı da vardır, çünkü çeviri hiçbir zaman aslı ile yüzde yüz örtüşmez.

Yakınlık duyduğunuz çeviri kuramını, çeviri anlayışınızı ya da yaklaşımınızı sorsam... Bir de çevirmenin benimsediği yaklaşım ve yönteminde çevirdiği yazara/yapıtı göre değişme olur mu, olmalı mıdır?

Bence belirgin bir çeviri kuramından söz etmek zor. Elbette çeviri öğrenilen ve öğretilen bir şey, ama belirli bir yöntemi öneren bir kuramdan söz etmek zor. Bütün sorun, çevirmenin kendi dilinde elindeki yapıtın biçimine olabildiğince denk düşen bir biçim ve bir söylem biçimi bulma sorunu.

Çeviri yaparken nasıl bir psikolojik durum içinde bulunursunuz? Rahat mısınız, gergin mi? Örneğin, sözlüğe sık sık bakar mısınız?

Bunca yıl çeviri yaptıktan sonra gergin olmam söz konusu değil sanırım. Başlangıçta da pek gergin olmazdım. Sözlüğe bakmaya gelince, o gün olduğu gibi bugün de sık sık bakarım. Hem yalnızca çevirirken değil, yazarken de.

Kuşkusuz çevirdiğiniz yazara ve yapıta göre değişiyordur da- günde ortalama kaç sayfa çevirirsiniz? Çeviriyi bitirme konusunda kendi kendinize zaman sınırlaması koyar mısınız? Çevirisi en uzun süre alan hangi kitap oldu ve ne kadar zamanda çevirdiniz?

Artık çeviri yapmıyorum. Ortalama sayfa sayısına da genellikle bakmazdım çeviri yaparken. Çeviri yaptığım dönemde, çevireceğim kitabın sayfalarını sondan başlayarak numaralandırırdım. Böylece kaç sayfa kaldığını her an görebilirdim. Bir dönem de, örneğin kitabın adını da anımsıyorum, Jean Giono'nun Büyük Sürü'sünü çevirirken bir hafta sonunda 50-60 sayfa çevirdiğimi anımsarım, ama bu, sizin de belirttiğiniz gibi kitabına göre değişir. Kendime sınır koymaya gelince, belki de eskiden olmuştur. Genellikle pek o kadar sınırlar koymadım kendime. Çevirisi en uzun süren bir yapıt olmuştur muhakkak ama hangisiydi, doğrusu bunu da anımsayamıyorum şimdi. Bir çeviriye bir başladım mı olabildiğince kısa sürede bitirmek isterdim. Orası kesin.

Çeviride, uygulama sürecinde karşılaştığınız sorunları aşmada, kendinize özgü ne gibi yöntemler geliştirdiniz?

Burada da pek bir yöntemden söz edilemez gibi geliyor bana, en azından kendi açımdan. Metni anlama bağlamında sözlük kullanma, başkalarına danışma; biçem açısından da kendi dilimizde onun karşılığını bulma, kişilerin bağlı olduğu sınıfı saptayıp nasıl bir ortamda, hangi çevrenin dilini konuşuyor, dil düzeyi nedir ve böyle bir kişi bizim toplumumuzda olsa, nasıl konuşurdu türünden soruları yanıtlama çevirmene yardımcı olur kuşkusuz.

İlk çevirilerinizle son çevirileriniz arasında bir karşılaştırma yapsanız; yazar/yapıt seçiminden, çeviri anlayışınıza; kullandığınız dilden yazarın biçimini yansıtmaya; çeviri hızından, sözlük kullanmaya... ne gibi gelişim ve değişimler oldu?

Elbette her alanda olduğu gibi çeviri alanında da deneyimlerimiz arttıkça daha bir ulaşıyoruz kendi ölçülerimiz içinde. Bu bakımdan, değişimden çok bir gelişimden söz edilebilir sanıyorum.

Yazın çevirmenin işinin, bir metni sadece bir dilden başka bir dile aktarmak olmadığını biliyoruz; çevirmenliğin, sadece kaynak dili iyi bilmekle sınırlanabilir olacak bir etkinlik olmadığını da. Kendisi yazınsal metinler okuyup yazmayan, ama çok iyi yabancı dil bilen biri yaptığı yazın çevirilerinde başarılı olabilir mi? Nitelikli yazınsal çeviri yapabilmeye ana dili iyi bilmenin payı nedir sizce?

Yazın çevirilerinde başarılı olabilmek için elbette belirli bir düzeyde yazın bilgisi ve biçem

bilgisi gerekir. Bir tümceyi başka bir dile doğru olarak çevirebiliriz, ama söz konusu yazınsal bir tümceyse onun bu yazınsal niteliğini çeviride de korumamız gerekir diye düşünüyorum. Elbette ki ana dili de erek dil kadar bilmek gerekir, ama çevirdiğimiz metnin, içinde yer aldığı alan ve tür konusunda da belli bir birikimimizin olması gerekir sanıyorum. Çevirmenlik de gerçek bir meslektir.

Memet Fuat, bir söyleşisinde, çeviri yapmanın çok yararını gördüğünü belirterek "Bir kere dilimi öğreniyorum." diyor. (M. Fuat, Konuşmalar, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İst., Eylül 2002, s. 10) Çevirinin, özellikle genç çevirmen adaylarının ana dilini öğrenmesi ve kullanmasına katkısıyla ilgili olarak siz neler söylersiniz? Bu bağlamda çevirilerinizin yazarlığınıza ya da yazarlığınızın çevirilerinize katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu katkıların neler olduğunu ve ne ölçüde olduğunu söyleyemesem de karşılıklı bir katkı söz konusu olduğunu kesinlikle söyleyebilirim. Çeviri yapmak, -okumak da öyle-, dilsel olanaklarımızı geliştirir, hem genel, hem de kişisel açıdan. Çeviri, bizi değişik cümleler kurmaya zorlar; kimi zaman kendi dilimizde var olmayan sözcükleri yaratarak ya da var olan sözcüklere yeni bir anlam katarak dile bir katkı sağlayabilir.

Yazınsal çevirinin temel sorunları sizce nelerdir? Yazarın biçiminin, çeviride de yansıtılması gerektiği konusundaki titizliğinizi biliyoruz. Çevirmen -hele kendisi de bir yazarsa- kendi biçiminin özelliklerini tamamen bir yana bırakabilir mi? Biçem kaygısıyla, gözden geçirme/düzeltilme aşamasında ya da yeni baskılar öncesinde, yeniden çevirdiğiniz cümle, paragraf ya da bölümler oldu mu?

Evet, olabildiğince kaynağına uygun biçimler bulmamız gerekir kendi dilimizde ve öyle sanıyorum ki gerekli sezgimiz, gerekli titizliğimiz varsa, hiç de öyle olanaksız bir şey değildir bu. Elbette bir değişikliğe uğrar yapıt çeviride, gene de, diller ne denli farklı olursa olsun bir keşişme noktasına varmak olanaksız değildir. Yazar da olsanız -bir biçimden söz edilebilirse- biçiminiz değişmez bir kalıp değildir. Yazar, konunun özelliklerine göre biçimini değiştirir. Kendi biçimine ters bir yapıt çeviriyorsa, bu biçimi bir yana bırakacaktır. Ben, çevirdiğim metinleri sık sık gözden geçirmişimdir. Aslında, her yeni baskıda da gözden geçirmekte yarar vardır. Çünkü biz pek ayırımına varmasak da dil sürekli değişim içindedir. Bazı yapıtlar vardır ki hep kusursuz bir biçimde çevirmiş olmak istersiniz. Bu bakımdan pek çok çevirimi yeniden gözden geçirmiş, yanlışlarım varsa düzeltmiş, küçük değişiklikler yapmışımdır. Bu, kendi yazdıklarım da söz konusudur.

Öztürkçe sözcükler kullanarak yazmaya büyük bir özen gösteriyorsunuz. Bu tutumunuzun, çeviri yaparken, özgün metindeki sözcüklere, cümlelere karşılık bulmada işinizi güçleştirdiği oluyor mu? Dilde arlaşmanın, dili yoksullaştırdığı, anlatım olanaklarını kısıtladığı görüşüne ne dersiniz?

Öztürkçe ya da arı Türkçe kullanmanın amacı anlaşılmayı zorlaştırmak değil, kolaylaştırmaktır.. Arı ve yeni sözcükler bir gereksinimden doğuyor. Bir boşluğu dolduruyor. Bu bakımdan yeni sözcükler çeviride işimizi kolaylaştırır. Hatta kimi zaman da birtakım

sözcükleri yaratma konusunda çeviri işimize yarıyor. Çevirirken yeni sözcükler yaratığımız olur. Ben bu görüşün yanlış bir görüş olduğunu düşünüyorum. Aslında var olan ama yazı dilinde kullanımda olmayan bir sözcüğü kullanıyoruz, yeni yaratılmış bir sözcüğe başka bir anlam daha katıyoruz ya da belli bir kavramın Türkçede karşılığı olmadığı için yeni bir sözcük yaratıyoruz. Bunlar; anlatım olanaklarını kısıtlayan değil, genişleten etkenlerdir.

MEB tarafından 1940'lı yıllarda yaptırılmış çevirilerin, dilini günümüz Türkçesine uyarlama gereği duymadan, aynen yayımlanmasına ne diyorsunuz?

Bana öyle geliyor ki bugünkü yönetim bu yapıtları belki de her şeyden önce dilleri eski olduğu için yayımlıyor; 1940'tan bu yana geçen 67 yıl içinde Türkçe bir kültür dili olarak çok gelişti. Ancak kimi insanlar hala gelişmiş ve arı Türkçeye karşı önyargılarını hep sürdürüyorlar. O dönemde, yani 40'lı yıllarda, çok iyi çevirmenler birtakım klasik yapıtları çevirdiler. Bunda kuşku yok, ama bugünkü Türkçe 1940'ların Türkçesi değil. Çok gelişti, çok zenginleşti, çok arılaştı.

Sizce, yazın çevirmenliği öğretilebilir/öğrenilebilir bir beceri midir? İyi çevirmen olabilmeye eğitim ve deneyimin katkıları nelerdir?

Evet, yazın çevirmenliği edinilebilen bir beceriyse, elbette bu da bir uygulama ve öğrenim gerektirir. Dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilebilir olması gerekir. Ama öğrenen kişinin buna istekli ve yatkın olması da gerekir.

Çeviride ustalığa/yetkinliğe ulaşmak ne demektir? "İyi çevirmen" ve "kötü çevirmen" nitelendirmeleri hangi ölçütlere göre yapılıyor/yapılmalıdır?

Elbette belli bir ustalığa ulaşmaktan söz edilebilir. Bir de bakarsınız, kimileri, ilk çevirisinde dil bilgisi, dil duygusu nitelikleri ile usta bir çevirmen olarak çıkar karşınıza. İyi çevirmen dediğimizde öncelikle doğru çevirme söz konusudur. İkincisi ise çevrilen yazarın biçimini olabildiğince doğru yansıtmak. Kötü çevirmen deyince de ne kadar kusur varsa, onun sırtına yükleyebilirsiniz. Çeviride hoşunuza gitmeyen ne varsa kötü çevirmenin özellikleri olarak sayabilirsiniz. Örneğin 2007'de 1940'ın dilini kullanıyorsa, kötü çevirmendir; yanlış çeviriyorsa, Türkçe yanlışları yapıyorsa gene kötü çevirmendir. İyinin bir sınırı vardır, ama kötünün sınırı pek yoktur, hemen her alanda kötülerin çoğunlukta olmasının bir nedeni de budur belki.

Çeviri yapıtların nicel olarak gittikçe artmasına karşın, nitel yönden aynı gelişimi pek gösteremediklerini görüyoruz. Bunda yayıncıların, editörlerin, çevirmenlerin ve eleştirmenlerin payı/sorumluluğu nedir?

Bence her zaman olduğu gibi iyi çevirilere de, kötü çevirilere de rastlıyoruz. Bugün daha bir titizlikle elden geçiriliyor. Editörlük dediğimiz kurum eskiden yoktu. Şimdi her yayınevinde, yapılan çevirileri inceleyen ve gözden geçiren deneyimli ya da deneyimli oldukları varsayılan kişiler var. Her şey bir özen ve düzey sorunu. Yazık ki bu durumun tersi de olu-

yor. Kimi seçkin yayınevlerinin yayınları arasında bile kötü çevirilere rastlayabiliyoruz.

Çok yönlü ilgi ve uğraşlarınız arasında eleştirmenlik de var. Ülkemizde, çeviri eleştirisinin yeterince ve gereğince yapılmamasının nedenleri sizce nedir? Bilindiği üzere, çeviri yapıtlar üzerine kaleme alınan yazıların çoğu birer tanıtım yazısı niteliğinde ve çevirisinden bazen hiç, bazen de yalnızca "akıcı bir dille Türkçeleştirilmiş" gibi bir iki cümleyle söz ediliyor. Çeviri eleştirisinde ne gibi ölçütler göz önünde bulundurulmalıdır?

Doğru bir gözlem. Çeviriler üzerine nerdeyse hiç eleştiri yok. Elbette bir çeviri eleştirisinin olması, çeviri yayıncılığının daha sağlıklı bir biçimde yürümesini sağlardı, ama dediğiniz gibi, çeviriler üzerine pek eleştiri yazılmıyor, kısa tanıtım yazıları yazılıyor ancak. Örneğin sizin derginin bu boşluğu olabildiğince doldurması gerekir. Bu boşluğu ancak çeviriye ilgi duyanlar, çevirinin üzerinde durulmaya değer bir ekinsel ve yazınsal alan olduğuna inanarak doldurabilir.

Bir çevirmenin belli bir alan/tür ya da yazar/yazarlar üzerinde yoğunlaşmasının kazanımları neler olabilir? Diyelim ki yalnızca Balzac'ın ya da Proust'un tüm yapıtlarını çevirseydiniz...

Kuşkusuz, böyle bir durumda bir kazanımdan söz edilebilir. Yalnız, burada, gerek Balzac gerek Proust zor örnekler. Bunların çevirmenliği, tüm bir yaşamı kapsayabilir. Daha bir yakınlık kurulacaktır kuşkusuz. Onların Türkçedeki anlatım biçimlerini daha kolay verebilirsiniz. Bir yerde, bir çevirmen için, bir kolaylık ve bir alışkanlık sağlayacağı düşünülebilir; ama değişik türleri denemek de güzel bir şeydir.

Kaan Özkan'la yaptığınız söyleşide, Robert Desnos'u çevirmek istediğinizi belirtmiş, ardından da "... şiir çevirmekten de korkarım." demiştiniz. (Görünmez Adam "Tahsin Yücel Kitabı", Söyleşi: Kaan Özkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İst., Mart 2001, s. 323) Desnos ve şiiriyle ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz? Şiirin çevrilebilirliği sorunu, eskiden günümüze tartışılan bir konu. Şiir çevirileri de yapan bir şairimiz, kendisiyle yapılan bir söyleşide, şiir çevirisinden söz ederken, bilgisayarların bu alanda kullanılabileceğine inandığını söylüyor. (Barış Pirhasan'la Konuşma, Yazko Çeviri, sayı. 5, Mart-Nisan 1982, s. 187) Yazınsal metinlerin çevirisinde, özellikle şiirde, sizce bu olanaklı mı?

Evet, ben hep düzyazı çevirdim. Gerçeküstücü ve çok sevdiğim bir şair olan Robert Desnos'u çevirmeyi ise hep düşünmüşümdür. Demek 2001'de de çevirmek istediğimi söylemişim. Şimdi de şiirlerinden oldukça kapsamlı bir toplamı çevirdiğimi söyleyebilirim size. Öyle sanıyorum ki son çeviri kitabım da Robert Desnos'un şiirlerinden oluşan bu seçki olacak. Böyle rahatlıkla "çevirdim" diyorum ya, şiirin çevrilebilirliği sorunu ya da kimi şiirlerin çevrilemezliği sorununu ortaya koyan bir yapıttır Desnos'un yapıtı. Kendi dilinin özelliklerinden yararlanarak öyle biçimler yaratıyor ki altından kalkmak zor oluyor ve dipnot düşmeniz gerekiyor. En azından kimi şiirlerinde işin içinden çıkamıyorsunuz, ama gene

de deniyor insan, yılmıyor. Şiirin çevrilebilirliği çok tartışılır, ama çok güzel şiir çevirilerinin bulunduğunu da biliyoruz. Örneğin Melih Cevdet Anday'ın, Sebahattin Eyüboğlu'nun ve daha başka çevirmenlerimizin çok güzel şiir çevirileri vardır. Sebahattin Eyüboğlu, ki kendisi şiir yazarı biri değildir, La Fontaine'in tüm şiirlerini eksiksiz çevirebilmiştir. Bilgisayarla şiir çevirisine gelince belki de çok usta kişiler bunu yapabilir, bilmiyorum. Ben bilgisayarın sunduğu tüm olanaklardan yararlanan biri değilim.

İkinci dilden çevirileriniz de var yanılıyorsam. Stefan Zweig, Sigrid Undset, Alberto Moravia, Somerset Maugham, Andersen, Herman Melville, Curzio Malaparte ... gibi Avusturyalı, Norveçli, İtalyan, İngiliz, Danimarkalı, Amerikalı ... yazarlardan da çeviriler yapmışsınız. Bunlar arasında S. Undset İngilizce, C. Malaparte Fransızca da yazmış yazarlar ama... Fransızca dışında, çeviri yapabilecek düzeyde bildiğiniz yabancı dil/diller ne/neler? İkinci dilden yazın çevirisi konusundaki görüşünüz nedir?

Bu kitapların hepsini Fransızcalarından, büyük bir bölümünü de kendi isteğim dışında, Varlık'ta çalıştığım dönemde çevirdim. İtalyancayı bir ölçüde bilir ve karşılaştırabilirdim, ama İngilizce, Almanca, Norveççe'nin yabancıyım. Ülkemizde Norveççeden çeviri yapan hemen hemen yoktur, o nedenle hiç çevirmemektense ikinci dilden çevrilebilir. Ama bir Maugham doğrudan da çevirtilebilirdi.

Claude Levi-Strauss ve Roland Barthes'tan da çeviriler yaptınız. Düşünsel/bilimsel metinlerin çevirisinde, biçem sorununun yerini terim sorununun aldığı, özgün metinde geçen budunbilim, dilbilim, göstergebilim ... terimlerini karşılamada Türkçenin olanaklarının zorlandığı oldu mu? Bunu nasıl çözümlediniz?

Özellikle göstergebilim benim alanım. Dilbilim de çok okuduğum, yabancı olmadığı bir alan ve bu alanların terimleri bana hiç yabancı değildi. Roland Barthes'a gelince, aynı dönemde, birbirine çok yakın arayışları sürdürüyorduk. Öncülerimiz de aynıydı. Levi-Strauss'ta da özel terim sayısı çok yüksek değildir. Onun Yaban Düşünce'sini çevirdim ve tüm terimlerinin de karşılığını bulduğumu sanıyorum. En azından, o günlerde bir dostum "robensonculuk" dışında her terimin Türkçesini bulduğumu söylemişti. Bunun sonucu olarak diyebiliriz ki Levi-Strauss gibi bir bilim adamı, Roland Barthes gibi bir düşün ve yazın adamı yabancı sözcüklere başvurulmadan çevrilebiliyor dilimize. Bu da Türkçenin geldiği düzeyi gösteriyor. Ama gel de anlat tutuculara.

Yurt dışında tanınmada, başka dillere çevrilmede, Nobel gibi ödüllerde; yapıtların sanatsal değeri yanında yazarın politik tavrının da etkili olup olmadığı konusundaki görüşünüz nedir?

Yurtdışında tanınmak için öncelikle çevrilmek gerekiyor. Çevrilmekle de iş bitmiyor. Çevirinin okura ulaşması ve belli bir kitlece tanınır duruma gelmesi gerekiyor ki. Bu da oldukça zor. Birtakım yapıtlar/yazarlar belli bir süre tek tek tanınabilir, ama yeryüzünde bir edebiyatın gereğince tanınması ve yaygınlaşması için bir-iki yazarın tanınması yetmiyor.

"Bir Türk Edebiyatı var" demesi gerekiyor insanların. Örnek isterseniz Güney Amerika Edebiyatı var. Bugün ilk kez gördüğümüz bir Güney Amerikalı'nın kitabı bile ilgi çekiyor, "Büyük olasılıkla iyi bir yapıt", diyor insanlar. Fuentes'ler, Marquez'ler, Cuelho'lar, Amado'lar kendilerinden sonra gelenler için güvence oluyor. Güney Amerika edebiyatı gözde ve görünen bir edebiyat olmuş. Fransa'da bir kitapevine gittiğinizde; İngiliz, Alman, Güney Amerika edebiyatı raflarını görürsünüz. Türk Edebiyatı rafında ise ancak üç-dört kitap görürsünüz ya da genellikle Arap-Türk edebiyatı olarak geçer. Arap Edebiyatı bizim edebiyatımızdan daha fazla yer tutuyor Batı'da. Nobel alan yazar ilgi çekiyor, ama öncelikle Türk Edebiyatı'nın tanınması gerekiyor, bir-iki yazarın değil. Ne olursa olsun, içeriden ve dışarıdan tüm engellemelere karşın, şu son dönemlerde Türk yazarlarının Batı dillerine gittikçe daha çok çevrildiğine tanık oluyoruz.

Kaan Özkan'la yaptığınız söyleşide, 1960'larda bir buzdolabı alabilmek için, kalınca iki kitap çevirmek gerektiğini belirtmişsiniz. (y.a.g.y., s.316-317) Bir takım elbise karşılığı bile kitap çevirdiğiniz olmuş. Daha sonraki yıllarda ve bugün durum nasıl? Bugün durumun daha iyi olduğunu sanıyorum. Nedenini de şöyle açıklayayım: o dönemlerde, yani 50'li-60'lı yıllarda bir yayınevi, bir kitap bastığı zaman en az 3.000 ya da 5.000 basardı. Yoksa maliyeti kurtaramazdı. Dizgi, baskı bugünkünden çok pahalıydı. En zoru ve en pahalısı da dizgi, yani yazımdı. Bugün bilgisayar var. Yazar, yapıtını disket ya da CD olarak veriyor. Sonra o dönemde telif ücreti kitaba konulan fiyata göre ödenirdi. 1 liralık kitaba 300 lira telif verilirdi. Şimdi bir yazara %15, çevirmene de %10 telif veriliyor ve bunun yanında baskı sayısı da göz önüne alınıyor. Yani durum o döneme göre çok daha iyi. Çevrilen kitap da satılan bir kitap olursa, bayağı iyi kazanma şansınız oluyor.

Yukarıda da belirttiğim üzere, başta MEB yayınları arasında çıkan yapıtların çevirileri olmak üzere, eski iyi çeviriler küçük değişiklikler yapılarak sahiplenilip yeniden yayımlanıyor, yağmalanıyor. Çeviri korsanlığına karşı neler yapılabilir?

Yakından incelendiği zaman kolaylıkla saptanabilir bir kitabın küçük değişikliklerle kopya edildiği. Mahkemeye başvurduğunuz zaman kazanabilirsiniz de. Ancak çevirmen ve yazarın bununla uğraşması zor. Zaten maddi bir zarara uğratılan çevirmen, bir maddi külfete daha girecektir. Güçlü bir yazarlar ve çevirmenler birliği bu sorunu çok daha etkin bir biçimde çözebilir. Yasalarda da bu konuya açıklıkla yer verilmesi gerekir. Önemli bir toplumsal soru bu gerçekte.. Sahte doktorlar, sahte dişçiler çıkıyor günümüzde, bu da öyle. Fakat onlar tek tek onlara giden hastalara zarar veriyorlar; çeviri korsanlığının zararıysa, çok daha büyük. Yazara, çevirmene, yayınevine, okura, dahası Türk kültürüne zarar veriyor.

Kendileri de yazan bazı çevirmenler, çeviri için harcadıkları zamanı bir kayıp olarak görmekte dirler. Gençlik dönemini dışta bırakarak, siz de aynı kanıdasınız. Neden? Çevirileri bir yaratı olarak görmüyor musunuz, yoksa şu kadar hikaye/roman, deneme/eleştiri daha yazardım diye mi düşünüyorsunuz?

Çeviri etkinliğini yazar ya da ozan için öyle tümden bir zaman yitirme diye nitelemek yanlış olur. Öyle ya, gene dille, gene edebiyatla uğraşıyorsunuz. Ayrıca, çeviri de bir yaratı sayılabilir.

Ortak çeviri çalışmalarınız yok sanırım. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Ortak çeviri de olabilir elbette, ama herhalde çok zaman alır. Örneğin, hocalığım sırasında ortak çeviriler yapardık öğrencilerle birlikte. Sebahattin Eyüboğlu'nun Azra Erhat ya da Vedat Günyol'la birlikte yaptıkları iki imzalı çevirileri epeyce vardır. Pekala olabilir.

Bazı çevirmenlerin, çevirdikleri metinden cümle, paragraf ya da bölümler düzeyinde çeviride zorlanma, gereksiz görme, sansür vb. nedenlerle çıkarmalar yaptıklarını; az da olsa, bazılarının ise eklemeler yaptığını biliyoruz. Çeviride, çevirmenin özgürlüğü ne kadardır? Sizin bu konudaki tutumunuz nedir?

Hiç kuşkusuz, olabildiğince bütüncül bir biçimde çevirmek gerekir, ama size bir anımı anlatayım. Michel Tournier'in Kısa Düzyazılar'ını 1993'te çevirdim. Kitabın çevirisini yeni bitirmiştik ki Tournier, Fransız Kültür Merkezi'nin çağrılısı olarak İstanbul'a geldi. "Beni muhakkak görüştürün, soracağım şeyler var," dedim. Bir yemekte görüştük. Kitapta 10-12 anahtar türü geçiyordu. Bunların karşılığını bulamadığımı söyledim; o da "Atın gitsin" dedi. Ben bu öneriye karşı çıktım. O zaman Tournier "Kendi ülkenizdeki bir anahtar katalogundan aynı sayıda anahtar adı seçip koyun benimkilerin yerine", dedi. Bizde öyle bir anahtar katalogunun olmadığını söyleyince de "Ben Faulkner'ın Fransız çevirmenini iyi tanırım. Ne zaman Faulkner'a telefon edip anlamadığı bir yeri sorsa, o "At gitsin!" dermiş. Siz de rahatlıkla atabilirsiniz." Ama ben gene de atamadım ve birtakım karşılıklar buldum sonunda. Buna benzer birtakım çıkarmalar yapılabilir. Eklemeye gelince; eklenmez, eklenmemelidir. Ben bir tek kez bir cümle eklediğimi hatırlıyorum. Roland Dorgeles'nin savaş hikayeleri vardı. Birisinde kahraman ölüyor. Öbür dünyada elinde bir şarap şişesi var ve şarap içiyor. Kahraman "Öldükse öldük", türünden bir şey söylüyordu. Ben de "Erkeklik de ölmedi ya!" diye eklemiştik.

1984 Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü'nü aldınız. Ülkemizde, yazın alanında ödül enflasyonundan söz edilirken, çeviri ödüllerinin azlığı dikkat çekiyor. Bu bağlamda neler söylemek istersiniz?

Orada enflasyon varsa, çeviri ödüllerinin az olması olumlu.

Sayın Tahsin Yücel, bu oylumlu ve keyifli söyleşi için size çok teşekkür ederim.

Ben de size ya da, böyle uzun bir söyleşiden sonra, "sana".

Çağdaş Türk Şiiri'nden Çeviriler

Gülten Akın

Metin Altıok

Ataol Behramoğlu

İlhan Berk

Arif Damar

Sezai Karakoç

Behçet Necatigil

Ülkü Tamer

Turgut Uyar

Gülten Akın

İngilizce'ye Çeviren: İlyas Tunç

SARDUNYA

Yasadır ansıtalım:
Tohum ekenlerin, fide dikenlerin
Kimse durduramaz yağmurunu
Güneşini kimse kesemez

Fesleğen ekıyorum, sardunya dikıyorum
Arsızmış, öyle diyor komşum
Artık siz istemeseniz de
Açar tohumunu, yayılır toprağınızda

Ne güzel ne güzel ne güzel tanrım
Fesleğen ekıyor, sardunya dikıyorum
Bitiyorum arsızlığına çimenin çiçeğin
Arsızlık bugünden geri
Umut ve direnç demektir
Sokulmak demektir yaşamın koynuna
Özdeşlik demektir yaşamla
İnan olsun dostlar, inan olsun
Dalından kopan sardunya
Bozulmadı bikez, eğmedi başını
Açmayı sürdürdü diktiğim toprakta

GERANIUM

This is the law of nature we must recall:
Nobody can stop the rain of the people
Who sow seeds and plant seedlings
Nobody can block their sun, either

I am sowing basil, and planting geranium
Easy-growing, my neighbour says
A firework of seeds will blow up and scatter
over your land
Even if you have already opposed

Wonderful, wonderful, wonderful, my god !
Fond of the easy-growth of ferns and buds,
I am sowing basil, and planting geranium
From this time forth, easy-growth,
Identical with life,
Means vitality and hope
And to snuggle into its bosom
Always believe, comrades, always believe
The geranium broken off the stalk
Has never decayed and succumbed,
But kept blooming wherever I planted it

Metin Altıok

İngilizce'ye Çeviren: İlyas Tunç

SAVRULAN

Görürsün bir acıyı gidiyoruz seninle,
Örselenmiş söz yığınları bırakarak
Kırık tekerlekler gibi ardımızda.
Ve üstümüzde döneniyor çaylak sürüsü,
Doyabilmek için yaralı bir aşkla.

Konup göçüyoruz böylece acıyla birlikte.
Bir imgeye dönüşen rüzgarın önünde
Savrulan ve toza boğulan,
Soluk ve üzgün bir mendilin peşinde
Üstünde birkaç damla gözyaşı olan,
Koşuyoruz her şeyin silindiği bir yere.

THE SCATTERED

You know we both pull the cart of pain
And leave a heap of words, said in vain,
like the broken wheels backwards
Then a crew of vultures fly above us
To eat up a scarred love.

And so we both lead a life in pain,
Driven away by the wind of metaphors
Scattered, and down into the dust,
And running to catch a pale, fateful rag
On which there are a few teardrops,
To the space where everything disappears.

Ataol Behramoğlu

Ispanyolca'ya Çeviren: Sergio Badilla Castillo

AŞK İKİ KİŞİLİKTİR

Değişir yönü rüzgârın
Solar ansızın yapraklar;
Şaşırır yolunu denizde gemi
Boşuna bir liman arar;
Gülüşü bir yabancının
Çalmıştır senden sevdiğini;
İçinde biriken zehir
Sadece kendini öldürecektir;
Ölümdür yaşanan tek başına
Aşk iki kişiliktir.

Bir anı bile kalmamıştır
Geceler boyu sevişmelerden;
Binlerce yıl uzaklardadır
Binlerce kez dokunduğın ten;
Yazabileceğın şiirler
Çoktan yazılıp bitmiştir;
Ölümdür yaşanan tek başına,
Aşk iki kişiliktir.

Avutamaz olur artık
Seni bildiğın şarkılar;
Boşanır keder zincirlerinden
Sular tersin tersin akar;
Bir hançer gibi çeksen de sevgini
Onu ancak öldürmeye yarar:
Uçarı kuşu sevdanın
Alıp başını gitmiştir;
Ölümdür yaşanan tek başına,
Aşk iki kişiliktir.

Yitik bir ezgisin sadece,
Tüketilmiş ve düşmüş, gözden.
Düşlerinde bir çocuk hıçkırır
Gece camlara sürtünürken;
Çünkü hiç bir kelebek
Tek başına yaşamaz sevdasını,
Severken hiçbir böcek
Hiç bir kuş yalnız değildir;
Ölümdür yaşanan tek başına,
Aşk iki kişiliktir.

EL AMOR ES PARA DOS

El viento cambia de dirección
Repentinamente las hojas se marchitan
El barco en el mar pierde su rumbo
Las búsquedas tras un puerto son en vano
La sonrisa de un extraño
Te han robado a ti tu amada
El veneno acumulándose dentro de ti
se matará solamente asimismo
Es la muerte que es para uno solo
El amor es para dos

Ni un solo rastro ha quedado
De una larga noche de fervores
Millares de años se esfumaron
La piel que has tocado mil veces
Los poemas que habrías podido escribir
Están escritos y hechas con ella
Es la muerte que es para uno solo
El amor es para dos

Para ti no hay consuelo
Son las canciones que conoces
El dolor se desata
Las aguas fluyen al revés
Aún cuando dibujas tu amor como una daga
Eso servirá para matar solamente
Al pájaro antojadizo del amor
Ha volado lejos sin la advertencia
Es la muerte que es para uno solo
El amor es para dos

Eres simplemente una canción perdida
Consumida y degradada
Un niño de llora en tus sueños
Así como la noche se restriega en las ventanas
Para ninguna mariposa
La vida es amor solitario
Ningún insecto está solo
Ningún pájaro está solo cuando ama
Es la muerte que es para uno solo
El amor es para dos

İlhan Berk

İngilizce'ye Çeviren: Tozan Alkan

SENİN AŞKIN KIRMIZI MIDIR

Seni aşkın kırmızı mıdır
 (aşk, o duvar saati)
 Yeniden derinden anladım artık
 Senin aşkın kırmızı

Senin yüzün gece midir
 (yüzün, o küçük su yolları)
 Bütün renkler ezberimde de söylüyorum
 Senin yüzün gece

Senin sesin akşamüstleri mi
 (sesin, o deniz kıyısı)
 Bütün sesleri yaşadım da biliyorum
 Senin sesin akşamüstleri

Senin gözlerin *Göl Saatleri* mi
 Gözlerin o *Dünyanın En Güzel Arabistanı*
 Bütün kitap adlarını düşündüm
 Senin gözlerin *Göl Saatleri*

IS YOUR LOVE RED

Is your love red
 (love, that wall clock)
 I know it deeply, once more
 Your love is red

Is your face night
 (your face, that small aqueduct)
 All colors are in my memory, so I say:
 Your face is night

Is your voice towards evenings
 (your voice, that seashore)
 I know it, because I know all voices
 Your voice is towards evenings

Are your eyes *Lake Hours*
 Your eyes, that *Most Beautiful Arabia Of*
The World
 I thought of all the book names
 Your eyes are *Lake Hours*

Arif Damar

İsveççe'ye Çeviren: Ingemar Rhedin

ERBJUDANDE

Ar det bara för att se dem man vantar pa
glada dagar?
Aven att vanta ar ju vackert

KORPEN

Korpen maste vara bra dum
gang pa gang
kramax han tre ganger
och förstör morgonens tystnad.
Svart nu, ack

sa kolsvart
och nu lyfter han och flyger ut
mot vagorna
dar masarna vakar
Se, bara

Den korpen maste ha mist forstandet

SUNU

İlle görmek için mi beklenir güzel günler
Beklemek de güzel
Karga

APTALIN TEKİ BU KARGA

Bağırır bağırılmaz
Art arta üç kez
Sessizlik tuz buz oldu
Erkenden

Kara
Bir de kara ki

Uçuyor denize doğru
Martıların peşinden
Bak şimdi

Aptal bu
Aptalın teki

Arif Damar

Almanca'ya Çeviren: Fazilet Yoleri

"ÖLÜME DAİR "

"Bugün günlerden ağustosböceği"
Dedi Federico Garcia LORCA
Bugün günlerden Cengiz'in Yeri
Hani o Sirkeci'deki

Birkaç yakın arkadaş
Raki içiyorduk söyleşiyorduk
Soranınız varsa Yanıt
Mutluyduk

Dünyamızdan alkışlarla ayrılan
Eski dostlarımız arkadaşlarımız da
Katıldı aramıza

Şevki Akşit yorgundu anlaşılın
İlişki sandalyemin kenarına
İşte inat mı inat
Mustafa Arhavi'miz
Dikiliyor dimdik ayakta
Dedim hadi sen de iliş bir yere
Dedi bensim iyiyim böyle
Bu da Sedat Abdülgani
Çok çok eskiden bana
Vatan haini dedi
Sonra kitaplar kitaplar okudu
Akli başına geldi
Dayanıyor şimdi Naci'nin sandalyesine

İçimizde en ünlü Yaşar Kemal
Ayaklanarak birden
Şevki'y'i sımsıkı kucaklıyor
Boynuna sarılarak
Öylesine kederli ki
Dokunsan ağlayacak
Şevki Akşit bu dünyada yaşarken
İyi geçinemezlerdi pek

Bugün Yaşar'ın bu tavrına
Bir anlam veremese de
Açık vermiyor bilerek
Onlar gelmezden önce
Bir sorunu tartışmıştık uzun uzun
Bir sonuca varamadık
Ben de aktarıyorum Şevki Akşit'e

O eskiden nasılsa yine öyle
Bir elini çenesine dayayarak
Altına alarak bir ayağını
Düşünüyor enine boyuna

Sonra kısık bir sesle yalın ve tek tek
Dinliyoruz konuşurken
Bir sözcüğünü bile sektirmeyerek
Bu budur arkadaşlar derken son tahlilde
Nasıl oldu anlamadım
Yer yarıldı sanki
Yittiler birdenbire
Hoşçakalın bile demeden

Şubattan soğuk bir gün çöktü her yere
Ve de hemen
Hesap garson hesap diye seslendi Fethi Naci
Öfkeli bir yüksek sesle

Balıkçı Nuri'nin çok kimse bilmez
Akay'dır soyadı ve ressamdır da
Desenler çizdi durdu sakin sessiz
Üstelik kağıtsız kalemsiz
Açılacak sergisi için
Aslında kendisi de umutsuz
O ayrı lakerda diyor içinden
Güler yüzüyle otururken köşesinde

'ÜBER DEN TOT'

'Heute ist der Tag Zikade'
sagte Federiko Garcia LORCA
heute ist der Tag Cengizs Ort
in Sirkeci

Ein Paar gute Freunde
hatten wir Raki getrunken und geredet
Wenn einer fragen würde,
die Antwort
Wir waren glücklich

Unsere alten Freunde,
die unsere Welt unter Beifall verlassen haben,
waren auch dabei

Şevki Akşit, der offensichtlich müde war
setzte sich an meinen Stuhl
Nun trotzig
steht ungebeugt unser Mustafa Arhavi auf den
Füssen

Ich sagte, setzt Du Dich doch auch irgendwo hin
Er sagte,
es geht mir gut so
Und dieser ist Sedat Abdülgani
Damals ganz früher
sagte er mir einmal' Heimatverraeter'
Er hat spaeter Bücher, viele Bücher gelesen
Und war etwas zur Vernunft gekommen.
Aber, ein Paar Jahren vor seinem Tot
kehrte er zu seinem Ursprung zurück,
beetete fünf Mal am Tag
Er lehnte sich an den Nacis Stuhl an.

Der berühmteste unter uns ist Yaşar Kemal
Er hebte sich von seinem Stuhl auf,
umarmte den Şevki auch an seinem Hals fest
Er war sehr traurig,
so dass er gleich weinen würde,
wenn man ihn leicht berühren würde

Als Şevki Akşit noch auf dieser Welt lebte
kamen sie nicht gut miteinander aus

Obwohl er Yaşars Verhalten heute
nicht begreifen kann,
machte er bewusst nichts daraus
Bevor die anderen zu uns kamen
hatten wir über diese Problematik lange diskutiert
ohne dass wir zu einem Ergebnis kamen
erzähle ich es dem Akşit
Er ist so, wie er früher war
Die Hand am Kinn
dachte er kreuz und quer nach

Danach hörten wir ihm zu
als er leise, einzeln und klar sprach
ohne seine Worte abzubrechen
Während ich in der letzten Analyse sagte,
Freunde das ist das,
habe ich nicht verstanden, wie es passierte
Plötzlich verschwanden alle auf einmal ohne
'Tschüss' zu sagen,
als ob sie in den Boden versunken haetten

Ein kalter Tag vom Februar sinkte überall
herab
als ob er Eile haette,
sagte Fethi Naci plötzlich mit einer heftigen
und lauten Stimme
Rechnung Ober!
Bringt sofort die Rechnung,
rief er

Akay heisst der Nachname von Fischer Nuri
Das weiss niemand
Maler ist er auch
Zeichnungen machte er immer wieder
ruhig un leise
ohne Papier und Stift
Auf seine vorliegende Ausstellung
ist er selbst hoffnungslos
'es sind leere Worte' sagte er innerlich
während er an der anderen Ecke des Tisches
mit einem freundlichen Gesicht sass

Sezai Karakoç

İngilizce'ye Çeviren: Tozan Alkan

BALKON

Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirinde

İçimde ve evlerde balkon
Bir tabut kadar yer tutar
Çamaşırlarınızı asarsınız hazır kefen
Şezlongunuza uzanın ölü

Gelecek zamanlarda
Ölüleri balkonlara gömecekler
İnsan rahat etmeyecek
Öldükten sonra da

Bana sormayın böyle nereye
Koşa koşa gidiyorum
Alnından öpmeye gidiyorum
Evleri balkonsuz yapan mimarların

THE BALCONY

If a child falls from the balcony, he dies
For the balcony is the audacious gulf of death between houses
While the last smiles are wiped from children's faces
The mums, the mums clutch the balustrades of the balconies

The balcony within me and in homes
occupies as much place as a coffin
Hang out your washing, it is a ready-made shroud
Lay out, dead on your chaise longue

In future days
The dead will be buried on balconies
Man will not be at ease
Even after he has died

Don't ask me where
I run in a hurry
I go to kiss on the forehead
The architects who built the houses without balconies.

Behçet Necatigil

İngilizce'ye Çeviren: Mustafa Ziyalan

REMİL

Öğretir
dönüp dönüp
bir gemi
kaçak

bir hastalık
saplandığım
korkulu
demirler

nedir güvendiğimiz
düşünce
açıklarda
boşaltır.

Nedir
unutmak
bir gün
katılınca .

yollarda
fal açar
gene de
bize biri

öldürülür
kapar gözlerimiz
çözülmez remil
yazdığımız yazmaya

Bazı şeyler
sıkışık
gaz
olunca

bizde kalsa
da dursa
uçar
onsuz

varsa
sizi üzmeye
tutulamıyorsa
kimse aklın bozmaya!

RUNE

teaches a
in cycles
a vessel
fugitive

sickness
I'm marooned in
dreary
anchor

what we trust
an idea
off-shore
lays

what
forgetting
one daystill
once in

on the road
casts the runes
stone-
for us

is killed
closes our eyes
faced runes
to write what we wrote

some things
crowded
gas
once

stayed with us
even if
flies
without

if they were
to hurt you
if elusive
no one driven mad!

Ülkü Tamer

İngilizce'ye çeviren: Tozan Alkan

Even death feels cold

In a forest they caught him
Then tied him to a tree
As if he was sleeping
He closed his eyes quietly

A cold wind blows
Even death feels cold
With its white voice
It utters flowing blood

They knelt down opposite him
And then they fired
In his shattered heart
The bullets have built a nest

A cold wind blows
Even death feels cold
With its white voice
It utters flowing blood

On his hands that night
A pigeon has come and perched
Handcuffs on his wrists
Have become a red wreath

A cold wind blows
Even death feels cold
With its white voice
It utters flowing blood

Üşür ölüm bile

Bir ormanda tutup onu
Bağladılar ağaca
Yumdu sanki uyur gisi
Gözlerini usulca

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlaktır akan kanı
Beyaz sesiyle

Diz çöktüler karşısında
Sonra ateş ettiler
Parçalanan yüreğine
Yuva kurdu mermiler

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlaktır akan kanı
Beyaz sesiyle

Gelip kondu bir güvercin
Ellerine o gece
Kırmızı bir çelenk oldu
Bileğinde kelepçe

Bir soğuk yel eser
Üşür ölüm bile
Anlaktır akan kanı
Beyaz sesiyle

Turgut Uyar

İngilizce'ye Çeviren: Mustafa Ziyalan

ÇILGIN-HÜZÜNLÜ

çünkü yaşamak gibi bir şeydi yaptığı
anasız bir tay gibi coşkun ve hüzünlü
akşamın dinginliğini otluyordu o zaman

her sabah denize çıkar, bir elma yerd
hüzününü ve çılgınlığını elmanın
gözünü yumsan ağzında duyarsın

ellerine bakma artık
çünkü kar yağıyor
çılgın hüzünlü

büyük kentleri düşünse de rahatlasa
işte herşey nasıl haince karıştırılmış
kirlî camaşırarla sabunlar ayrı semtlerde
saatin sonunda meydan
suyun sonu ilerde
böyle yaşamak zordur elbet anlıyorum
çılgın ve hüzünlü

şimdi dolaşp duruyor aramızda
kıpırmızı bir duygu olarak
doğudan batıya bir güz halinde
çılgın ve hüzünlü

biraz dağ yollarını öğrenmesi gerek sanırım
kahrçeker mekkari katırları gibi
onlar ki hiç bir şeyleri yok
korkunca çılgın, sevince hüzünlü

kar dindi
gerçekten dindi
ellerine bakabilirsin artık

CRAZY, AND BLUE

for it was something like living, what she did
like a foal without a mother, ecstatic, and blue
she'd graze on the peace of the evening

every morning she'd set sail, eat an apple
the blue in the apple, and the crazy
you'd feel in your mouth once you closed
your eyes

don't look at your hands
for it's snowing
crazy, and blue

should think about big cities and relax
how everything is mixed up in mean ways
laundry and soap in different neighborhoods
the square at the end of the hour
ahead, the end of the water
it's tough to live like this, of course, I understand
crazy, and blue

now walking among us
as a blood red mood
as an autumn from the east to the west
suffering, like beasts of burden,
those who have nothing
crazy when afraid, blue when in love

the snow stopped
for real
you can look at your hands now

Türkiye'de Çeviri Dergiciliğinin Tarihçesi

1940: Tercüme bürosu kurulur. İlk yıl Nurullah Ataçın başında olduğu büronun diğer daimi üyeleri, Saffet Pala, Sabahattin Eyüboğlu, Sabahattin Ali, Bahattin Tuncel, Enver Ziya Koral ve Nusret Hızır'dır. İkinci yıl büronun başına Sabahattin Eyüboğlu geçer.

Kurulduktan kısa bir süre sonra, dünya edebiyatı klasiklerinin çevirisine başlanır. 1946 sonuna değin toplam 496 eser Türkçe'ye çevrilir.

İlk üç yılda yayımlanan 109 eserin 39'u klasik Yunanca'dan, 38'i Fransızca'dan, 10'u Almanca'dan, 8'i İngilizce'den, 6'sı Latince'den, 4'i Şark ve İslam klasiklerinden, 2'si Rusça'dan ve 1 tanesi İskandinav edebiyatındandır.

Tercüme Bürosu "Tercüme i" adıyla çeviri dergisi çıkarır. Dergi 19 Mayıs 1940 yılında iki aylık olarak yayınlanmaya başlar. İki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, orijinal metinle birlikte şiir, öykü, roman ve oyunlardan bölümler yer alır. Çeviri üzerine kurumsal ve eleştirel yazılar içeren ikinci bölüm ise, güncel çeviri etkinlikleri üzerine bir tartışma platformu niteliğindedir. İlk beş yıl düzenli olarak çıktıktan sonra düzensiz olarak yayın hayatına devam eder.

1947-1950: Tercüme Bürosu'nda yönetim değişikliği. Büro'nun başına Suut Kemal Yetkin geçer. 1950'ye kadar Büro'nun faaliyetleri durma noktasına gelir.

1950: Demokrat Parti iktidarı yılları. Tercüme Bürosu, Doğu Klasiklerine ağırlık vererek canlandırılmaya çalışılır. Kuruluşundan 1958 yılına kadar Tercüme Bürosu 1000'e yakın klasik eseri Türkçe'ye kazandırır.

1966: Türkiye'nin ilk ve en uzun soluklu dergisi olan Tercüme Dergisi'nin 26 yıllık yayın hayatı son bulur. Uzun bir süre, 1979 yılına kadar, ne yazık ki yeni bir çeviri dergisi çıkmaz.

1979, Eylül: Kültür Bakanlığı "Çeviri" dergisini çıkarır. Dört Aylık Düşün ve Yazın Dergisi alt başlığıyla çıkan dergi tek sayıda kalır. Sahibi Kültür Bakanlığı adına Prof. Dr. Şerafettin Turan, Sorumlu Yönetmen: Adnan Binyazar, Yazı Kurulu: Necdet Adabağ, Adan Binyazar, Şadan Karadeniz, Tahsin Saraç.

1979, Ekim-Kasım-Aralık: Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı *MEB düşün-bilim-eğitim-sanat* adıyla bir diğer çeviri dergisi çıkarır. Onun da ömrü tek sayılık olur. Sahibi Milli Eğitim

Bakanlığı adına Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur, Sorumlu Yazı İşleri Yönetmeni Şerif Baykurt, Yayın Yönetmeni: Enis Batur. Yazı Kurulu ise şu adlardan oluşuyor: Oruç Aruoba, Enis Batur, Prof. Akşit Göktürk, Bilge Karasu, Dr. Erdoğan Okyay, Dr. Adnan Onart. Derginin önsözünde şöyle diyor Necdet Uğur:

"MEB bir çeviri dergisidir. Pencerelerimizi dış dünyaya da açık tutmayı amaçlar. Doğu, Batı, Güney nerede oluşmuşsa çağdaş düşünceyi insanımıza yansıtmaya çalışır. İnsanımızın sağduyusuna, sezisine, deneyimine güven ve saygı duyduğu için de neyi yansıtacaksa çarpıtmadan, saptırmadan yansıtır.

Çağdaş düşünce çoğu kez kendisini hazırlayan düşüncelerin ışığında daha belirginleşir, yeni boyutlar kazanır. Bu nedenle MEB yalnız insanlığın ileriye dönük yeni atılımlarını, düşüncelerini değil, aynı zamanda bunların gerisindekileri de verecektir.

Bu güne kadar toplum olarak başkalarında imrenip yapamadıklarımız biraz da yapamıyacaklarımızdı. Ama yıllar boyu imrendiklerimizin bizim topraklarımızda da yeşereceği günler gelmek üzeredir. Yüzyıllardan sonra, yeniden, ilk kez üzerinde çağdaş uygarlığın yükselbileceği bir toplum yapısı bizde de hızla oluşmaya başladı.

İnsanımız birbirini izleyen dönüşümler ortasında ayakta, diri, kendini yenilemeye çalışıyor. Ona ne verebilirsek verelim, bu kez ipi göğüslemek üzeredir."

1979-80-81: İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölümü 3 yıl boyunca *Bağlam Dergisi*'ni çıkarır. Derginin sahibi Yabancı Diller Yüksek Okulu adına Prof. Dr. Berke Vardar'dır. Yazı Kurulunu Prof. Dr. Akşit Göktürk, Prof. Dr. Tahsil Yücel ve Prof. Dr. Şara Sayın oluşturur. Derginin yazı kurulu yazmanı ilk yıl Ahmet Cemal, sonrasında ise Dr. Emel Sözer'dir.

Dergi Dilbilim, Yazınbilim ve Çeviribilim olmak üzere üç başlık altında hazırlanır. Böylece, *Bağlam* dergisiyle birlikte Çeviribilim, Türkiye'de ilk kez bağımsız bir görünümle ortaya çıkmış olur. Çeviri tartışmalarının ve sorunlarının akademik düzeye yansımalarına, bu düzeyde ele alınmasına aracı olur. Aşağıdaki satırlar, Prof Dr. Şara Sayın'ın kaleme aldığı, derginin ilk sayısının sunuşundan:

"(...)

Çeviri etkinliğinin uluslar arası kültür iletişimindeki önemi artık tartışılmaz bir gerçektir. Tartışılmaz bir başka gerçek te, uzmanlığa dayanmayan, çalakalem ve sorumsuzca yapılan çevirilerin bu iletişim sürecini son derece olumsuz yönte etkilediğidir. Oysa kaynak ve erek dilde sözlüksel anlamların saptanmasıyla yetinmeyen, dilbilim doğrultusunda, dilsel ve anlamsal tüm bağlamlar çerçevesinde yapılacak çevirilere gereksinme çoktur. Çeviri işlemine bilimsel yöntemlerle yaklaşmanın gerekliliğine olduğu kadar "çeviribilim" in bir bilim dalı olarak ilgili Türk yüksek öğretim kurumlarında yer almasının zorunluluğuna inandığımızdan, -şimdilik bir dergi kapsamında da olsa- çeviri etkinliğine öncelik tanıdık. Bu etkinliği ilerde daha da yoğunlaştırmak amacındayız(...)"

1981-1984: Türkiye'nin karanlık yılları. Yazarlar kooperatifinin yayın organı olan *Yazko Çeviri Dergisi* Ahmet Cemal'in yönetiminde yayın hayatına başlar. İki ayda bir yayımlanan

dergi dört yıl boyunca -biri Kafka Özel Sayısı olmak üzere- 18 sayı çıkar ve Tercüme dergisinden sonra Türkiye'nin en uzun soluklu ikinci çeviri dergisi olma başarısını gösterir. Ne var ki Yazko'nun içine düştüğü parasal bunalımdan Yazko Çeviri de payını alır ve dergi 18. sayıdan sonra bir daha çıkmaz.

1985-1986: Ahmet Cemal artık çeviride olduğu kadar çeviri dergiciliğinde de uzman bir isimdir. Yazko Çevirinin hemen sonrasında BFS (Bilim/Felsefe/Sanat) yayınlarından *Dün ve Bugün Çeviri* Dizisini hazırlar. İki sayılı bir dizidir olur bu. Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Cemal, Genel Yayın Danışmanı: Sait Maden, Yardımcı Yönetmen Mustafa Küpüşoğlu ve Yayın kurulunda Selim İleri, Güven Turan, Suat Karantay, Saliha Paker, Oğuz Özügül var.

Bu iki kitaplık dizi bir tür seçki olarak da görülebilir.

1987, Haziran: *Çeviri* adıyla üç aylık bir dergi çıkar. Varlığını ancak 2 sayı sürdürebilir. Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni ABC kitabevi Sanayi ve Tic. Aş. adına Artun Altıparmak, Yazı İşleri Yönetmeni Dr. M. Hamit Çalışkan. **ÇEVİRİ'DEN MEKTUP** başlığıyla yazılan giriş yazısında şöyle deniyor: "*ÇEVİRİ kendisinden önce çıkmış olan ancak artık yayınlanmayan benzeri dergilerin yokluğunun açtığı boşluğu doldurmak ve Türk yazınına elinden geldiğince katkıda bulunmak amacıyla yayın yaşamına adımını atmaktadır. Doğal olarak yolunu önceki girişimlerden edinilen deneyimler aydınlatmaktadır. Bu nedenle 1940'lardan günümüze değin başta "Tercüme Mecmuası" olmak üzere "Yazko Çeviri" dergisi ve öteki yayınları, onları yayınlayan kişi ve kuruluşları anıyor, anımsıyoruz.*"

1987-1992: Metis Çeviri. Derginin Yayın Kurulu ilk sayıda Müge Gürsoy, Suat Karantay, Turgay Kurultay, Levent Mollamustafaoğlu, Güzide Refiğ, Yurdanur Salman ve Hür Yumer'den oluşuyor.

Köklü bir yazılı kültür geleneğinin bulunmadığı ülkemizde, karşılaştığımız metinlerin büyük bölümünün çevirilerden oluştuğu, dilin de örnek alma ve yineleme yöntemiyle geliştiği düşünülürse, bu sorunların Türkçe'nin gelişimi açısından taşıdığı önem açıkça görülebilir. "*Niye "ÇEVİRİ"?*"

Gerek çevirilip bize sunulan örneklerle, gerekse dil tercihleriyle kültür ve iletişimimizi bunca etkileyen çeviri olgusuna daha eleştirel bir bakışla yaklaşmak; yordamlayarak belli bir dil anlayışı oluşturmak; ister çeviri uygulayıcısı, ister çeviri "izler"i olalım, sık karşılaştığımız, kimi zaman farkına varıp içinden çıkamadığımız, kimi zaman göz ardı ettiğimiz düğüm ve sorumluları siz okurlarımızla birlikte tartışmak ve irdelemek için."

Dergi, çıkış amacını böyle açıklıyor. Çeviri kuramları ağırlıklı Metis Çeviri Dergisi yayın hayatını 21 sayı sürdürebiliyor.

1994-2000: Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi, 6 yıl boyunca *Tömer Çeviri Dergisi*'ni çıkarır. Derginin Genel Yayın Yönetmeni A. Şerif İzgören, Yazı İşleri Müdürü ise Serap Aydın. Tıpkı Bağlam dergisi gibi, Tömer Çeviri de üniversite dergisi olduğu için sınırlı sayıda okura ulaşan akademik bir dergi olmaktan öteye gidemez.

2007: *Ç.N.*, kendinden önce çıkmış tüm çeviri dergilerine, çeviriye ve çeviribilime emek vermiş herkese teşekkürlerini sunar.

TERCÜME

Sayı: 1

19 Mayıs 1940

Cilt: 1

Önsöz

TERCÜMELER

Shakespeare... yine Shakespeare	GIETHE
Hakikate dair, Okumıya dair	F. BACON
Düşünceler	P. VALÉRY
Gölgesini kaybeden adam	A. de CHAMISSO
Şamdancı	A. de MUSSET

TETKİKLER — TENKİTLER

İ. Sıngur, ZİYA PAŞANIN "EMİLE" TERCÜMESİ — B. Tuncel, TERCÜMEYE DAİR — A. Erbat, YUNAN ESERLERİNİN ALMANYADA TERCÜMESİ — A. Erbat, AENEIS (Vergilius — A. Rey) — B. Tuncel, XII NC) CHARLES'İN HAYATI (Voltaire — N. Gorn Önkü) — S. Paik, SARI ESİRLER (Pearl Buck — İ. Hoyt) Mühteseler — Vesikalar — Tercüme edilecek parçalar — Haberler

Mearif Vekilligi
tarafından iki
ayda bir çıkarılır

Sayısı :
40 kuruş
Abonesi :
200 kuruş

1 MİLLİ
EĞİTİM
BAKANLIĞI

MİEB

ARISTOTELES
SOPHOKLES
HORATIUS
MACHIAVELLI
MONTAIGNE
HUME
LICHTENBERG

CASSIRER
LİTT
ORTEGA Y GASSET
COLLINGWOOD
PAZ
LEVİ - STRAUSS

ULMANN
SAUVY
GIRARD

düşün_bilim_eğitim_sanat

İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ
YABANCI
DİLLER
YÜKSEK
OKULU
ALMANCA
BÖLÜMÜ
DERGİSİ

bağlam

**yazko
ceviri**

Başlarken: Ahmet Cemat

**Şiir: John Donne, Andrew Marvell, Charles Baudelaire, Yannis Ritsos
Öykü: Kötü Su / Bertolt Brecht, Emma Zunz / Jorge Luis Borges
Komşumuzun Sol Bacağı / Alois Brandstetter**

**Deneme: Dapdolu Yıllar / Jorge Luis Borges
Niçin Yazıyorum / George Orwell, İki Deneme / Anna Seghers
İnceleme: Epik Tiyatro Üzerine Üç Metin / Walter Benjamin
Rilke ile Nietzsche - Düşünce, İnanç ve Şiir Üzerine Bir Söyleşi / Erich Heller
Frankfurt Dersleri'nden / Ingeborg Bachmann**

**Ceviri Üzerine: Bir Ceviri Aynası / Burton Raffel
Dilbilim Açısından Ceviri / Roman Jakobson
Roman Jakobson Üzerine / Önay Sözer
Şiir Çevirisi Üzerine / George Steiner
Ceviri Çözümlemesinde «Değiş Kaydırma» Kavramı / Anton Popovic
Söz Sanatı ve Söze Bağlılık Açısından Ceviri / Octavio Paz**

**Ceviri Konuşmaları: Azra Erhat ve Selim İleri'yle konuşma
Kitaplar: Atilla Birkiye, Ahmet Cemat, Selim İleri, Güven Turan**

**Cevirmenler: Nihal Akbulut, Nilüfer Biral, Ahmet Cemat
Cevat Çapan, Özdemir İnce, Sait Maden, Yavuz Oğuz, Berton Onaran
Fatih Özgüven, Yurdanur Saiman, Zeynep Sayın, Zeyyat Selimoğlu
Emel Sözer, Mehmet Tim, Tomris Uyar**

1

DÜN VE
BUGÜN **CEVİRİ**

KITAP1/1985
B/F/S/

ÇEVİRİ

Fiyat: 3000 TL (KDV dahil) Yıl: 1 Sayı: 1 (Haziran 1987)

A Translation Quarterly 3 Aylık İngilizce - Türkçe Çeviri Dergisi

The Craft of Fiction
(P. Lubbock)	Roman Yazma Sanatı
(S. Çalışkan ve B. Karanakçı)
Alphabetic Lexicography:
The Unendable Dictionary
(T. McArthur)	Alfabetik Sözlük Hazırlama:
Bitmeyen Sözlük
(H. Çalışkan)
Diplomatic Language
(H. Nicolson)	Diplomasi Dili
(M. Ergin)
Detective Stories
(P. D. White)	Polisiye Roman
(G. Özmen)
What Makes People Unhappy ?
(B. Russell)	İnsanlar Neden Mutsuz Olurlar ?
(B. Karanakçı)
Porphyria's Lover
(R. Browning)	Porphyria'nın Aşığı
(B. Feriel)
Meeting at Night
(R. Browning)	Gece Buluşması
(B. Feriel)

HEMINGWAY ÖZEL SAYISI

- The Old Man and the Sea (E. Hemingway) □ İhtiyar Adam ve Deniz (T. ATAKAN)
- The Killers (E. Hemingway) □ Katiller (C. ÖZTÖRK)
- Hills Like White Elephants (E. Hemingway) □ Beyaz Filler Benzeyen Tepeler (A. SELEN)
- A Farewell to Arms (E. Hemingway) □ Silahlara Veda (E. DEMİRKAN)

**Renkli HEMINGWAY
portresini isteyiniz.**

- The Garden of Eden (E. Hemingway) □ Cennet Bahçesi (S. ÇALIŞKAN)
- An Interview With Ernest Hemingway (G. Plimpton) □ Hemingway ile bir Söyleşi (S. ÇALIŞKAN)
- Asia Minor (C. A. Fenton) □ Küçük Asya (H. DEMİRİŞ)
- Hemingway's Biography (P. Young) □ Hemingway'in Biyografisi (S. BİLİCİ)
- The Pale Cast of Thought (R. Evans) □ Düşüncenin Solgun Maskesi (S. ÇALIŞKAN)
- Ketchum (A. E. Hutchner) □ Ketchum (E. YILMAZ)
- Hemingway Bibliyografyası (Hazırlayan: H. ÇALIŞKAN)

METİS ÇEVİRİ

- MEMET FUAT'la Söyleşi
- EGEMEN BERKÖZ, MELAHAT TOGAR, GÜNER ELİÇİN, CEVAT ÇAPAN, ORUÇ ARUOBA, RONİ MARGULİES, ŞAVKAR ALTINEL, TEVFIK TURAN, İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'dan şiir çevirileri
- FÜSUN AKATLI, Çeviriyle Yaşıyoruz
- MURAT BELGE, Çevrilmemiş Yapılara Önsözler
- J.LAMBERT, Çeviri Kuramı
- JALE PARLA ve SALİHA PAKER'den Çeviri Tarihi
- I.B. SINGER, F.KAFKA ve TOMRIS UYAR'dan Çeviri Öyküler
- ROLAND BARTHES, Deneimler
- SUAT KARANTAY, Çeviri Eleştirisi
- SUSAN SONTAG, Barthes'i Hatırlamak
- M. YOURCENAR, Dürer'in Bir Düşü Üzerine
- T.WILLIAMS, Arınma Ateşi
- R.L.KING, Ölümçül Egretilemeler
- TURGAY KURULTAY, Uygulamada Çeviri

E D E B İ Y A T

Ç E V İ R İ
5
D E R G İ S İ

SAVI 1

MART/94

50.000TL

Literatur
Übersetzungsmagazin

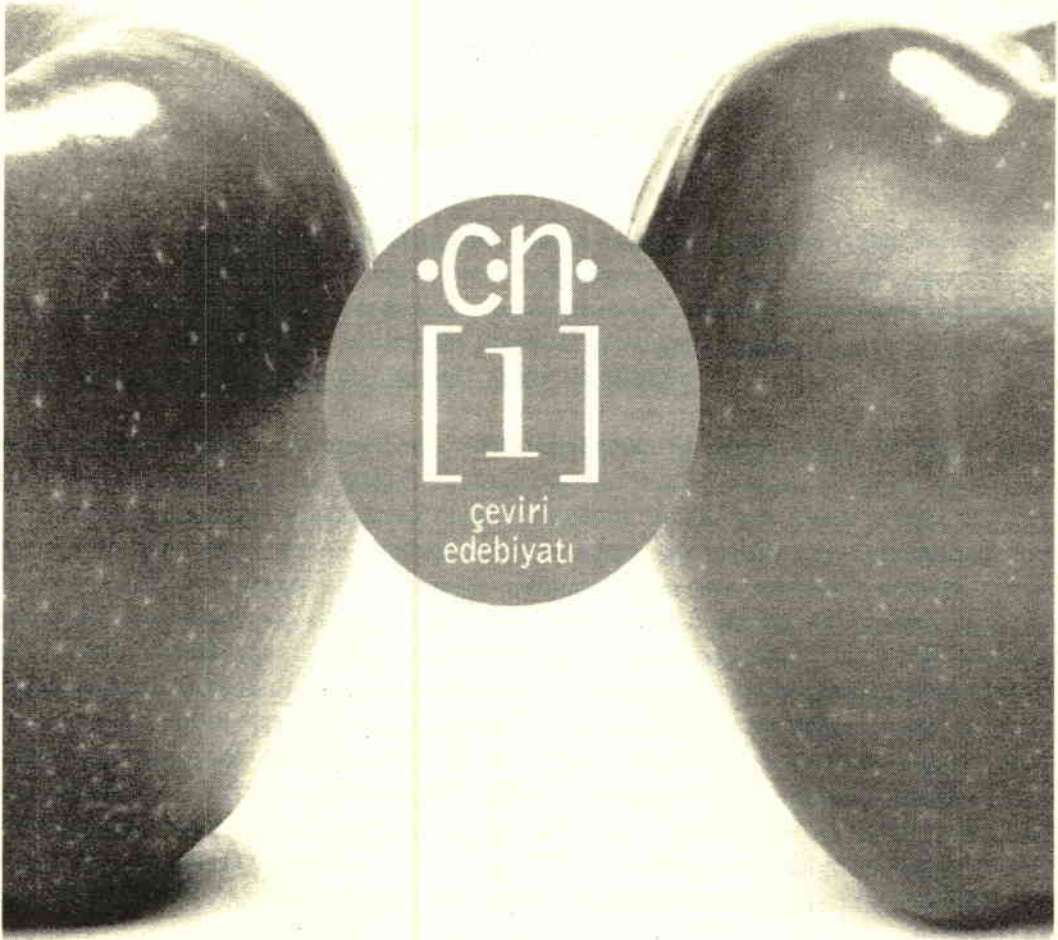
La rivista di
Letteratura e Traduzione

La revista de Traducción
Literatura

La Revue de Traduction de
Litterature

Journal Literaturnavo
Perivoda

el - Mecelleü Ettercemeni
el Edebiyyeti

Şeref Bilsel

Tercüme Dergisi

"Maarif Vekilliği'nin tercüme işi ile ciddi surette meşgul oluşu, bu hareketin devlet kadrosu dışında inkişafına bir başlangıç olmak içindir. Bir asırdır nice nice eserleri tercüme ve basma için emek verildiği halde, dünya şaheserlerinden başlıcalarının millî kütüphanemizde bulunmayışı, gelişigüzel çalışıldığıının en kuvvetli, fakat en acıklı bir delilidir."

(Hasan Âli Yücel, Tercüme dergisi, Sayı:1, 19 Mayıs 1944)

1938 yılının 28 Aralık tarihinden beri Maarif Vekili olan Hasan Âli Yücel "Tercüme İş'i"ni medeniyet ve kültür davası olarak "gerçek uyanışın temeli" sayıyordu. Göreve geldikten kısa bir zaman sonra 1-5 Mayıs 1939'da Maarif Vekilliği'nce tertiplenen birinci Türk Neşriyat Kongresi düzenlenir. Kongrenin üzerinde durduğu on dört konu arasında ikincisi şudur: "Dilimize tercüme ettirilecek eserlerin, klâsikler dahil olarak, en lüzumlularının senelere ayrılmış bir plânda tesbit edilmesi ve bunların neşri için alâkadarlar arasında işbölümü yapılması." Bu kararlar, Birleşik Krallık ve Fransa'nın 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan etmelerinden birkaç ay önce alınıyordu. Aynı süreçte Avrupa'da, demokrasilere karşı üç totaliter rejim kendini dayatıyordu: Stalin'in Sovyetler Birliği, Nazi Almanya'sı ve Faşist İtalya. Almanya tüm Orta Avrupa'ya hükmediyordu ve Münih Antlaşmaları'ndan sonra (1938) Çekoslovakya'yı haritadan silmişti. İtalya, Nisan 1939'da Arnavutluk'u ele geçirmişti. Bütün bu siyasi gelişmeler göz önüne alınca Türk Neşriyat Kongresi'nin kendine koyduğu amaç ve hedeflerin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Devlet eliyle girişilen bu seferberlikten çıkan Tercüme dergisinin ilk sayısına düşülen tarihin "19 Mayıs" olması da mânidardır.

Tercüme dergisinin başında -ilk yıl- Nurullah Ataç vardır; fakat derginin hazırlanması aşamasında yapılan haftalık toplantılarda devlet bürokrasisinin dayattığı bir hiyerarşi yoktur. Ataç'ın toplantılara katılmadığı zamanlar bu görevi Sabahattin Eyuboğlu üstlenir. Nurullah Ataç'ın yönettiği büronun üyeleri arasında: Saffet Pala, S. Eyuboğlu, S. Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal ve Nusret Hızır da vardır. Yabancı dil konusunda ehliyetli olan hemen herkes Tercüme Bürosu'nun çatısı altında toplanmaya başlar. Sabahattin

Eyuboğlu'nun öğrencisi olan Azra Erhat da bu imecenin içindedir. *Sevgi Yönetimi* adlı kitabında şunları söyleyecektir: "Tercüme Dergisi, Tercüme Bürosu ve klâsikler çevirileri Türkiye'de bir çığır açmıştır. Bu çığır kültür ve edebiyatımıza yenilik getirmekle, dilimizi biçimlendirmekle kalmadı, yayın hayatımızı da bir düzene soktu, bilimde metne ve somut gerçeğe dayanılmasına yol açtı, dünya düşünüyü, yazını ve sanatı ile alışverişe koydu Türk aydınını ve sanatçısını. Yazara ve okura bir kitap ahlâkı aşıladı." Belki de en önemli cümlelerden biri "yazara ve okura bir kitap ahlâkı aşıladı" olsa gerek. 1940'lı yıllara kadar değişik imkânlarla tercüme faaliyetlerine el atılmış olsa da çevrilen eserler içinde - eserin bütünlüğü, çevirmenin donanımı göz önüne alınınca- dikkate değer eser yoktur dersek yeridir. Tercüme Bürosu'nun bir amacı da devlet elinden bağımsız insanları yayıncılık konusunda teşvik etmektir. 1930'lu yıllarda hazırlanan beş yıllık kalkınma plânlarının mahiyeti ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında -özel teşebbüs deneyiminin olmamasından kaynaklı- devlet öncülüğünde kurulan fabrikalar, girişilen yatırımlar nasıl ki daha sonra bireylerin önünü açmıştır; Tercüme Bürosu da kimi yayınevlerini bu noktada cesaretlendirmiştir. Tercüme Bürosu, Atatürk'ün "Devletçilik" politikasının bir uzantısı olarak hayata geçmiştir. 1940'lı yıllarda ülkemizin başlıca yayınevleri şunlardı: Varlık, ABC, İskit, Arif Bolat, Nefioğlu vs.

Başlangıçta iki aylık periyotlarla yayımlanan *Tercüme* dergisi, sonraki yıllarda ortak sayılar biçiminde yayımlandı. 1940-1966 yılları arasında "iki yıl" yayın hayatına ara vermek durumunda kaldı. Dergi iki bölümden oluşmaktaydı: "Tercümeler" adlı birinci bölümden sonra "tetkikler" adlı ikinci bölüm yer alıyordu. İlk bölümde metnin orijinaliyle Türkçesi bir arada okura sunuluyordu. İkisi klâsik Yunan edebiyatı, biri şiir, biri "mektup" türüne; diğerleri Goethe ve Schiller'e dair olmak üzere altı özel sayı hazırlandı. Hasan Âli Yücel'i etkileyen isimler arasında Atatürk, Tevfik Fikret ve Goethe vardır. Bu isimleri Yücel farklı yerlerde dile getirir. Almanya'nın 1940'lardaki hegemonik gücü ve hazırlanan altı özel sayıdan ikisinin Goethe ve Schiller'e dair olması üzerine ayrıca durulabilir. Hasan Âli Yücel kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap verecektir: "İnsan eseri, insan ruhunun iştiaqları, kayguları, korkuları zamana ve zemine göre değişse de, özünde bir ayrılık varsa, o tutulan yol ve usuldendir. Garplı kafasının metoduyla duymasak Şarklıda bu özü bulmamız zor olurdu. Meselâ, Mevlâna'nın *Fihi mâ Fihi* kitabını Goethe'nin *Eckerman'la Konuşmalar*'ı gibi okuyorum. İkinciye okumaya alışmasam, kimbilir birinciye şimdikinden daha az başarıyla söktürebilirim." Bu görüşler Yücel'in "Madeniyet bir bütündür" diye başlayan *Tercüme* dergisindeki önsözünde de dikkatimizi çeker. Hasan Âli Yücel TDK'nın kurulmasında, Karşılık Arama Kılavuzu (1933), Gramer Komisyonu (1941), Felsefe Terimleri Komisyonu (1942) ve Dördüncü Dil Kurultayı çalışmalarında aktif rol üstlenmiştir. Yücel, *Tercüme* dergisinin ilk sayısı dışında 13. sayıya, "Yunan Özel Sayısı" (sayı: 24-30)'na ve klâsiklere önsöz yazmıştır. Tercüme Bürosu vasıtasıyla 1955 yılına kadar 400'ün üzerinde eser çevrildi: 1940: 10, 1941: 13, 1942: 28, 1943: 71, 1944: 103, 1945: 129, 1946: 165... Bu tarihten sonra çevrilen kitapların sayısı gittikçe gerilemiştir. Hasan Âli Yücel bakanlıktan ayrıldıktan sonra ise Tercüme Bürosu'nun ilk kadrosu dağılmıştır.

Yayımlanan altı özel sayıdan en önemlisi 19 Mart 1946'da yayımlanan "Şiir Özel Sayısı"dır.

Bu sayıda yer alan çevirmenler arasında: Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Melih Cevdet Anday, Azra Erhat, Necati Cumalı, Sabahattin Eyuboğlu, Yaşar Nabi, Güzin Dino, Bülent Ecevit... isimleri vardır. Orhan Veli ile Melih Cevdet'in Eluard'dan çevirdikleri "Hürriyet", Melih Cevdet'in çevirdiği "Annabel Lee"si; Orhan Veli'nin Aragon'dan çevirdiği "Elsa'nın Gözleri" bu özel sayıda yayımlanan şaheser çeviriler arasındadır. 1946 yılında Orhan Veli (1914-1950) 32 yaşında, Necati Cumalı 25 yaşındadır. 1986 yılında BFS Yayınları, 16 Mart 1946'da çıkarılan "Şiir Özel Sayısı"nın tıpkıbasımını yayımlamıştır. Hasan Âli Yücel'in yerine göreve getirilen Reşat Şemsettin'in yaptığı ilk işlerden biri Orhan Veli ve Melih Cevdet'i neşriyat müdürlüğünden çıkarmak olmuştur. Bu durumu "Hürriyet" şiirinin çevirisiyle gerekçelendiren yazarlar vardır. Bunlardan biri Tercüme Bürosu'nun son tanıklarından Erol Güneş'dir (bkz. "Erol Güneş'in Ke(n)disi", haz. Haluk Oral, M. Şeref Özsoy, YKY, 2005). *Tercüme* dergisinin 1950'li yıllara kadar süren serüveninde eski Yunan ve Lâtin kültürü ağırlıktaydı. 1942-43 eğitim yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Yunan ve Lâtin filolojileri açılmış; İstanbul ve Ankara'daki bazı liselerde öğretime başlanmıştır. 1950'li yıllardan sonra bu yönelişin yerini Şark-İslam klâsikleri almıştır. CHP döneminde (1940-1950): 691 eser yayımlanmıştır; DP döneminde (1950-1960) ise: 298; 1960-1966 arasında ise 270 kitap Türkçeye kazandırılmıştır.

1939 yılındaki hareketle devlet eliyle sürdürülen kültür politikaları içine dahil edebileceğimiz dergi ve ansiklopedilere de bir göz atalım:

1939'da *İlköğretim Dergisi* ve *Tebliğler Dergisi*

1940'da *Teknik Öğretim Dergisi* ve *Tercüme Dergisi*

1941'de *Tarih Vesikaları*

1943'de *Kadın-Ev ve İnönü Ansiklopedisi*

1945'de *Köy Enstitüleri Dergileri*

Bunların dışında 1943-1954 yılları arasında Celâl Esat Arseven tarafından hazırlanan Beş ciltlik *Sanat Ansiklopedisi* önemlidir. 1943'te *İnönü Ansiklopedisi* adıyla yayımlanmaya başlanan; ve fakat adı, 1951 yılında *Türk Ansiklopedisi* olarak değiştirilen ansiklopedi 41 yılda 33 cilt olarak tamamlanır. Bu ansiklopedi ilk resmi ve telif Türkçe ansiklopedisi olarak kabul görür. 1988'de 13 ciltte tamamlanabilen *İslâm Ansiklopedisi* de 1940'lı yıllarda hazırlanmaya başlanmıştır. Bu iki ansiklopedi de, içlerinde yer alan bilgiler zamana karşı diremediği ve eskidiği için "yorgun ansiklopedi" olarak anılmıştır. Bütün bu dergi ve ansiklopedilerin bize gösterdiği şey; pek çok sahada yeni bir "uyanış" için hamlelerin başlatıldığıdır. Nitekim Köy Enstitüleri'nin okuduğu temel kitaplar arasında Tercüme Bürosu tarafından çevriltilip bastırılan klâsikler yer alır. Köy Enstitüleri'nden yetişen nice yazarın dünyayı kavradığı yola bu klâsiklerin ışığı vurmuştur. Ahmet Oktay: "yeni bir aydın kuşağının yetişmesi sağlanmıştır." derken; Tanpınar ise bu durumu "medeniyet değiştirme-si" diye adlandırır. En ilginç yorumlardan biri Talât Sait Halman'dan gelir; Halman, *Eski Uygarlıklarda Şiir* adlı eserinin önsözünde: "*Tercüme* dergisi, dengesiz denecek kadar Yunan ve Roma edebiyatı üzerinde durdu. Daha önceki edebiyatlarda 'ilkel' diye düşünülen 'sözlü' şiirlere ilgi gösterilmedi." diyecektir.

Tercüme dergisi 26 yıllık bir zaman dilimi içinde 87 sayı yayımlanmıştır. Son sayısı Temmuz-Eylül 1966 tarihini taşır. 26 yıl içinde toplam 1247 ciltlik eser Türkçeye çevrilmiştir.

Bunların önemli bir bölümünü Fransız Klasikleri (308), Alman klâsikleri (113), Yunan klâsikleri (94), Rus klâsikleri (88), İngiliz klâsikleri (80), Şark-İslam klâsikleri (66), Latince klâsikleri (47) oluşturmaktadır. Ayrıca azımsanmayacak derecede (124) modern tiyatro eseri dilimize çevrilmiştir (daha geniş bilgi için bkz. Taceddin Kayaoğlu, Türkiye'de *Tercüme Müesseseleri*, Kitabevi, 1998). T.S. Eliot, "klâsik nedir" sorusu üzerine düşünürken, şu kavramla baş başa kalır: "olgunluk". Eliot'a göre, klâsik eserler, olgun bir çağa eriştiği zaman doğar. Olgun insanlara (Yücel, Ataç, Eyuboğlu vs.) rastlayan bir dönem oldu 1940'lı yıllar; fakat aynı yıllar ekonominin daraldığı, ekmeğin, karneyle evlere taksim edildiği yıllardır. Türkiye ekonomik anlamda yorgun düşmüştür; ama kültürel sahada en güçlü ataklarından birini yapmaktadır 1940'lı yıllarda. İsmet İnönü: "Kitap, mermi gibidir" der. Nurullah Ataç: "Yarın, yorgun kimselerin değil, rahatına kıyabilenlerindir." diyecektir. İşte bu "rahatına kıyabilenler" in özverisi, çabası ve dikkati üzerine inşa edilmiştir bu dönem. Hasan Âli Yücel'in bakanlıktan ayrılması tercüme politikasını da değişime uğratar. Hattâ "Demokrasi Özel Sayısı" hazırlandığı sırada milli eğitim bakanı değişir: Yücel'in yerine Reşat Şemsettin Sıral gelir. Ve bu yeni bakan döneminde yayımlanan "Demokrasi Özel Sayısı" birçok yazıdan mahrum halde çıkar. Yeni bir dönem, yeni bir bakış altına girecek olan tercüme faaliyetleri yüzünü Batı'dan Doğu'ya döndürmeye başlar.

Cumhuriyet sonrası düşünce ve kültür dünyamıza doğrudan tesir eden üç önemli gelişme dikkat çeker. Tercüme Bürosu'nun kurulması, Köy Enstitüleri'nin açılması ve Halkevlerinin faaliyetleri... Bu kurumlar birbirinden farklı alanlara hizmet veriyor gözükse de, temelde birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları gibi işlev görürler. Düşünebilmek, değişebilmek için en kestirme araçlardan biri 'okumak' idi. Okumak, kendi nesnesine Dünya Klâsikleri ve *Tercüme* dergisi yoluyla kavuşmuş oluyordu. Klâsikler serisinden çıkan kitaplar, dönem insanının düşünce dünyasına, hayatı algılamasına yoğun biçimde tesir etmiştir. 1980 İhtilali de dahil, diyebiliriz ki bu ülkede alanlarda karşı karşıya gelen insanların temel okuma metinleri arasında işte bu "Dünya Klâsikleri" vardır. Klâsikler'in ortaya çıkması, duyurulup tanıtılması Tercüme dergisi yardımıyla oluyordu. *Tercüme* dergisi Cumhuriyet sonrası aydınlanmanın mutfağını oluşturur. Bu dergi yabancı dil bilen, iyi yetişmiş insanları biraraya toplamıştır. Gerek ilk sayıdaki Hasan Âli Yücel'in kaleme aldığı önsözde: "bizzat tercümenin ne olduğu ve nasıl olması lâzım geleceği hakkında bizden başka milletlerin bu hususta neler yaptıklarını da görüp göstererek tercüme işine bir hız ve istikamet vermediği ihmal etmedik. *Tercüme* mecmuasını bu maksatla Türk münevverine takdim ediyoruz ve kendilerini bu vasıfta sayanları bize yardıma davet ediyoruz." Derginin 61. sayısının giriş yazısında şu cümleleri okumaktayız: "*Tercüme* dergisi, Nisan-Haziran 1955 tarihini taşıyan altmışıncı sayısından bu yana geçen iki yılı aşan bir zaman içinde neşredilememiştir." Bu duruma sebep olarak dergiyi besleyecek ve derginin çıkmasını sağlayacak tercümelerin eksikliği gösteriliyordu. Ve tıpkı Hasan Âli Yücel'in mütercimleri davet etmesi gibi tercüme ile uğraşan aydınların dergiye ilgi göstermesi isteniyordu. *Tercüme* dergisinin 87. sayısı Temmuz-Eylül 1966 tarihinde yayımlandı. Derginin -son- yazı kurulu şu isimlerden oluşuyordu: Salâh Bırsel, Afif Obay, Nebil Otman, Tahsin Saraç, İrfan Şahinbaş, Badrettin Tuncel... *Tercüme* dergisinin kapanışının üzerinden 41 yıl geçti. Kültürümüze ve çeviri dünyamıza kattığı değerler düşünülünce "kırk bir kere maşaallah!" dememek olur mu.

Ahmet Cemal

Yazko Çeviri'nin Ardından

...
1981 yılının Nisan ayı başlarında, o zaman Yazko Edebiyat Dergisi'ni yöneten Memet Fuat ve Yazko Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Kemal Ağaoğlu tarafından "bir konuyu" görüşmek üzere Yazko'ya çağrıldığımda, Tercüme Dergisi'nin yayınının durmasıyla kesilmiş olan bir süreci yeniden başlatma görevini üstleneceğimi tahmin bile etmiyordum. O günkü konuşmamızda bana, Yazko'nun bir çeviri dergisi çıkartmaya karar verdiği bildirildi ve derginin yönetmenliği önerildi. Bu öneriye o gün olumlu yanıt vermem üzerine, ilk sayının çıkış tarihi olarak 1 Temmuz 1981 saptandı.

Yazko Çeviri'nin yayın kararı alındığında ve benden dergiyi oluşturup yönetmem istendiğinde bildiğim tek şey, bir zamanların Tercüme Dergisi'nin düzeyine olabildiğince yaklaşmayı amaçlamam gerektiğiydi. Gerçi arkamızda -1940'lardaki gibi- bir Devlet desteği yoktu. Ayrıca daha işin hemen başında, örneğin Tercüme Bürosu'nda çalışanlar gibi, idealist bir ekiple yola çıkıyor da değildim. Ancak danıştığım kişiler, derginin oluşturulması konusunda hiçbir yardımı esirgemediler. Selim İleri, Yurdanur Salman, Tomris Uyar ve Fatih Özgüven, burada ilk anımsayabildiğim adlar. Ayrıca daha ilk sayıda değerli çalışmalarını esirgemeyenlerden Prof. Dr. Cevat Çapan'ı ve -Yazko Çeviri aracılığıyla tanışmak mutluluğuna erdiğim- Sait Maden'i de şükranla anmam gerekir.

Yazko Çeviri'nin ilk sayısı, çeviri uygulamalarından değerli örneklerin ve amaçladığım doğrultuda olmak üzere, çeviri üzerine yazılardan yana da epey zengin bir içerikle çıktı. Bu konuyla ilgili çalışmalar, derginin ilk yılından sonra Çeviri Kuramı ve Çeviribilim başlığını taşıyan bağımsız bir bölümde, daha sistematik olarak sürdürüldü.

Yine ilk yılın sonunda, benden bir ay sonra üniversitedeki görevinden istifa etmiş olan Dr. Mehmet Rifat'ın derginin kurullarının çalışmalarına daha yoğun katılması üzerine, ken-

disinin hazırladığı Dil Yazıları bölümü başladı. Dilbilim, göstergebilim ve yazınbilim çalışmalarından oluşan bu bölümü, eşine ender rastlanır ciddiyetiyle, bilim ahlakıyla ve -özellikle Yazko'nun parasal bunalımlarının başladığı dönemde yeterince tanık olduğum- büyük özverileriyle yürüten Mehmet Rifat, Yazko Çeviri'nin bir yan etkinliği olarak, bağımsız kitapçıklar biçiminde yayımlanması öngörülen Yazko Çeviri Dil Çalışmaları'nı da hazırladı. Açıklamalı Dilbilim ve Göstergebilim Kaynakçası ile, Türk Dilinin Yapısı/Türkçe üstüne Sözdizimsel İncelemeler başlıklı çalışmalar, bu dizide yayımlandı.

1 Temmuz 1981 ile 1 Mart 1984 tarihleri arasında Yazko Çeviri'nin -biri Kafka özel sayısı olmak üzere- toplam 18 sayısı yayımlandı. Bu dergi üzerine daha ayrıntılı değerlendirmelere girişmek, eski yönetmeni olarak bana düşmez. Ancak şu kadarını söyleyebilirim ki, dergiyle ilgili çalışmalarda sonuna değin belli bir ciddiyet düzeyinin altına düşülmedi. Ayrıca Yazko Çeviri, en ağır sataşmalarda bile bir polemik dergisi olmadı. Dergi kurullarında alınan ilke kararlarına sonuna değin bağlı kalındı.

*

Yazko Çeviri'nin 18. sayısı (Mart-Nisan 1984) baskıya verildiğinde, yakın çalışma arkadaşlarıma henüz açmamış olmakla birlikte, bunun benim yönetimimde çıkacak son sayı olacağından hemen hemen emindim. Tahminlerimde de yanılmadım.

Yazko'nun içine düştüğü parasal bunalım, giderek tırmanmaktaydı. 1983 Eylülünden (yani 14. sayıdan) başlayarak dergide çıkan çeviri ve incelemeler için telif ödeme olanakları tümüyle ortadan kalkmıştı. Ben, yönetmen olarak herhangi bir ücret, aylık vb. almaktan bir süredir zaten gönüllü olarak vazgeçmiştim. Aynı durum, Mehmet Rifat'la, Yazko Edebiyat'ı yönetmesine karşın, Yazko Çeviri'den de değerli yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Adnan Özyalçın için de söz konusuydu. Ayrıca Mehmet Rifat'la birlikte, dergi için zorunlu gördüğümüz bazı ödemeleri Yazko muhasebesine yansıtmadan kendi cebimizden yapmıştık.

Ancak 1984 nisanında varılan nokta, Yazko Çeviri'nin bu tür özverilerle ve programı doğrultusunda sürdürülmesini olanaksız kılmıştı. Kağıt ve baskı giderlerinin karşılanmasındaki güçlükler nedeniyle, dergi gecikmeli çıkmaya başlamıştı. Telif ödemelerinin yapılamaması ise, bizim açımızdan kesin bir engel niteliğindeydi. Çünkü Yazko Çeviri, daha üçüncü sayısından başlayarak yayın programının ana çizgilerini oluşturmuş, ısmarlama yazı oranını da yüzde doksanın üzerine çıkartmıştı. Bu durumda, karşılığında hiçbir ödeme yapmaksızın ne istediğimiz çevirmenlere, ne de örneğin Çeviri Kuramı ve Çeviribilim ve Dil Yazıları bölümleri için bu alanların uzmanlarına ısmarlama olanağımız vardı.

Bu durumda bana iki seçenek kalıyordu: Yazko Çeviri'yi getirdiğimiz yerden geri döndürmek, hazırlanmış tüm programları bir yana bırakmak, bölümleri kaldırmak ve dergiyi yalnızca gönderilen yazılarla çıkan, programsız bir yayın organına dönüştürmek; ya da dergi yönetmenliğinden ayrılmak.

Ben, ikinci yolu yeğledim. Yazko Çeviri, zaten varken yönetmenliğine getirildiğim bir dergi değildi; her şeyiyle benim oluşturduğum, ilkelerini koyduğum, o gün bulunduğu çizgisine

ulaştırdığım bir dergiydi; o dergiyi benim bir başka çizgiye götürmem, ancak daha önce yapılanları da bir anlamda yadsımak anlamını taşıyabilirdi. "Sürsün de, nasıl sürerse sürsün" anlayışı doğrultusunda verilen ödünler, kanımca ülkemizde oldum olasıya kurumların saygınlığına gölge düşürmüştür. Ne pahasına olursa olsun bir düzeyi korumak uğruna özveride bulunmanın tartışılmaz bir soyluluğu vardır; ama sürdürme uğruna -geçici bir süre için olsa bile- düzeyden, hele varılmış düzeyden ödün vermenin kanımca kurumsal sorumlulukla bağdaşır yanı yoktur. Kimi zaman, düzeyini ve saygınlığını koruyabildiği noktaya kadar yoluna devam etmiş, ondan sonra varlığına kendi eliyle son vermiş bir kurumun toplumsal işlevi, düzeysizlik pahasına varolmayı sürdürüp, böylece geçmişteki saygınlığını da gölgeleyen kurumların işlevinden çok daha önemlidir.

Önümde Yeni Dergi'yi kapatan Memet Fuat ile, Yeni Ufuklar'ın yayınına son veren Vedat Günyol örnekleri vardı. Her ikisi de "zamanının geldiğine inanarak" ve kültür tarihimizdeki onurlu yerlerini her zaman koruyacak dergilerinin düzeyinden hiçbir ödün vermeye yanaşmayarak bu yola gitmişlerdi. Ben de aynı yolu yeğledim. Ama Yazko Çeviri hukuken Yazko'ya ait olduğundan, bu nedenle de yayını durduramayacağımdan, yönetmenliğinden ayrıldım. Ayrıca, benden sonraki Yazko Çeviri'nin geleceği konusunda beni söz sahibi olmakla yükümlü kılabilecek bir görevde de bulunmak istemediğimden, Yazko Yönetim Kurulu üyeliğinden de ayrıldım.

Bu istifayla birlikte, yakın çalışma arkadaşlarımla üç yıl boyunca oluşturduğumuz Yazko Çeviri son buluyordu. Biz, programımızı yürütmenin bundan böyle olanaksızlaştığı noktada çekiliyorduk. Başka bir Yazko Çeviri'yi çıkarmak, artık Yazko'nun işiydi.

Yazko Çeviri, son sayısından bu yana geçen on dört ay içerisinde bir daha yayımlanmadı. Yazko Edebiyat'ın Mayıs 1985 sayısının Sunu yazısında şöyle denmiş: YAZKO Edebiyat, önümüzdeki beş altı yıllık bir sürede YAZKO Çeviri'nin, YAZKO Felsefe'nin işlevini sürdürme görevini... olabildiğince yapmağa çalışacaktır." Yazko Yönetimi, artık Yazko Çeviri'nin bağımsız varlığının son bulunduğunu, kendi yayın organı aracılığıyla açıklamıştır.

*

Müge Gürsoy Sökmen

Metis Çeviri Dergisi

Metis Çeviri dergisini çıkartmaya karar verdiğimizde beş yıllık yayıncıydık ve bu süre Türkiye'de dil alanında yaşanan kargaşayı fark etmemize yetmişti. Türkiye'de herkesin üzerinde uzlaştığı standart kurallara, sözlüklere, başvuru kaynaklarına ulaşmak mümkün değildi; Türk Dil Kurumu gibi kurumlar bile dönemden döneme farklı önerilerde bulunuyor, kullanılan dil kişinin ideolojik ve siyasi yaklaşımının aynası sayılıyordu. Oysa biz yayıncılığa ülkemizde eleştirel düşünceyi geliştirebilmek, siyasi ve sosyal konuları daha ayrıntılı ve derin tartışabilmek umuduyla başlamıştık ki bu da ancak siyasi kaygılarla daraltılmamış, zengin, nüanslı bir dil kullanımıyla mümkün olabilirdi. 1980 darbesinin getirdiği kültürel yoksullaşma ve içe kapanış ortamında fazla beslenemiyorduk; üstelik televizyonun giderek yaygınlaşmasıyla "dublaj Türkçesi" dediğimiz, dublaj gereklerine göre ve genellikle özensizce yapılmış çevirilerden kaynaklanan bozulma, varolan ifade olanaklarımızı bile elimizden alıyordu. Basılan kitapların yarıya yakını çeviriydi ama el yordamıyla yapılan bu çevirilerin çoğu kitapları olduğundan çetrefil ve kapalı bir hale getiriyordu. 1980'li yılların ortasında çevirmen, editör, yazar, şair ve yayıncılardan oluşan bir grup haftalık atölye toplantıları yapıp dil ve çeviri meselelerini tartışmaya başladık, sonunda bir çeviri dergisi çıkarma fikri gelişti.

Metis Çeviri dergisi 1987 güzünde, Müge Gürsoy, Suat Karantay, Turgay Kurultay, Levent Mollamustafaoğlu, Güzide Refiğ, Yurdanur Salman ve Hür Yumer'den oluşan, akademisyenlerle uygulamacıları bir araya getiren bir kurul ile yayın hayatına başladı. Hiçbir zaman bir yayın yönetmeni olmayan ve Aykut Derman, Nesrin Kasap gibi adların katılması ya da bazı üyelerin çıkmasıyla daralıp genişleyen yayın kurulu, tamamen gönüllü bir çalışma yürütüyordu. Dergi dediğimiz şeyin kitaptan temel farkının okurlarıyla ve seslendiği meslek grubuyla kuracağı etkileşim olduğunu düşünüyorduk. Her sayıda belli bir sorun etrafında tartışmalar geliştirmeyi hedefliyor, dil ve çeviri üzerine kuram ve uygula-

mayı çeşitli yönleriyle ele alıyorduk. Dergide çeviri ve dil kuramları tanıtılıyor; şiir, oyun, öykü, senaryo vb. çevirilerine yer veriliyordu. "Çeviri Tarihinden" bölümünde kendimizden önceki dergileri, çeviri çalışmalarını ele alıyor, "Uygulamada Çeviri" bölümünde çeviri eğitimi ve çevirmenlerin çalışma koşullarına değiniyorduk. Derginin en ilgi çeken bölümlerinden "Karşılaştırmalı Çeviri"de çevirinin mutfağını ve çeviri sürecinde alınan kararları okurun dikkatine sunacak şekilde çeşitli çalışmalar yapıyorduk: Bazen aynı metni iki değişik dilden çeviren iki ayrı çevirmenin tek bir metne doğru hangi kararlarla gittiğini aktarıyor, bazen bir metnin aynı dilden farklı çevirmenlerce yapılmış çevirisini karşılaştırıyorduk. "Çeviriyle Yaşıyoruz" bölümü çevirinin hayatımızdaki olumlu ve olumsuz etkilerini gündeme getiriyor, "Çevirilmemiş Yapıtlara Önsözler"de, her sayıda bir çevirmen çok arzu ettiği halde çeşitli nedenlerle çevirisine girişmediği bir yapıtı hem tanıtıyor hem de karşılaşılabilecek çeviri sorunlardan bahsediyordu. "Çeviri Eleştirileri" bölümünde kırıncı olmayacak bir dille, çevirmene değil metne odaklanarak eleştiriler getirilmeye çalışılıyor, "Çevrilmekte Olanlar" bölümünde ise yayınevlerinin henüz yayıma hazırlamakta olduğu çevirilere yer veriliyordu. Deneyimli çevirmen Yurdanur Salman'ın yönettiği "Genç Çevirmenler" bölümü çeviriye yeni başlayanları yönlendirip cesaretlendirmeyi, "Çeviri Yarışması" da okurların dergiye katılımını artırmayı hedefliyordu. En sevilen bölümümüz olan, komik, tuhaf, inanılmaz çeviri hatalarına yer verdiğimiz "Eşekarısı" ise yorucu ve uzun çalışmalar tamamlanıp da derginin geri kalanı baskıya hazır hale geldiğinde, genellikle sabaha karşı, zihinlerimiz iyice hızını aldığı anda, ağlanacak halimize gülebilmek için hazırlanıyordu.

Metis Çeviri dergisi tam bir ekip işiydi; atölye tarzı yoğun bir çalışma gerektiriyordu. Her sayı öncesinde oturup sorunlarımızı tartışıyor, neyi nasıl ele almak istediğimizi sorguluyor, hangi yazıların yazılacağına, hangi çevirilerin yapılacağına karar veriyor, dergiye gelen yazı ve çeviriler içinden sayıya uygun olanları da hesaba katarak yazma ve çevirme işine girişiyorduk. Tamamen gönüllü yürütülen, maddi getirisi ve reklam verme imkânı olmayan dergimiz, basında hakkında neredeyse tek bir tanıtım çıkmadan, bilinen çevrelerin dışında olduğumuz için "kültür dünyası" tarafından yaygın biçimde görmezden gelinerek, sadece çeviriye eleştirel yaklaşan kimi akademisyen ve araştırmacıların, çevirmen ve okurların desteğiyle beş yıl sürebildi. Beşinci yıl, derginin umduğumuz tartışma ortamını açamamış olması, çok sayıda yazı gönderilmekle birlikte bu yazıların genellikle derginin yapısını gözönüne almayan, akademik gereklere göre yazılmış ve okurla tartışma kaygısı gütmeyen ya da salt polemik kaygısı taşıyan yazılar olması, hepi topu yılda dört sayı çıkıyor olmasına rağmen mutfağına verdiğimiz emeğin inanılmaz bir enerji ve vakit gerektirmesi gibi nedenlerle kapanma vaktimizin geldiğine karar verdik.

1992 güzünde çift sayı olarak çıkarttığımız 20/21. sayıyla okurlarımıza veda ettik. Veda sayımızda sürecimizi değerlendirdik, Metis Çeviri'de yayımlanan söyleşileri, çeviri eleştirilerini, diğer bölümleri eleştirel olarak ele aldık; bizden önceki çeviri dergilerine katkıda bulunanlarla geniş bir söyleşi yaptık ve sayısal verilerle bu dergileri değerlendirdik, ayrıca beş yılın kaynakçasını yayımladık. Bu son sayı, biraz da bizden sonra çıkacak yeni çeviri

dergilerine öneriler sunacak şekilde hazırlanmıştı. Kapanış yazımızda şöyle demiştik: "Bizler hiçbir zaman bir edebiyat tanıtım dergisi ya da salt kuram aktarıcısı olmayı hedeflemediğimiz, 'bilinç taşımak'tan çok okurumuzla birlikte bir 'farkındalığa varma'yı umduğumuz için, Türkiye'de tartışma ortamının eksikliği kendini her alanda duyursa da, kendi günlük pratiğiyle daha dolaysız ilişki kuran bir dergiciliğin olanaklı olduğu ve bunun yollarının aranması gerektiği düşüncesindeyiz. Beş yıllık yayın süreci boyunca Metis Çeviri kendi içinde kimi değişiklikler geçirirken, dünyada ve Türkiye'de önemli değişiklikler yaşandı. Öyle görünüyor ki, bizler için yeni bir dil, kültür ve çeviri ortamı oluştu. Hangi kesimden ve hangi anlayıştan olursa olsun herkesi etkileyen bu değişiklikler, kararlı adımlar atmaktan çok, bir gözlem ve sorgulama sürecine girmeyi gerektiriyor. Görünürdeki çözümlenin ve kısır döngünün yeni gelişmeleri ve değerleri içinde taşıdığı inancıyla ve beş yıl önce çıkarken göttüğümüz kaygılara bugün de sahip çıkarak, Metis Çeviri'nin çevresini oluşturan herkesle birlikte yeni bir başlangıca yöneliyoruz."

Yayımladığımız kitaplarla, yaptığımız konferans, sempozyum vb. toplantılarla sorgulamamızı sürdürmüş olsak da, bizim yayıncılık hayatımızda tekrar bir çeviri dergisi biçimini almadı bu yeni başlangıç. Bu nedenle Ç.N. dergisini sevinçle karşılıyor ve bizim bıraktığımız yerden çok ötelere giden bir yayın hayatı olmasını diliyorum.

Ayşe Nihal Akbulut

Çeviride "E" Ortak Paydası

Şiir Çevirmeninin işi ile teknik çevirmenin yaptıklarını bir potada eriterek bir örneksime oluştuğunu sergilemeye çalışıyorum. Çeviri ediminin özünde, aynı temel bileşenlerden oluştuğunu, öteki edimler karşısındaki kendine özgülüğünü sergilemek çabam. Emek bu bileşenlerden biri; ne türden olursa olsun her çeviriye, araştırmacı çevirmen olarak emek veriyoruz.

Neden ortak payda? Hep aynı boyacı kazanına mı daldıracak çevirmen metnini türü ne olursa olsun, diyen de olacaktır. Her tür çevirinin hep aynı kazanda boya tuttuğunu görürsek, çeviri alanının gözlükleriyle bakmaya başlarız yaptığımız işe. Sakine Eruz çeviri etkinliğini suya benzetir, suyun özü hep aynı kalır, ancak konduğu kaplar farklıdır; suyun niteliği, içeriği değişse, örneğin limonataya dönüşse bile, özünde yine sudur. (Eruz 2000:4) Böyle hep aynı gözlüklerle bakıp çeviri alanına odaklanmanın yararı ne olacak?

Yaptığımız işi çeviri eleğinden geçirerek çeviriyi doğrudan ilgilendirmeyen sorunları süzüp bir yana bırakacağız, boşu boşuna bunlara kafa yorarak odağımızı şaşkırmaktan kurtulacağız.

Gerçi çeviri edimini doğru yönlendiren, destekleyen pek çok alan olduğu yadsınamaz. Çeviribilimin alanlararasılık özelliğinden söz edildiğinde, çeviribilim olgularına ışık tutan öteki alanlara değiniliyor çoğunlukla. Felsefe, toplumbilim, siyasetbilim, ruhbilim, dirimbilim, örn. nörofizyoloji, bilişsel bilimler, tarih yazımı, dilbilim, yazınbilim, eleştiri, eğitimbilim ilk akla gelenler. Çeviriye özgü soruları yanıtlamaya, açmazları açmaya çalışırken bu alanların bilgisi, birikimi, verileri, yöntemleri çeviribilimcilere yol göstermektedir. Metiniçi, metindışı, metinötesi çeviri bağlamını oluşturan birimlerin ardındaki alanlar bunlar.

Ancak çeviri edimi de, onu inceleyen bilim dalı olan çeviribilim de yine de temelde kendi alanının bilgisi ile ayakta durur. 1972 yılında James Holmes'un tarihsel adlandırmasıyla yeni bir alan olarak kimliğini bilim kütüğüne geçiren çeviribilim yine aynı bildiriyle tanımlanmış, kendine özgü sınırları çizilmiş, kırmızı çizgileri belirlenmiş, yol haritası çizilmiş, ada, pafta no.ları saptanmıştır. Çeviri cumhuriyeti kurulmuş, böylece, kimsesiz bir gariban gibi her esen yelle, bir yazın bir dilbilim alanına savrulan çevirmen / çeviribilimci kendine yer yurt edinmiştir düşünme okuma yazma coğrafyası üstünde.

Çevirmenin görevi nedir?

Varoluşçu felsefe yazısı çeviren kişi felsefe metnini okuyup irdelemeyi, anlamayı bilecek, yoksa çevirdiği metin hiççilik esinleyebilir okuruna. Mercedes arabalarının kullanma kitapçığını çevirecek kişi yönerge, kılavuz metin türü ile otomotiv bilgisine sahip olsa iyi olur yoksa çevirisi yemek tarifine benzeyebilir. Tıp çevirisi yapanın teknik metin çözme becerisi ve tıp terim bilgisi yoksa okuyup o metni işe yaratacak olanın vay haline. Şiir çevirmeni şiir okuryazarıdır, şiir geleneğini bilir; yoksa, okuru yazından soğutabilir. Kısacası, hangi özel alan çevirisi yapıyorsa çevirmen kendini o alanda geliştirmeye bakar, o alanın metin türü geleneğini, terim bilgisini edinmeye çalışır, o alanda uzmanlaşması beklenir.

Bununla birlikte, yalnızca bu bilgiyle donandığında, çeviride doğru kararları alması rastlantısaldır. Çeviride bunların ötesindeki özü de biliyor olması gerekir. Nedir bu çeviri özü?

Yazının başında da belirtildiği gibi her çevirinin özgüllüğüdür. Her çeviri durumunda, işin içine giren belirleyici her bir dinamiğin yap-boz mozaığının bütünü içindeki yerli yerine oturularak gerekli kararların alınmasıdır işin özü. Evet metin felsefe metnidir ama okur kimdir, yayınevi kimdir, yıl hangi yıldır; evet kitapçık Mercedes kılavuzudur, (kılavuzu kullanacak sürücü kimdir demiyorum, belli kim olabileceği) ama okur yalnız sürücü müdür, teknik destek verecekler de olabilir mi, fabrikanın öncelikleri nelerdir, hangi normlar çevirmenin elini tutmaktadır? Bu sorular yukarıda da sezdirildiği gibi çoğaltılabilir.

Özü yakalayan çevirmen, uzman çevirmendir. Tıpkı sanal dünyadaki bilim kurgu kahramanları gibi çevirmen, karşısına çıkan sorunları çözmek için, çeviri sorunlarını kılıçtan geçirdikçe kaç bölündüyse o sayıda artarak çoğalan canavarlar gibi çoğalır bu sorunlar. Çevirmen hangi düğmeye basarak ekranı karartacağını, sorunları gerçek dünyaya çekerek nasıl çözüm üreteceğini bilen kişidir.

Çevirmenin başarısı için önkoşul olan anadili, yabancı dil ve özel alan bilgisi yanında bir de çeviri bilgisi vardır çünkü.

Çeviri bilgisi de işin özüdür.

Çeviribilimde de alanlarasılık destek olur çeviri araştırmacısına, çevreni genişletir ama

çeviribilimin sorularını doğrudan yanıtlayamaz.

Çeviribilime özgü soruları çeviribilim düşünce birikimi, kuramı ve bununla kurulan yordamı, yöntemi yanıtlayacaktır.

Marilyn Gaddis Rose, *Translation and Literary Criticism (Çeviri ile Yazın Eleştirisi)* (1997) adlı kitabında yazınsal eleştirinin yazın çevirisine katkısını irdeliyor. Çevirinin de yazın eleştirisinin de düşün hakları yasasının tanımına göre işleme yapıt olduğunu anımsatıyor; özgün bir yazın metninden yola çıkılarak işlenmiş yapıtlar üretiliyor bu iki metin türü ile de. Yazın eleştirisinin yazına yaklaşımı kolaylaştırdığına, çünkü en belirgin özelliklerinden biri çokanlamlılık olan yazın metnlerinin bu kapalılığını açmaya yarayan bir anahtar olduğuna dikkati çekiyor. Üstüne metinler yazılmış olan yazınların zaman içinde yitip gitmediğini, böyle dil ve kültürlerin de konuşanı, kullanan kimi kimsesi kalmasa bile yaşamını sürdürdüğünü (örn., Eski Yunanca, Latince) belirtirken bu üst metinlerden birinin yazın eleştirisi ise birinin de çeviri olduğunu söylüyor.

Tıpkı Holmes'un koşuk çevirisini son derece geniş bir yelpazede ele alıp şiir üzerine yazılmış üst metinleri, eleştiri metinlerini de çeviri bütünlüğünün bir parçası olarak algılaması gibi (Holmes 1972; krş. Yazıcı 2007)

Yazın eleştirisinin Marilyn Gaddis Rose'un gösterdiği böylesi artsüremli yararı dışında bir de eşsüremli yararı var. Yazını anlamaya çalışanlara, anlayıp çevirmeye çalışanlara kolaylık sağlıyor. Tıpkı Holmes'un belirttiği gibi çevirinin önemli bir aşaması. M. G. Rose, çevirmene de yazın okuruna da 'stereoskopik' adını verdiği 'üç boyutlu' okuma alışkanlığını öneriyor. Üç boyutlu okuma, özgün yazın metni yanı sıra bu metnin bir ya da birden çok çevirisini de okuyarak okur çevrenimizi genişletmek ve okur beklentimizi varsıllaştırmak, renklendirmek amacını taşıyor. Böylece çevirmen okur 3. boyuta geçiyor. Özgün metnin ve çeviri metinlerin arasındaki boşlukta oluşan ara algı eşiğine ulaşabiliyor. M. G. Rose kitabında ikidilli biri olarak okuduğu Baudelaire'in İngilizceye çevirilerini örnek veriyor; her bir çeviri değişik bir okuma, apayrı bir metin çözümleme ve kurma girişimi. Her biri ayrı bir eleştirel bakış açısının izinde okuyor metni.

Doğrudur; aynı metni değişik iki ya da üç çeviriden okuyunca nasıl da değişik açılardan görür ve anlamı çoğaltırız. Tıpkı yazın eleştirisi okurken olduğu gibi. Her eleştirmenle yeni bir katman oluşur başka bir anlam gücüllüğü ortaya serilir. Aynı metni çeviren her çevirmenle de bunu yaşarız Bilge Karasu'nun da belirttiği gibi. (1999-"Öteki Metni Tanımak") Bir de günümüzde çeviriden örnek verelim: Puşkin'in Yevgeni(y) Onegin yapıtını hem Azer Yaran çevirisinden hem de Kaşauby Miziev ile Ahmet Necdet çevirisinden okuyan Türk okuru Puşkin'i daha iyi anlamaz mı?

Yazın bilgisi, yazın eleştirisi yazın okurunu varsıllaştırır. Yazın okuru/çevirmeni de bundan büyük güç alır. Ancak yazın çevirmeni çeviri önceliklerini iyi kestirmek zorundadır. Örneğin,

'şirde eğretilme çevirisi' nasıl yapılmalı?' gibi bir sorunun çeviri odaklı elekten süzülüp yokluğa karışacağına kuşku yok. Çeviriye özgü gibi görünen ama yanıtı olmayan sözde bir sorudur bu. Oysa, 'm metnindeki s söz oyunu, t tarihinde, ü ülkesindeki, y yayınevi için, d dizisi içinde, o okuru için, i ideolojisi bağlamında, e ederi karşılığında, s sözleşmesi ile, ç çevirmenince nasıl çevrilmeli?' özgül soru kümesi eleğin üstünde kıpır kıpır parıldayarak soran gözlerle bize bakacaktır. Birinci genel sorunun yanıtı yoktur; ikinci özgül soru kümesiyle beslendiğinde, çeviriye özgü sorularla sınırlarını yeniden çizdiğinde, asıl işe odaklandığında yanıtlanabilir.

2007 yılı başında Boğaziçi Üniversitesinde verdiği bir konferansın ardından Dr. Michaela Wolfa Dr. Dilek Dizdar şöyle bir soru sordu: "Madem İsrail okulunun, Even-Zohar'ın çeviriye yaklaşımını Bourdieu ile destekleyerek boşlukları doldurmak gereği duyuyorsunuz, neden doğrudan bir toplumbilim kuramı ile çalışmıyorsunuz?" İzleyicilerin dikkatini ustaca çeviribilimin ana sorusuna, alanlararasılığın dozuna çeken bu akıllı soruya yanıt çok vefalı ama daha çok da gerçekçiydi: "Çünkü Even-Zohar ve onun kuşağındaki çeviribilimciler bizim alanımızdan yola çıkarak geliştirdiler kuramlarını, bu yaklaşımları da bizim için bir yana bırakılmayacak denli değerli ve öğretici; bize düşen alanımızdaki gelişmelerle koşut olarak onların başlattığını yine alanımızın gerçekliği içinden sürdürmek."

Çevirmen olsun çeviribilimci olsun, hangi yan alandan destek alırsa alsın, çeviriye / çeviribilime özgü soruları sormayı bilirse onları başarıyla, çevirice / çeviribilimce yanıtlayabilecektir. Çeviride ortak paydalardan biri emek ise bir başkası da bu amaca yönelik eğitim sonucu elde edilen edinç, çeviri edinci adını verdiğimiz bu bilinçtir.

Kaynakça:

Eruz, Sakine

2000 Çeviride ve Çeviri Eğitiminde Koşut Metinler, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviri Bölümü, Rektörlük Yayın No. 4248, İstanbul

Gaddis Rose, Marilyn

1997 Translation and Literary Criticism. Translation as Analysis. (Translation Theories Explained.) St. Jerome. Manchester. UK

Holmes, James S. et al. (eds.)

1970 "Forms of Verse Translation and the Translation of Verse Form". The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation (The Hague and Paris: Mouton and Bratislava

1988 (1972) "The Name and Nature of Translation Studies" Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies. Rodopi. Amsterdam.

Karasu, Bilge

1999 Öteki Metinler. Metis Edebiyat. İstanbul.

Yazıcı, Mine

2007 ÇN 1 Çeviri Edebiyatı. "Koşuk Çevirisinin Evrenselliği". Şimdi Yay. İstanbul.

Hasan Anamur

Tarih İçinde ve Günümüz Türkiye'sinde Çevirmenin Serüveni

Evrensel düşüncenin bireyler arasında dolaşımını, dolayısıyla bireylerin kendi renklerini koruyarak evrensel bir uygarlıkla bütünleşmelerini sağlar çeviri. Ne var ki tarih boyunca pek çok dönemde ve ülkede egemen erk "Öteki"nin düşüncesinin bilinmesini bile tehlikeli görmüştür. Tüm kapalı toplumlarda olduğu gibi bu Osmanlı'da da böyle olmuştur. "Basın yasalar çerçevesinde özgürdür" anlayışı üzerine kurulu sansür cenderesinden sonra Cumhuriyet Türkiye'sinde de çevirmenlerin mesleklerini özgürce yapabilmış oldukları, bugün de yasal sorunlarla karşılaşmadan yapabildikleri söylenemez. Örneğin daha yakın zamanlara, 1960'lara kadar Marx'ın *Kapital*'inin Türkçeye çevrilememiş, İktisat Fakültelerinde ders kitabı olarak okutulamamış oluşu kadar, Sabahattin Eyüboğlu ile Vedat Günyol'un Babeuf'un Fransız İhtilâli döneminde yazmış olduğu *Devrim Yazıları* çevirisi dolayısıyla hapse mahkûm oluşları da akıldışıdır. Bugün de bu akıldışılıkların sürmediği söylenemez. Çevirmenler aleyhine, hapis istemiyle açılmış davalar bugün de var.

Bu anlayışa karşı çıkan Çeviri Derneği ile Birleşik Konferans Tercümanları Derneği ve ÇEVBİR (Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği, EDİSAM, Türkiye PEN, YAY-BİR (Yayıncılar Meslek Birliği, Yayıncılar Birliği ve Yazarlar Sendikası'nın da desteğiyle, çevirmenin gerçek kimliğinin egemen erk ve yasa koyucu tarafından iyi anlaşılması ve tanımlanması, Basın Yasasının çevirmen aleyhine olan 2. maddesinin bu yasadan çıkarılması amacıyla Aralık 2006'da "Tercümana zeval olmaz!" konulu bir kampanya başlatmışlardır. Kampanya dosyası ilgili Adalet ve Kültür Bakanlıkları ile TBMM Adalet Komisyonuna elden ulaştırılmış, ancak ilgililerden konunun kendilerine ayrıntılarıyla anlatılabilmesini sağlayacak bir randevu şimdiye kadar alınamamıştır. Bu Kampanyanın basın bildirisi günümüz Türkiye'sinde çevirmenin konumunu belgeleyen bir metindir. Bu metni burada vermeden önce, tek yönlü bakış açısına koşullanmış kapalı toplumlarda çevirmenlerin tarih boyunca

yaşamış oldukları olumsuzlukları, hatta vahşeti özetlemek istiyorum.

Kapalı toplumlardaki egemen erk ilk önce çeviri kitapları yakılmıştır, sonra da sıra çevirmenlere gelmiştir. Örnekler:

M.Ö.288'de I. Ptolemaus'un kurdurduğu eskil çağın en büyük kültür merkezlerinden biri olan İskenderiye Kütüphanesi kimi kaynaklara göre, çoğu eskil Yunan'dan çeviri yaklaşık yedi yüz bin elyazmasına sahipti ve Marcus Antonius'un Kleopatra'ya armağan olarak Bergama Kütüphanesinden getirttiği çok sayıda yazmayla daha da zenginleşmişti, Bu kütüphane iki kez bilinçli olarak yakıtılmıştır. İlk kez 391'de Mısır'ın Hıristiyanlar tarafından fethinden bir süre sonra. Kütüphanenin "krapium" diye adlandırılan kanadı Kardinal Theophilos'un emriyle yıkılmış, bu kanattaki tüm rulolar da yakılmışlardır..(1)

İkinci yıkım ve yangınsa 642'de gerçekleşmiştir. Bu kez Mısır'ı ele geçiren Müslüman ordularının komutanı Amr İbn el-'As tarafından Halife Ömer'in emriyle.

Bu iki acı olayın temelindeki mantıksa - daha doğrusu mantıksızlıksa - aynıdır: "Kütüphanedeki yazmalar Hıristiyanların ya da Müslümanların Kutsal Kitaplarına uygun değillerse zararlıdır, yakılmalıdır; uygunlarsa gereksizdir; dolayısıyla yine yakılmalıdır".(2) Ve yakılmışlardır. Nasılsa kurtulan papirüsler arasında Aristoteles'in, Euclides'in, Ptolemeus'un yapıtlarının bir bölümünün bulunması insanlık adına bir şans olmuştur.. Kurtarılanların büyük bir bölümü Konstantinopolis kütüphanelerine götürülmüşlerdir.

Abbasi'ler dönemindeyse tersine bir oluşumun gerçekleştiği görülüyor. Muaviye'nin oğlu Hâlid-ül Hâkim İskenderiye'de yaşayan Yunanlı aydınları bilimsel yapıtları Arapçaya çevirmeye yönlendirmiş, VIII. yüzyıl ortalarına doğruysa, Halife El-Mansur benzer bir çeviri etkinliğini Bağdat'ta başlatmış; Halife El-Me'mun da bu kentte Beyt-ül Hikme (Bilgelik Evi) bünyesinde sürekli bir çeviri etkinliği oluşturmuş, bilim ve düşünce yapıtlarının Farsça ve Süryanice aracılığıyla Arapçaya çevrilmesini teşvik etmiştir. Bu Halifenin çevirmenlere kitaplarının ağırlığına altın verdiği söylenir.(3) Bu sayede bilgi aktarımı olayı başlamış, inceleme, değerlendirme ve özgün yapıt üretimi aşamasına geçilmiştir. Harun el Reşid döneminde. (786-809) Bağdat uzmanlık kütüphaneleri, gözlemleriyle bir bilim ve sanat merkezine dönüşmüş, bir Altın Çağ başlamıştır. Bugünün Irak'ında çevirmenlerin yaşadıklarına, daha doğrusu yaşayamadıklarını yazının sonuna saklıyorum.

Ancak bu çağın da sonu gelecektir, 1258'deki Moğol istilasıyla. Kimi tarihçilere göre Hulâgu Bağdat'taki otuz altı kütüphaneyi yıktırtmış, bu kez elyazmalarını yaktırmamış, başka bir yöntem uygulatarak onları Fırat'a attırmıştır. Fırat'ın günlerce mürekkep rengi aktığı biliniyor.

Çeviri tarihi içindeki bir başka olumlu, insanlık tarihinin akışını değiştirecek kadar önemli olay da, Abbasilerden kaçarak İspanya'ya geçen ve kendilerini Halife ilan eden Emevilerin burada başlattıkları çeviri etkinliğidir. 961-976 yılları arasında hüküm süren II. El-Hâkim Cordoba'da ve Granada'da tıp, matematik, doğa bilimleri, astronomi, felsefe alanlarında, çoğu çeviri, kırk bin elyazmasından oluşan kütüphaneler kurdurmuştur.

"Öteki"ne, dolayısıyla çeviriye saygılı ve uygar bir başka örneğe 1085'te Cordoba'yı ele geçiren ve kendisini iki dinin imparatoru ilan eden VI. Alphonso'nun bu kültür birikimini ve etkileşimini korumuş olmasıdır. Bu anlayışın ürünü yüzyılda Toledo'da filizlenmiş ve bu kentte "Toledo Okulu" diye anılan bir çeviri etkinliği başlatılmıştır. Bu etkinlikler düşüncenin yeniden doğuşuna, Hümanizmaya giden yol açmıştır.

Ne var ki, bağınazlık kalesini korumaya kesin kararlıdır. Arapların İspanya'dan çıkarılmalarından sonra Kardinal Ximenes, Granada'da, Bab-ür-Remle meydanında bir milyona yakın Arapça elyazmasını yaktırmıştır! (4)

Çeviriyi "Ben"e ihanet, çevirmeni de hain gören bu koşullanmış bakış açısı, yanlış yönlendirilen bir öfkeyle, "Öteki"nin sözcüsü çevirmeni "vurun kellesini" buyruğuyla, kimi kezse kentlerin en kalabalık meydanlarında çevirdikleri kitaplarla birlikte ibret olsun diye yakarak yok ettirmiştir. Tarihte yaşanmış birkaç trajik olayı ve bugün kimi ülkelerde yaşananları anımsayalım:

Kendi "söz"ünden başka "söz" tanımayan Kilise tarafından resmen suçlanan ilk çevirmen Martin Luther olmuştur. Suçu skolastik karşıtı tezleri desteklemek ve 1522'de Incil'i Almancaya bu anlayışla çevirmektir. Bu tutumsa gelenekselleşmiş dinsel kalıpları sorgulama, inanca yenilenme yolu önerme, kısacası Kilise'ye karşı gelme demektir. Martin Luther bu nedenlerle birkaç kez Engizisyon karşısına çıkarılacak, ancak Katolik Kilisesi Protestanların tepkisinden çekindiği için onu aforoz edilmekle yetinecektir.

Cadılara uygulanan cezaya ilk çarptırılan ve diri diri yakılan çevirmense bir İngiliz, William Tyndall olacaktır. Martin Luther'in görüşlerini benimsemiş bir reformcu olan Tyndall Incil'i bu yoruma göre İngilizceye çevirdiği ve "Ruh ölümlüdür", "Sonsuz yaşam Cennette değil yeryüzündedir", dediği için 1536'da Kilisece Londra'da yaktırılmıştır, hem de bu çeviriyi kendisine ısmarlayan VIII. Henri'nin kral olduğu bir dönemde. Olayın bir başka trajik yönü de Tyndall'in çevirisinin çevirmeni yakıldıktan kısa bir süre sonra Anglo-Sakson Kilisesi'nin resmi Incil'i olarak kabul edilmesidir. Bu Kilise'nin bugün Tyndall'in anısını yüceltmek için törenler düzenlemektedir!

Yakılan ikinci çevirmen Fransız Etienne Dolet'dir. 1546'da Paris'te Maubert Meydanında, o da bir başka kralın, I. François'nın himayesinde olmasına rağmen Engizisyonun kararına kurban gitmiştir. Aynı zamanda yayıncı da olan Dolet Lyon'daki matbaasında Erasmus'un, Rabelais'nin, Kalvinistlerin yapıtlarını, bu arada, büyük bir olasılıkla Platon'un olan *Ruhun ölümsüzlüğü inancını çürütme* başlıklı bir diyalogu çevirip yayınlamış olduğu için tehlikeli bulunmuş, dinsizlikle suçlanmış, o da diri diri yakılmıştır. (5)

Engizisyon kararıyla yakılan üçüncü çevirmen, düşünür, matematikçi, astronomi bilgini İtalyan Giordano Bruno'dur. Kopernicus'un görüşlerini paylaşan Bruno'nun suçlarından biri de Kilisenin işine karışmak ve "Incil'in emirlerini etik ilkeler olarak uygulamak gerekir; astronomiye ilişkin bölümleri dikkate alınmamalıdır", diye yazması olmuştur. Görüşlerini yadsıması koşuluyla af önerisini geri çevirmiş ve 17 Şubat 1600'de Roma'da yakılmıştır.

(6) Otuz yıl sonra kendini aynı duruma bulacak olan Galile'ye seçimini bilim üretebilmek için yaşamaktan yana yapacaktır.

Bu tür barbarlıkların diktatörlükle yönetilen kapalı toplumlarda 20. yüzyılda da görüldüğünü, bu rejimlerin kitap yakma törenlerini düzenlediklerini biliyoruz.

Çevirmenlere karşı saldırılar bir başka boyutta bugün Irak'ta ve Afganistan'da yaşanmakta, meslekleri gereği yabancılara çeviri yapan çevirmenler "hain" ilan edilmekte ve çetelerce yok edilmektedir. Uluslararası Çevirmenler Federasyonu FIT'in 2007 Dünya Çeviri Günü için yayınladığı "Çevirmene ateş etmeyin!" başlıklı basın bildirisinde bu konuda inanılmaz bir sayı verilmekte, 2006'da Irak'ta, 261 çevirmenin öldürüldüğü bildirilmektedir! Extranet'ten 25 Nisan 2007 tarihinde Çeviri Derneği'ne ulaşan Özbekistan Business Week

kaynaklı bilgiye göre de Veritas grubu üyesi, Human Rights Watch'te görevli kadın çevirmen Umida Niyazova 15 yıl hapis cezası istemiyle tutuklu ve mahkûmlara kötü muamelesiyle ünlü bir hapisaneye atılmıştır.

Çeviri Derneği, Birleşik Konferans Tercümanları Derneği ile ÇEVİR'in FIT bildirisinin yayınlanmasından önce başlattıkları "Tercümana zeval olmaz!" kampanyasının basın açıklaması aşağıdadır:

TERCÜMANA ZEVAL OLMAZI!

"Bir çevirmenin, sırf işini yaptığı -yani bir kitap ya da bir konuşma çevirdiği- için hapse atılmasını doğru bulmak, mantıklı bulmak mümkün mü?

Ne yazık ki ülkemizde bu mümkün: Bir yandan ifade özgürlüğünün sınırlarının daha da genişletilmesi öngörülürken, genel olarak düşüncenin suç sayılmasının yanlışlığı tartışılırken, üç çevirmen ve iki editör, sırf kitap çevirip yayına hazırladıkları için hapis cezası istemiyle yargılanmaktalar. Çünkü Basın Yasası, eğer yazarı yurtdışındaysa, kitabın içeriğinden "eser sahibi" sıfatıyla çevirmeni sorumlu tutmakta ve cezai sorumluluk yüklemektedir.

Oysa çevirmen, çevirmekle yükümlü olduğu iletiyi (metni, konuşmayı) bir dilden diğerine, taşıyıcısı olduğu her dilin ve kültürün özelliklerine uygun şekilde, sadık, eksiksiz ve tarafsız olarak aktarmakla yükümlüdür. Sorumluluğu bundan ibarettir: Çevirmen kendine ait bir düşünceyi dile getirmez, meslek etiği gereği, yazarın ya da konuşan kişinin söylediklerine bağlı kalmak zorundadır.

Dolayısıyla çevirmen, bir dilden diğerine aktardığı iletinin siyasi, felsefi, hukuki, vb. içeriğinden asla sorumlu tutulamaz. Öyle olmasa, mahkemede suçunu itiraf eden bir katil zanlısının sözlerini aktaran çevirmenin de, katil zanlısıyla birlikte cinayet suçundan hapse atılması gerekmez miydi?

Kaldı ki çevirmen, değil içeriğine katılmak, aslında içerdiği görüşlere tümüyle karşı olduğu bir iletiyi bile çevirirken, kendi siyasi, felsefi düşüncelerini kenara bırakıp, o iletiyi aynı mesleki titizlikle, aslına sadık olarak çevirmekle görevlidir. İş budur.

Her şey bir tarafa, kendisinden çevirmesi istenilen metnin "suç" içerip içermediğini çevirmen nereden bilecektir? "Suç" unsuru taşıyabileceğini düşündüğü bölümleri kendiliğinden sansür mü edecektir? Oysa savcı ve yargıçlar bile, çevirisi yapıp Türkçeleştirilmediği sürece bir metnin "suç unsuru" içerip içermediğine hukuken karar veremezler. Dolayısıyla çeviri yapmış olmayı suç saymak, hukuk mantığına da tamamen aykırıdır. İfade özgürlüğünün kısıtlanmasından bile daha öte bir mantıksızlıktır.

Görüldüğü gibi, söz konusu anlayış sadece ifade özgürlüğünü değil, hatta yalnızca soruşturulan, yargılanan meslektaşlarımızı değil, tüm çevirmenleri, dahası doğrudan çevirmenlik mesleğinin icra edilebilirliğini tehdit etmektedir. Çevirmenlik alanında faaliyet gösteren meslek örgütleri olarak, bu gidişattan duyduğumuz endişeyi dile getirmekle, kamuoyuna duyurmakla yükümlüyüz.

Dolayısıyla, biz aşağıda imzası olan meslek kuruluşları, çevirmenlerin yargılanmasına zemin hazırlayan Basın Yasası'nın 2. Maddesini en kısa sürede değiştirilmesini ve bu yolla da yargılanan tüm meslektaşlarımıza yönelik işlemlerin derhal durdurulmasını talep ediyoruz. Çünkü tıpkı elçiye zeval olmadığı gibi, yalnızca bir aktarıcı olan tercümana da zeval olmaz!"

Bugün, Türkiye'de, Basın Kanununun 2. maddesi, ne yazık ki, çevirmenin, çevirdiği yapıt yüzünden yargılanmasını öngörmektedir. Oysa Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çevirmeni "işleme eser sahibi" olarak tanımlamakta ve mali / manevi haklarını güvenceye almaktadır. Ülkemizde çevirmenliğin tanımını ve kapsamını içermekte olan yasal düzenleme de budur. Buna rağmen Basın Kanunu, eğer yazarı yurtdışındaysa kitabın içeriğinden "eser sahibi" sıfatıyla çevirmeni sorumlu tutmakta ve çevirmene "cezai sorumluluk" yüklemektedir.

FİT bildirgelerinde çevirmenlik mesleğinin özelliklerini tanımlamış, çevirmenin sorumluluklarını ve haklarını belirlemiştir. Altmış altı ülkede yüzden fazla üye derneği olan bu kurumda - Çeviri Derneği de FİT üyesidir - kimsenin aklına çevirmenin çevirdiği yapıt dolayısıyla suçlanabileceği gelmemiştir, çünkü konuyu mantık ışığında değerlendiren herkes, çevirmenin "eser sahipliği"nin özgün metne uygun olarak yapılmış çevirinin telif haklarıyla ilgili hukuksal bir terim olduğunu görmektedir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu da çevirmeni bu açıdan "eser sahibi" saymakta, yanılığını önlemek için "işleme eser sahipliği" kavramını öne çıkarmaktadır. Bu kanun ile Basın Kanunu arasındaki çelişkinin mutlaka giderilmesi ve Basın Kanununun ilgili maddesinin bu yönde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Çünkü çevirinin varlık nedeni bilginin, sanatın, yazının, düşüncelerin ve imgelerin kültürler arasında serbestçe dolaşabilmesini sağlamak ve gerçekliğin farklı boyutlarının ortaya konmasına katkıda bulunmalıdır. Çevirmen, mesleği gereği, çıkış dilindeki anlatımı, bilgiyi, düşünceyi varış diline değiştirmeden aktarmak zorunda olan kişidir. Ancak böyle olursa yeniden doğuşların kaynağındaki etkinlik niteliğini edinebilir. Bu da tüm kültürler için zenginlik, gelişme demektir. Süleyman Nazif'in 1924'te (11 Teşrinievvel 1340) Resmi Gazete'de yayımlanan şu çarpıcı karşılaştırmasında vurguladığı gibi:

"Altmış sene evvele kadar bizim edebiyatımız Fars edebiyatından altı yüz sene geri idi. Şimdi altı yüz sene ileridir. Bu terakki ancak edebiyat-ı garbiyeyi ve bilhassa Fransız âsar ve eş'ârı tetebbü ve takip sayesinde temin edildi. İraniler hâlâ ufuklarını Garba karşı kapamışlar. İşte oradaki tevakkuf ve inhitatin sebebi budur" (7)

Yasalardaki engellemeler ve yasal yaptırım tehditleri ortadan kalkmadığı sürece bu ilerleyiş durma tehlikesiyle karşılaşacak, çevirmenler de ister istemez nedenlerini ve sonuçlarıyla bir kez daha anımsayacaklardır geçmişteki acı olayları.

(1) A. Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca Bilim ve Din* (1944), 6.bas. Remzi Kitabevi, 2000, s.74

(2) a.g.y., s.86. *Hıristiyan tarihçi Ebülfereç ibn-ül İbrî'nin (1225-1286) yazdığına göre. Kâtip Çelebi Mizan-ül Hâk'ta bu olayı bu biçimiyle anlatır.*

(3) Taïeb Baccouche, "La traduction dans la traduction arabe", *Meta, Cilt 45, sayı:3, 2000, ss.3956*

(4) A.Adıvar, a.y., s.90 ve Myriam Salama-Carr, *L'Ecole de traduction abbasside, Garnier Erudition, Paris, 1990*

(5) *Ayrıntılı bilgi için bkz. O. Gaultier, Etienne Dolet. Vie, œuvre, caractère, croyance, Flammarion, Paris, 1908. Etienne Dolet'nin çeviri yöntemi üzerine yazılmış Bir dilden bir başka dile iyi çeviri yapma yolları (1540) konulu önemli bir yapıtı olduğunu da ilgilenenlere iletelim.*

(6) *Devlet Tiyatrosu sanatçısı ve oyun yazarı Erhan Göküçü'nün Giordano Bruno başlıklı bir oyununun Devlet Tiyatrosu "Edebî Heyeti'nden geçmesine karşın yönetimde uygun görülmemiş ve bugüne kadar sahnelenmemiş olduğunu da burada belirtelim.*

(7) *Bkz. İbrahim Alaettin (Gövsa), Süleyman Nazif, Semih Lütfi: Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1933, s.129*

Eray Canberk

Şinasi'nin Çeviri Şiir "Seçkisi"

Ülkemizde Batı dillerinden Türkçe'ye (ya da Osmanlıca'ya) ilk şiir çevirilerinin Fransızca'dan ve Şinasi (1826-1871) tarafından yapıldığını biliyoruz. Şiir çevirisi alanında diğer Batı dillerinden Yunanca'dan (ya da Rumca'dan) 1874 yılında bir çeviri yapılmış, daha sonra da 1880 yılında aynı dilden başka çeviriler de yayımlanmış. İngiliz şiirinden yapılan ilk çeviriler 1882 ve 1883 yıllarında, Almanca'dan yapılan ilk çeviriler de yine aynı yıllarda yayımlanmış. (1)

Şinasi'nin Fransızca'dan yaptığı manzum çevirileri 1859 yılında *Fransız Lisânından Türkçe'ye Nazmen Tercüme Eylediğim Bazı Eş'âr* adıyla taşbakısı ve 14 sayfalık bir kitapçık olarak yayımlanmış (2). Ne var ki söz konusu kitapçık elimizde bulunmamaktadır. Dilimizde "ilk çeviri şiir seçkisi" diyebileceğimiz bu kitapçığın 2. baskısı 1870'te *Terceme-i Manzûme* adıyla, 3. baskısı 1885 yılında, şairin Ebuzziya Matbaası tarafından basılan *Müntahabât-ı Eş'âr* adlı kitabının içinde yayımlanmıştır. Kitapçığın 1894'teki 4. baskısı önceki kitabı basan matbaa tarafından yapılmıştır. İlk iki baskısı ve 4. baskısında olduğu gibi tek başına bir kitapçık olarak 1960'ta yayımlanan 5. baskı Süheyl Beken tarafından hazırlanmıştır. (Yazıda bu baskıdan yararlanılmıştır.) (3)

Terceme-i Manzûme'yi tanıtmadan önce Şinasi konusunda bir hatırlatma yapmakta yarar var. Şinasi genç yaşta "Tophane Mektubî Kalemi"nde başladığı devlet memurluğu sırasında öğrendiği Arapça ve Farsça'nın yanı sıra sonradan din değiştirerek Müslüman olan ve Reşat adını alan Fransız topçu uzmanlarından Chateaunoef'ten de Fransızca dersleri aldı. Tanzimat dönemi yenileşme hareketlerinin ve çalıştığı dairedeki seçkin siyaset ve edebiyat adamlarının yarattığı kültür ortamı içinde kendini yetiştirdi. Kendini daha da geliştirmek amacıyla Avrupa'ya gitmek istedi ve devlet tarafından 1848 yılında, bazı devlet adamlarının da yardımıyla Paris'e gönderilmesini sağladı.

Şinasi'nin Paris'teki yaşamı konusunda yeterince bilgi yoktur. Ne var ki Paris'te maliye ve hukuk alanında yaptığı çalışmaların yanı sıra matematik, tarih, doğubilimleri, toplumsal bilimler alanlarıyla da ilgilendiği biliniyor. Dile, edebiyata ve şiire duyduğu ilgi nedeniyle Paris'te doğubilimci Sacy ailesiyle, türkolog ve doğubilimci Pavet de Courteille, dilci ve sözlük yazarı Litré, şair Alphonse de Lamartine, yazar Ernest Renan ile dostluk kurdu. 1854'te İstanbul'a döndü.

Fransız edebiyatı ve özellikle de şiiri konusunda bilgilenip yurda dönen Şinasi Fransa'ya gitmeden önce yazdığı şiirlerden çok farklı şiirler yazmaya başladı. Özellikle siyasal ve toplumsal düşüncelerinin yansıdığı şiirleriyle Divân edebiyatı geleneğinin dışına çıktı. Böylece şiirimizdeki bir değişimin, bir yenileşmenin, Batı tarzı şiir yazmanın öncüsü oldu. 1862'de yayımladığı şiir kitabına (Müntahâbât-ı Eş'âr) ad koyarak da bir başka ilki gerçekleştirdi.

Ülkemizde Batı şiirinden yapılmış ilk çeviri şiir "seçkisi" diyebileceğimiz *Terceme-i Manzûme*'de Racine'den, Lamartine'den, La Fontaine'den, Gilbert'den (4), Fenelon'dan çeviriler yer alıyor. Şinasi, kitapçıkta şiirlerin Fransızcalarına da yer vermiş. Böylece şiirleri kaynak dille (Fransızca) amaç dili (Türkçe) karşılaştırarak okuma olanağı sağlanmış. Çevirilerde Şinasi'nin olabildiğince kaynak dile bağlı kaldığını, dizeler arasında sıra değişikliği yapılmışsa dizelere verdiği numaralarla bunun çeviride belirttiğini görüyoruz. (5)

Racine'den yapılan çeviriler sırasıyla şöyle: *Esther* (1689) adlı trajedinin 3. perdesinin 4. sahnesinden, *Athalie* (1691) adlı trajedinin 1. perdesinin 4. sahnesinden, 3. perdesinin 7. sahnesinden, 1. perdesinin 1. sahnesinden, 2. perdesinin 7. sahnesinden seçilen dizeler. Ayrıca Şinasi'nin söyleyişle "Racine şair-i meşhurunun Münâcât'ı mısralarından" iki dizenin de çevirisi var. (6)

Lamartine'den "Méditations-Souvenirs" (Düşünceye Dalışlar- Anmalar) (7) başlıklı şiir, "Recueils Poétiques II" (Şiir Murâkabeleri) başlıklı şiirden beş dize, "Recueils Poétiques" (Şiir Murâkabeleri) başlıklı şiirden iki dize çevrilmiş. (8)

Lafontaine'den "Le Loup et l'Agneau" (Kurtla Kuzu) başlıklı fabl, Gilbert'den "Sur sa Mort" (Kendi Ölümü Üzerine) başlığını taşıyan dört dize çevrilmiş. Bunların hepsi manzum çeviriler

Fenelon'un *Télémaque* (Telemakhos) adlı düzyazı yapıtından alınan iki cümle de Şinasi tarafından dört dizelik bir şiire dönüştürülmüş.

Çevirisi yapılan son parça Şinasi'nin Fransızca olarak yazdığı bir dördlük. Dördlüğün şairinin adı "Chinaçi" (Şinasi) olarak Fransızca okunuşa göre yazılmış.

Kitabın 5. basımını hazırlayan Beken, Ebuzziya baskısı (4. baskı) kitapçıkta olduğu gibi, Şinasi'nin kendi şiirlerinden ve dizelerinden seçerek Fransızca'ya çevirdiklerine de yer veriyor. Beken kitapçığın önsözünde bunu "bütün tercüme şiirlerinin bir araya toplanması düşüncesiyle" yaptığını belirtiyor. Beken, yine önsözde yapıtın içeriğini şöyle değerlendiriyor: "Kitabın başındaki şiirler, Divan şiirinin 'Tevhîd' ve 'Münâcât'larını hatırlatır. Bir aşk şiiri olan Méditations bir tarafa bırakılırsa, Kurt ve Kuzu Hikâyesi de dahil olmak üzere ötekiler hep dinî, ahlâkî ve öğretici mahiyette şeylerdir."

Şinasi kendi dizelerini Fransızca'ya çevirirken "Fransızca terceme-i meâli" demeyi de gerekli görmüş.

Ayrıca Fransızca'dan Türkçe'ye çevirirken çevirilere metinlerin asıllarında olmayan kelimeler eklediğini de belirterek bu kelimelerin altlarını çizmiş.

(1) *Türkçe'de Batı Şiiri (Tanzimat ve Servet-i Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleri Üzerine Bir Araştırma, 1859-1901)*, Ali İhsan Kolcu. Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.

(2) *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi / Devirler-İsimler-Eserler-Terimler (Cilt 8)*. "Şinasi" maddesi. Yazan: Abdullah Uçman. Dergah Yayınları, İstanbul 1998.

(3) *Tercüme-i Manzûme, Şinasi / Baskıya hazırlayan: Süheyl Beken. Dün-Bugün Yayınevi, Ankara 1960.*

Süheyl Beken (1909-1985). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı ve İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Öğretmenlik, Ankara'da Millî Kütüphane'de uzmanlık ve başuzmanlık, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nde okutmanlık yaptı. Şiir kitapları ve uzmanlık alanıyla ilgili yapıtları var. (Kaynak: *Resimli ve Metin Ömekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. Haz. İhsan Işık. Elvan Yayınları, Ankara 2006).

(4) Kitapta söz konusu şairin adı belirtilmemiş. Yergileriyle ünlü şair Nicolas-Joseph-Laurent Gilbert (1751-1780) olabilir. Ali İhsan Kolcu'nun *Tercüme Şiirler Antolojisi* (Gündoğan Yayınları, Ankara 1999) adlı seçkisinde de şairden "Nicolas Gilbert" diye söz edilmiş.

(5) *Şinasi / Hayatı-Sanatı-Eseri, Hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu. Varlık Yayınları, İstanbul 1954.* Şinasi / Yaşamı-Sanatçı Kişiliği-Yapıtları, Memet Fuat. de Yayınevi, İstanbul 1977.

(6) Racine'in bütün eserleri "H. Nâzım" takma adını da kullanan Ahmet Reşit Rey (1879-1958) tarafından dilimize çevrilmiştir (I. ve II. ciltler 1934, III. cilt 1943, IV. Cilt 1945).

(7) Lamartine'in *Méditations (Düşünceye Dalışlar, 1820)* adlı şiir kitabından "Souvenirs" (Anmalar) başlıklı 18 dörtlükten oluşan şiirin bir bölümü. (*Türkçe'de Batı Şiiri*, Ali İhsan Kolcu)

(8) Daha sonraki yıllarda (1871-1901) Lamartine'nin şiirleri Recâizâde Mahmud Ekrem, Ahmet Rasim, Hüseyin Dâniş, Ahmed Refik, Alişanzâde İsmail Hakkı ve başkaca çevirmenler tarafından dilimize çevrilmiş. 1859-1901 yılları arasındaki Lafontaine ve Gilbert çevirileri ile başka şiir çevirileri konusunda daha geniş bilgi edinmek için Ali İhsan Kolcu'nun *Türkçe'de Batı Şiiri ve Tercüme Şiirler Antolojisi* adlı kitaplarına baş vurulabilir.

ŞİNASİ'NİN ŞİİR ÇEVİRİLERİNDEN BİR ÖRNEK**MEDITATIONS - SOUVENIRS (*)**

C'est toi que j'entends, que je vois
Dans le désert, dans le nuage;
L'onde réfléchit ton image,
Le Zéphyre m'apport ta voix.

Tandis que la terre sommeille,
Si j'entends le vent soupiner,
Je crois t'entendre murmurer
Des mots sacrés à mon oreille.

Si j'admire ces feux épars
Qui des nuits parsèment le voile,
Je crois te voir dans chaque étoile
Qui plaît le plus à mes regards.

Et si le souffle du Zéphyre
M'enivre du parfum des fleurs,
Dans ses plus suaves odeurs
C'est ton souffle que je respir.

(*) Lamartine'in "Souvenirs" başlıklı şiiri daha sonra Alişanzâde İsmail Hakkı tarafından 16 dörtlük olarak, M. Servet tarafından da bir bölümü düzyazı olarak çevrilmiştir. (Türkçe'de Batı Şiiri, Ali İhsan Kolcu)

ÇEVİRİSİ

(Çevirinin başında Şinasi'nin " Lamartine şair-i meşhurunun Müntahabât-ı Şi'riyesi'den." açıklaması yer alıyor.)

İşitip gördüceğimsin **cânâ** (*)
Deşte ebrde **her subh ü mesâ**
Gösterir sûretinin aksını mâ
Bana savtın getirir bâd-i sabâ

Olsa hâbide kaçankim âlem
Rûzgâr estiğini gûş etsem
Sanırım gizli fısıldarsın **o dem**
Gûşuma bazı kelâm-ı mahrem

Eylesem seyr şu yıldızları ger
Kim eder perde-i leyli pür-fer
Vechini sanki bana arz eyler
Çeşmime hoş görünen her ahter

Beni enfâs-ı nesimin ne zaman
Bû-yi ezhâr ile etse sekerân
En güzel râyihası içre **heman**
Hep senin nefhanı koklar **dil ü cân**

(*) *Siyah harfli kelimeler Şinasi'nin eklediğini belirttiği kelimelerdir.*

DİLİÇİ ÇEVİRİ (*)

İşitip gördüceğimsin cânâ
Çölde bulutta her sabah ve akşam
Gösterir çehrenin yansısını su
Bana sesini getirir hoş meltem

Ne zaman ki evren uyumuş olsa
Rüzgârın estiğini işitsem
Sanırım gizli fısıldarsın o an
Kulağıma bazı gizli kelime(ler)

Seyretsem şu yıldızları eğer
Ki eder gecenin perdesini apaydınlık
(Senin) yüzünü sanki bana gösterir
Gözüme hoş görünen her yıldız

Ne zaman beni hafif rüzgârın nefesi
Çiçeklerin kokusuyla sarhoş etse
En güzel rayihası içinde hemen
Can ile gönül hep senin nefesini koklar (solur)

(*) *Diliçi çeviride Hikmet Dizdaroğlu'nun Şinasi / Hayatı-Sanatı-Eseri adlı kitabından yararlanılmıştır.*
(ç.n.)

ALİŞANZÂDE İSMÂİL HAKKI'NIN ÇEVİRİSİ

("Souvenirs"ın Alişanzâde çevirisindeki aynı bölümü Şinasi çevirisiyle karşılaştırma olanağı sağlayabilmek için buraya almayı uygun gördük.)

HATIRA (*)

.....
İşitip gördüğüm hayâletidir
Benim ebr u çemende, sahrâda
Getirir bâd-ı savtını yâda
Dalgalar ma'kes-i letâfetidir

Arz mağmûn iken sükûnetle
İşitirsem hubûb-ı rûzğârı
Sanırım akseder letâfetle
Gûşuma gizli gizli güftârı

Seyrederken nücûm-ı zer-târı
Burk'-ı âsûmâna tâb-efken
Sanırım en güzel sitârede ben
Müteccele cemâl-i dildârı

Beni meshûr ederse bâd-ı nesim
Bû-yı eşkûfe ile ser-tâ-pâ
Duyduğum sâhirâne şevk-i besim
Nefha sendendir âsûmân-peymâ

.....

(*) (Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatında) Alphonse de Lamartine Tercümelere ve Tesiri, Ali İhsan Kolcu. Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.

DİLİÇİ ÇEVİRİ**ANI**

İşitip gördüğüm hayaletidir
Benim bulut ve çimende, çölde
Hatıra getirir sesini rüzgâr
Dalgalar letâfetinin yansıdığı yerdir

Yeryüzü kederliyen sessizce
İşitirsem rüzgârın iç çekişini
Sanırım çarpar letâfetle
Kulağıma gizli gizli sözü

Seyrederken sıma yıldızları
Gökyüzünün peçesine saçılmış
Sanırım en güzel yıldızda ben
Gözükür gönül alıcı çehresi

Beni büyülse tatlı ve hafif rüzgâr
Çiçeklerin kokusuyla baştan ayağa
Duyduğum büyülencesine ferahlatıcı
Nefes sendedir göklere sığmaz

YENİ ÇEVİRİ**ANMALAR**

Sesini duyduğum, gördüğüm sensin
Çölde de, bulutta da;
Dalga imgeni yansıtır,
Meltem sesini getirir bana.

Yeryüzü uykudayken,
İç çektiğini duyarsam rüzgârın,
Kulağıma kutsal sözler fısıldadığını
İşitir gibi olurum.

Hayransam bu dağınık ateşlere
Ki gecelerin peçesine saçılmış,
Gözüme hoş gözükken her yıldızda
Seni gördüğümü sandığımdandır.

Ve eğer meltemin nefesi
Sarhoş ediyorsa beni çiçeklerin rayihasıyla,
Onların en hoş kokuları arasında
Soluduğum senin nefesindedir bu.

(Çev. E.C.)

Emel Ergun

"Competence" Kavramı ve Dil Bilimlerinde Türkçe Karşılıkları

Bilimsel terimler , ortaya çıktıkları ya da oluşturuldukları dillerden başka dillerde de yer alırlar kuşkusuz. Terimlerin öbür dillerin terimcelerinde sağlam bir yer edinmeleri belirli bir süre gerektirir. Uzmanlar başlangıçta bir terim için farklı karşılıklar kullansalar da, bunlardan biri söz konusu disiplinin terimcesinde sürekliliğini korur ve uzmanlık diline yerleşir. Ne var ki, terimsel birliği bozmamak adına bir kavramın birbirine yakın dallar ya da alanlar söz konusu olsa bile yeni anlamlarla donanmış farklı kullanımlarını bir başka dile aktarırken terimcede yer alan ilk karşılığını benimsemek her zaman uygun olmayabilir.

Örneğin, "compétence" kavramı farklı dil bilimlerinin işlevsel terimlerinden biridir: dilbilim, metindilbilim, yabancı dil öğretimi , çeviribilim. Bu sıralamadan da anlaşıldığı gibi, ilk kullanım alanı N. Chomsky'nin üretici dönüşümsel modelinde "performance" kavramıyla birlikte yer aldığı dilbilimdir. Prof. Berke Vardar yönetiminde hazırlanan Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde terim "edinç" terimiyle türkçeye aktarılmış ve şöyle tanımlanmıştır: " Üretici dönüşümsel dilbilgisinde konuşucu-dinleyicilerin edinmiş oldukları, daha önce hiç duyup söylemedikleri tümceleri de kapsayan sonsuz sayıda tümce oluşturup anlamalarını sağlayan dilsel bilgi. Bir üretim ve yorum düzeneği olan edinç, "dilbilgisi" denen açık seçik kuralların oluşturduğu bir düzendir. Edim, edincin gerçekleşme düzlemidir. N. Chomsky'nin ortaya attığı edinç kavramı, üretici süreçler dizgesi niteliği taşımasıyla kimi yönlerden benzediği F. De Saussure'ün *dil* kavramından ayrılır." Bu tanımın içinde de yer alan ikilemin diğer ögesi "performance" da türkçede "edim" terimiyle karşılanmıştır: "Üretici dönüşümsel dilbilgisi anlayışında edincin konuşucularca dilin kul-

lanımı sırasında gerçekleştirilmesi. Chomsky'deki edim kavramı, bellek, dikkat, vb. etkenlerin koşullandırdığı, kimi yönlerden F. de Saussure'ün söz kavramını anımsatan, konuşan bireylerdeki dilsel yeteneğin kullanılmasıyla ortaya çıkan olguyu belirtir." "Compétence"ın öbür dil bilimlerinde "performance" la birlikte yer almaması buradaki anlam yükünden farklı değerler taşıdığına bir göstergesi olarak belirtilebilir. Bir başka deyişle, dilbilimde edinç gücül bir donanımı, edim ise bu donanımın işlerlik kazanarak dilsel bir ürüne dönüşmesini belirtir.

Metinleri "anlamsal açıdan birlik sergileyen bütünler " biçiminde tanımlayan M.A.K. Halliday ve R. Hasan (1979,s. 332), bireylerin, aralarında bağdaşıklık, sürerlilik ve uyum olan tümceüstü sözceleri rastgele sıralanmış tümceler bütününden ayırtedebilecek donanıma , "compétence"a sahip olduklarını belirtir. Buradaki "compétence" terimi de dilimize "edinç" kavramıyla aktarılabilir, çünkü söz konusu olan somut gösterimli bir etkinlik değil, gücül olarak sahip olduğumuz bir yetinin varlığının ortaya çıkmasıdır. Bir başka deyişle, gerçekleşen işlem bir ürünle değil, bir yargıyla sonuçlanır. Yine M.A.K. Halliday ve R. Hasan'a göre metinselliğe yönelik bu edinç, türlere yönelik bir edinçle varsıllaşır anadil öğrenim süresi boyunca. Betimleme, anlatı, açıklama, kanıtlama gibi farklı söylem kesit türlerinin kendilerine özgü bir üst yapıları vardır ve bireyler anadillerini öğrenirken söz konusu üst yapı özelliklerini de içselleştirir. Başka bir deyişle özel bir öğrenim konusu oluşturmasalar da bireyler söylem kesit türlerini donanımlarına dayanarak kolaylıkla saptayabilirler. Aynı olguyu M. Bakhtine şöyle dile getirir: " Dil biçimleri ve örnek sözce türleri, bir başka deyişle söylem türleri deneyimlerimizde ve bilincimizde birlikte yer alır ve aralarındaki ilişki hiçbir zaman kopmaz. Konuşmayı öğrenmek, sözce oluşturmayı öğrenmektir (çünkü konuşma sözcelerle gerçekleşir, ne ayrışik tümceler, ne de sözcükler konuşma birimidir). Söylem türleri tıpkı dilbilgisel biçimler (sözdizimsel biçimler) gibi sözcelerimizi yönlendirip biçimlendirir. Sözcelerimizi türlerdeki başat biçimler doğrultusunda biçimlendiririz ve elimizdeki sözcelerin, daha ilk sözcüklerinden hangi söylem kesitini örneklendirdiğini öngörüp saptayabiliriz. Dahası, söz bütünü'nün boyutlarını da kestirebiliriz Söylem türleri olmasaydı, biz bunları içselleştiremeseydik, her söz üretimimizde yeni bir kurgu oluşturacak olsaydık, sözel alışverişe neredeyse olanak kalmazdı". (Bakhtine, 1984, s.285 , çeviri tarafımızdan yapılmıştır) Metin edincinin daha ayrıntılandırılmış bir biçimini örneklemesi nedeniyle Bakhtine'in "compétence discursive" terimiyle belirttiği bu olgu da edinç terimiyle karşılanabilir.

Yabancı dil öğretiminde İletişimsel yaklaşımların gündeme gelmesiyle birlikte "compétence" kavramı da "iletişim" nitelemesiyle söz konusu bilim dalının başlıca sorunsal niteliğini kazanmıştır. Kaldı ki, iletişimsel yaklaşımlar daha önceki yöntemlerin öğrencilerde dilin kullanım boyutunun yeterince gelişmesine olanak vermediği gerekçesine dayanarak oluşturulmuştur. Dile ilişkin ayrıntılı bilgiler edinen ama gerçek iletişim durumlarında sözlü ya da yazılı iletişim kurmakta güçlük çeken öğrencinin iletişim "compétence" ının geliştirilmesi bu yöntemlerin başlıca hedefi olmuştur. Bu alandaki "compétence", dilbilim ve metindilbilimdeki gibi durağan, gücül bir donanımı değil, somut ürünü olan bir etkinliği dile girmektedir. Bu nedenle yabancı dil öğretimi söz konusu olduğunda , özellikle iletişim

nitelemesiyle birlikte, "compétence" ın karşılığının "beceri" olarak sağlanması daha uygun olabilir. Çünkü , iletişim dil düzleminde değil , söylem düzleminde sonuçlanır. Söylem de, dilin kullanılmasıyla gerçekleşir. Elbette, dilin kullanımı dil edincine dayanır, ama burada salt durağan donanım yetersiz kalır. Bir dönüştürüm söz konusudur, ve beceri terimi bu dönüştürümü daha iyi yansıtmaktadır.

Çeviribilim söz konusu olduğunda ise "compétence" kavramı iki anlamıyla birlikte karşımıza çıkar. Bir başka deyişle çeviri öğretimi boyunca hem bilgi edinimi hem de bunun somut göstergesi olan başarılı ürün çeviriler hedefler arasında yer alır. Bu nedenle Çeviri edinci ve çeviri becerisi farklı anlambirimler içeren terimlerdir. Ürün çeviriler değerlendirilirken beceri yeterliliğinden ya da yetersizliğinden söz edilebilir. Bir başka deyişle çeviri becerisi çeviri edincinin göstergesidir. Çeviri edinci de çeviri becerisi edinmek için izlenen yöntemler, bütünüdür. Bir başka deyişle çeviri becerisi ürünü, çeviri edinci de hedefe ulaşırken yaşanan süreci ve bunun işlevselliğini dile getirir.

Sonuç olarak, terim karşılığı saptarken bir dilde farklı anlamsal yükler taşıyan bir terimin bir başka dilde koşut karşılık içermesi zorunlu değildir, tersine titiz bir kavrambilimsel çözümleme daha uygun sonuçlar elde etmemizi sağlayabilir.

Notlar

Bakhtine, M. *Esthétique de la création verbale*, Paris, Gallimard, 1984.

Halliday, M.A.K., Hasan, R. *Cohesion in English*, Longman, 1976

Vardar, B. (yönetimönde) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, 2002 (1988)

Sabri Gürses

Türkçe Şiir Çevirisi Tarihine Giriş (1. bölüm)

Tanzimat Dönemi'nden Dil Devrimi'ne

Türkçede şiir çevirisi tarihi alanına girdiğimizde, bu alanın yeterince kapsamlı bir haritasının daha çıkarılmamış olduğunu görürüz. Bu yazıda böyle bir haritada, en azından Türkçenin Batı edebiyatı döneminde yer alabilecek belli başlı, önemli başlıklara değinmeye çalışacağız. (1) Genel olarak Türkçenin modern, ya da Batı edebiyatı içindeki çeviri tarihini iki bölümde ele almak yararlı olacaktır. Böyle bir bölümlenme yapmayı, özellikle eski Türkçeden günümüz Türkçesine uzanan yolun, (abece değişikliğini de içeren) dil devrimiyle özel bir ivme kazanmış olması, bu uzun dönemi kesintisiz olarak ele almaya çalışmanın bu dönem içindeki özel durumları (sözelimi dil içi çeviri olgusu) göz ardı etmeye yol açabileceği düşüncesiyle gerekli gördük.

Tanzimat Dönemi'nde başlayan Batı dillerinden şiir çevirilerinin tarihi incelendiğinde, öncelikle, günümüze dek uzanan bu çeviri çalışmalarının temel sorunlarından birinin kaynak dillerdeki metinlerle kurulan ilişki sorunu olduğu gözlenmektedir. Osmanlı Devleti'nin ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin batılılaşma sürecinin temel sorunlarından biri, yani farklı kültür dünyaları sorunu bu alana da yansımıştır [Berk, 1999: 272, 273]. Batı edebiyat ve kültür dünyasına ait edebi biçim ve biçemlerin aktarılması ve aktarılma yöntemleri, Tanzimat Dönemi'yle Dil Devrimi arasındaki tarihsel süreçte şiir çevirilerinin öncelikli bir sorunu sayılabilir.

Buna karşılık, Dil Devrimi'nden günümüze uzanan tarihsel süreçte, Batılı biçim ve biçemlerin büyük ölçüde yerleşmesi sonucunda, önceliği, kaynak metnin dilsel özelliklerinin ve bütünü'nün çeviride aktarılması almış, çeviri yaklaşımları daha karmaşık bir hal almıştır. (2) Tanzimat Dönemi'nden günümüze, 200 yıla yakın bir tarihsel süreç içinde şiir çevirisi tari-

hine bakıldığında bir başka temel olgu şöyle belirlenebilir: şiir çevirmenleri genellikle ya şairler olmakta, ya da şiir çevirmenleri zaman içinde şair olmaktadır. Bu uzun tarihsel süreç içinde, şiir çevirmenliğinin çeviri çalışmaları içinde özel bir alan oluşturduğu, şiir çevirmeninin uzmanlaşmış bir çevirmen olarak ortaya çıktığı gözlenmektedir.

Tanzimat edebiyatının batılılaşma süreci içinde yapılmış olan şiir çevirisi çalışmalarına ilişkin incelemeler, bu dönemde şiir çevirisinin, genel olarak "çevrilemez" ya da "çevirisi güçtür" önyargısıyla ele alındığını gösteriyor [Kolcu, 1999; Kaplan, 1998]. Zengin bir şiir geleneğine sahip olan Osmanlı edebiyatına yapılan şiir çevirilerinin, kaynak metin ve kültürle anlamsal ilişkilerinden çok, yöntem ve biçim alanındaki kaygıların öne çıktığı söylenebilir.

Şinasi

İlk şiir çevirisini Fransa'da şahsen tanışmış olduğu Lamartine'den yapan Şinasi'nin, *Fransız Lisanından Nazmen Tercüme Ettiğim Eş'ar* (1859, 1870'te *Tercüme-i Manzûme* adıyla yayınlanmıştır) adlı derlemesiyle, Batı dillerinden şiir çevirilerinin öncüsü olduğu kabul edilmektedir [Parlatır, 1992: 3-4]. Şinasi, çeviri yoluyla şiirde "biçim özgürlüğü" sağlamıştır:

"Bu çeviriler şiirimizin yapısıyla ilgili geleneksel görüşleri sarsmalarıyla çok önemlidir. Şinasi, yaptığı manzum çevirilerle, biçim özgürlüğü konusunda ilk adımları atmış, ayrı bir edebiyat görüşünün habercisi olmuştur" [Dizdaroğlu, 1982: 36].

Şinasi'nin şiir çevirisi çalışmalarını ele alan Ahmet Hamdi Tanpınar bu dönemin genel eğilimini değerlendirmektedir:

"Esther'in, Athalie'nin parçalarını, Gilbert'in bir kıt'asını aşağı yukarı eski şekillerde tercüme eden Şinasi'nin, daha Lamartine'in *Meditations*'undan aldığı dört kıt'ayı tercüme ederken yeni şekil aradığını görüyoruz. Filhakika dört mısra'ı da birbiriyle kafiyeli kıt'alar bilhassa müseddeslerde, hatta kaside matla'larında, eskilerde vardı. Fakat bu cins kıt'alarla yazılmış manzume yoktu. Şiirimizin her iki ananesinde kıt'a şeklinin daha ziyade musikiye refakat için kullanıldığını mukaddememizde söylemiştik. Bu itibarla kıt'aların, sonlarındaki kafiye bağılılıklarıyla bir nakarat gibi birbirini cevaplandırması gerekiyordu. İşte Şinasi'nin manzumesi, bu noktada yeni idi. Kaldı ki bu tercümede Şinasi, dili evvelâ sadelik uğruna, sonra da Lamartine'in düşüncesini mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve muayyen bir şekil içinde, yani hiç olmazsa kıt'a bünyesine riayet ederek vermek için çok zorlamıştı. Ve böylece Türkçeye bilâhare kendi yeni manzumelerinde de az çok devam eden çok acemî ve iptidai olsa bile, yeni bir ses getirmişti" [Tanpınar, 1997: 263, abç. - SG].

Şinasi'nin çevirileri "yeni bir edebiyat görüşünün habercisi olmuş," "mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve muayyen bir şekil içinde .. yeni bir ses getirme" arayışını zorunlu kılmış ve bu arayış, kaynak dile ve metne, biçimsel ve anlamsal bağlılığın gözetilmesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Ama en önemlisi, Batı şiirinin bu ilk çevirmeni bu bağlılık konusunda neredeyse katı bir tutum sergilemektedir:

"Bu çevirilerin dikkate değer yanı, Şinasi'nin tuttuğu yoldur. Çevirilerinde metne bağlı kalmıştır. Denetlemeyi kolaylaştırmak için, metinlerin asıllarını da vermiştir. Metinden ayrıldığı zaman, bunu sözcüklerin altını çizerek belli eder. Dizelerin sırasında aslına göre bir değişiklik olmuşsa, bunu da metinde ve çevirideki dizelere aynı numaraları vererek gösterir" [Dizdaroğlu, 1982: 36].

Cenab Şehabeddin

Şinasi'den bir kuşak sonra Cenab Şehabeddin dönemin çeviri anlayışının edebiyatla etkileşiminde ilginç yaklaşımlar sergilemektedir:

"Şair, Fransa'da Parnas şirini ve simbolistleri tanımış, simbolistlerin serbest vezinle söyleyişlerine dikkat ederek, Türkiye'de aruzla serbest müstezâd tarzına geniş bir değer vermiştir. Onun ya Parnas sonnet'leriyle veya serbest müstezâdla söylediği şiirler, yalnız şekilleriyle değil, aynı zamanda çok cesur mecazları ve eski gramer kaidelerini hiçe sayan - tamamiyle alafrağa bir zevk mahsulü- vâsıf-ı terkîbî'leriyle dikkati çekmiş ve şiddetle hücumu uğramıştır. Cenab, şiirlerine Fransız mısralarındaki iç âlemine verebilmek, hiçten mevzuları şiirin mısraları haline koyabilmek, hele can verdiği eşyaya yeni bir ifade kazandırmak için Servet-i Fünun lisanına yeni kelimeler katmak ihtiyacını herkesten fazla duymuştur. Bu sebeple Arap, bilhassa Acem sözlüklerinden lûgatler seçmiş, ancak bu kelimelerin telaffuzunda âdetâ Fransızca kelimelere mahsus bir âhenk bulunmasına dikkat etmiş, daha doğrusu Acem dilinde Fransız söyleyişini hatırlatan sözleri bulup seçmekte hususî bir maharet göstermiştir" [Banarlı, tarihsiz: 315].

Cenab Şehabeddin çeviri yapmamış, fakat şiirlerinde dönemin şiir çevirilerinin temel özellik ve eğilimlerini barındırmıştır:

"Paris dönüşü yazdığı şiirler, eskilerinden farklıdır .. Öyle ki bunları Fransızca'dan çevrilmiş sananlar vardı" [Dizdaroğlu, 1964: 4].

Cenab Şehabeddin örneğinde, çevirinin, edebiyat tarihçiliği açısından dönemin edebiyatının değerlendirilmesi ya da tanımlanmasında önemli bir ölçüt olarak belirdiğini görüyoruz. Batı edebi biçimlerinin uygulanması aracılığıyla özel bir çeviri durumu ortaya çıkmıştır; bir tür telif gibi görünen çeviriler, kavram aktarımları, biçimsel uyarlamalar: "serbest müstezâd" gibi yeni biçimler ve "Fransızca kelimelere mahsus bir âhenke" sahip kelimeler aracılığıyla çevirinin edebiyatı, edebiyatın çeviriyi etkilediği görülür.

Klasikler Tartışması

Edebiyat tarihçileri tarafından "Klasikler Tartışması" olarak anılan ve 1897 yılında Ahmet Mithat'ın başlatıp asıl olarak Sait Bey'le yaptığı, Ahmet Cevdet, Necib Asım, Cenab Şehabeddin, Ahmet Rasim ve başka yazarların da katılmış olduğu bir tartışma da, dönemin çeviri yaklaşımlarıyla ilgili önemli örnekler vermektedir. Ahmet Mithat bu tartışmayı klasik eserlerin çevirisine ilişkin olarak başlatmıştır, tartışma içinde manzum eserleri ilk konu eden Ahmet Cevdet olur:

"Manzum eserlerin çevirisindeki güçlük, ilk defa Ahmet Cevdet'in yazısında [25 Ağustos 1313/1897] dile getirilmiştir. Ahmet Necdet, manzum bir eserin nesir halinde çevirisinden yana değildir. Hatta ona göre, buna çeviri bile denilemez" [Kaplan, 1998: 56].

Burada, sadece Batı dillerinden Türkçeye çeviriler değil, tersi de konu edilmektedir. Ahmet Cevdet, Almandan Fransızcaya yapılmış bir çevirinin başarısızlığına değinerek, herhangi iki dil arasında şiir çevirisinin yapılamadığını dile getirmektedir:

"Kezâlik bizim lisanımızdaki klâsiklerin hangisi bir lisâna tercüme olunabiliyor? Bunlardan bazılarını Fransızcaya tercümeye çalıştık çabaladık. Bir türlü olmuyor. Diğer bir lisâna naklolunduğu gibi letâfetten eser kalmıyor. Yalnız letâfetten değil, meziyetinden de eser yok" [aktaran: Kaplan, 1998: 71].

Çevirinin olanaksız sayılabileceğini öne süren bu görüşe karşı, Ahmet Mithat bir eserin, harfi harfine çevirmek ve anlamı çevirmek gibi iki türlü çevirisinin olası olduğunu söyler. Ona göre manzum çeviri güçtür:

"Ahmet Cevdet'in, Nef'i'nin beyitlerinin çevirisi dolayısıyla işaret ettiği çeviri güçlüğü, çeviriden de önce metnin kendisinden gelen bir engeldir. Böyle, anlaşılması güç metinlerin çevirisinde de, metne sadık çeviri yolunun hiçbir yararı olamaz. Bunların anlaşılması için, 'şerhler hâşiyeler dahi' yapılmalıdır. Hammer(1774-1856)'in Hâfız Dîvânı'nı çevirdiği veya Arapça ve Farsça bazı klâsik eserlerin çevirisinde de aynı yolu denediği gibi" [Kaplan, 1998: 57].

Buna karşı Necib Asım, çevirinin özgün dilden, başka dillerle karşılaştırılarak yapılmasının [Kaplan, 1998: 58, 85] en başarılı sonucu vereceğini düşünmektedir. Şinâsi'yi örnek göstererek şu değerlendirmeyi yapar:

"[Klasiklerin] Manzûm olanlarının nazmen bir şey artırıp eksiltmeksizin tercümesi kâbil olmayacağını o yolda en ziyâde ibraz-ı liyâkat eden Şinâsi merhûm için bile, hem de âdî kurt koyun masalında, mümkün olmamıştır. Mamâfih o derecede iktidâr gösterilebiliyorsa yine makbûl olur, lâkin işte kolaylık için nesir yolu şimdilik daha muvâfık görülür" [aktaran: Kaplan, 1998: 84].

Şiirin biçimsel olarak asla sadık çevirisinin başarılı olmayacağı durumlarda, düzyazı olarak çevrilmesini önerir.

"Klasikler Tartışması"nda ortaya çıkan genel yaklaşım, şiir çevirisinin aslının biçimine ve içeriğine sadık olarak yapılabilmesi durumunda başarılı sayılacağı, fakat biçim ve içeriği eşzamanlı ve birlikte korumanın güç olduğu, sadece içeriğin aktarılmasının da yeterli sayılabileceği yönündedir. Şiirin özgün biçiminde çevrilmesi şart koşulmaz. Hatta aslına aşırı sadık olmaya çalışan çevirinin yararsız olacağına inanılır.(3) Kesin kurallar ya da normlar yoktur, fakat Ali İhsan Kolcu'ya göre, üç yöntem saptanabilir ya da "devrin genel geçer görüşleri üç ana başlık altında toplanabilir":

"Birinci teklif harfiyen (mot a mot) tercüme usûlüdür ki mütercimlerimiz bunun kusur ve sakıncalarını kısa zamanda kavramış ve bu tarzı terk etmişlerdir.

İkinci metod, anlamın muhâfaza edilip dilin imkânları içinde bu anlamı ifadeye çalışmaktır ki Tanzimat devrinde yapılan şiir tercümelelerinin çoğunda bu usûl kullanılmıştır.

Üçüncüsü en zor olanıdır, anlamın ve şiir estetiğinin muhâfaza edilip çevrildiği dildeki

letâfet ve selâsetini taşımasına azâmi dikkatin gösterileceği metod" [Kolcu 1999a: 109]. Öyleyse, harfi harfine çeviri, anlamın korunması ve anlamın ve biçimin birlikte korunması gibi üç temel yöntem önerilebilir.

Birinci Dönemin Genel Bir Değerlendirmesi

Bu dönemin çeviri yaklaşımlarına ilişkin Ali İhsan Kolcu'nun yapmış olduğu biçimsel sınıflandırma, şiir çevirisi yaklaşımlarının biçimsel açıdan büyük bir çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır:

"A. Manzum Çeviri:

- a) bir mısradan hareketle yapılan çeviri,
- b) beyit düzeyinde yapılan çeviri,
- c) kıta biçiminde manzum çeviri,
- d) gazel biçiminde manzum çeviri,
- e) dörtlüklerle kurulu nazım şekilleriyle yapılan çeviriler,
- f) bendlerle kurulu nazım şekilleriyle yapılan çeviriler,
- g) mesnevi (ikili) nazım şekilleriyle yapılan çeviriler,
- h) müstezâd nazım şekliyle yapılan çeviriler.

B. Mensur Çeviri.

C. Manzum-Mensur Çeviri.

D. Serbest Çeviri Yöntemi" [Kolcu 1999a: 117-172].

Bu biçimsel sınıflandırma, aynı zamanda, bu dönemdeki çeviri sorunlarının büyük ölçüde farklı edebiyat sistem ya da gelenekleri arasındaki uzlaşma ve aktarım sorunlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu sınıflandırmada "manzum çeviri" başlığı altında yer alan ve kaynak dilde belli biçimsel özelliklerle kurulmuş bir manzum metnin, çevirmenin metni istediği ya da gerekli gördüğü şekilde bölerek ve yeniden şekillendirerek çevirmesi sonucunda ortaya çıkan çevirileri, "serbest çeviri" başlığı altında ele alınmaktadır.(4) Yine de, on dokuzuncu yüzyıl çevirilerinde farklı bir durum gözlenebilir. Bu çevirilerde gazel, mesnevi, dörtlük gibi dönemin Türk edebiyatına özgü edebi biçimler ile ona yabancı olup birebir karşılığı olmayan biçimler arasında ilişki kurmaya yönelik özel bir çaba sözkonusudur.(5) Bu yüzden, bu dönem çevirilerini günümüz kavramları, çeviri ölçütleriyle ya da kaynak metinle hedef metin arasındaki karşılıklılık ilişkisi açısından gösterdikleri başarılarla değil, işlev ve niyetleri açısından değerlendirmek gerekebilir.

Dönemin şair ve çevirmenlerinden Nigâr Hanım'ın Alfred de Musset'in bir şiiri ve şiirin kendisine ait bir çevirisi için söyledikleri bu açıdan ilgi çekicidir:

"Ne selis, ne lâtif, ne manidâr, ne vâzih bir şiir numûnesi!

Her zamân olduğu gibi bunda dahi aslındaki letafeti tercümesinde muhafazaya muvaffak olamadım. Heyhat! Ona muvaffakiyet bizim gibi acize için mümkün mü? Alfred de Musset kim!" [aktaran: Kolcu 1999b: 40].

Ali Kemal'se Musset'yle Fuzuli'yi karşılaştırır ve ikisinin "ortak duyuş tarzlarına" sahip olduğu söyleyerek, "Fuzuli bu çağda Fransa'da yetişseydi Musset'yi gölgede bırakırdı"

[aktaran: Kolcu 1999b: 55] görüşünü savunur.

Tevfik Fikret de Batı edebiyatıyla ilişkisini Nigâr Hanım'a yakın bir şekilde tanımlar ve dönemin yaygın anlayışını açık bir şekilde dile getirir:

".. Bodler (Baudelaire), Müse (Musset), Hügo, Bonival (Baunivalle), Prüdom (Prudhomme), Kope (Coppee) gibi bedî'a-perverân-ı hayâl ve hakikatten üçer beşer sahîfe mütalâa ettim. Her yaprağı çevirişimde zihnime bir cihân-ı marifet sığdırmış gibi oluyordum. Okuduğum nefâyise Osmanlı âsâr-ı edebiyyesi arasında emsâl arıyor, bulabildikçe iftihâr ediyordum" [aktaran: Kolcu 1999b: 60].

Bu karşılaştırmalara bakarak, on dokuzuncu yüzyıl sonunda genel olarak edebiyat, özel olarak şiir çevirisinin, Osmanlı-Türk edebiyat ve kültürünün kendisiyle Batı edebiyatı arasındaki benzerlik ve ayrılıkları saptama, Batılı biçimleri ve içerikleri özümseme, "batılılaşma" ve "modernleşme" süreci içinde gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Dönemde birbiriyle çatışan eğilimler görüldüğü söylenebilir: Batı şiiri bütün olarak aktarılacak, "aslındaki letafetle tercüme" edilmek istenmekte, fakat aynı zamanda bu neredeyse olanaksız sayılmaktadır. Bu açıdan Şinasi'nin başlangıç çalışmasında izlediği yöntemin, bu dönemdeki şiir çevirilerinin ortak özelliği ve sorunlarına işaret ettiği söylenebilir. Şinasi, kaynak metinle çeviriyi yan yana veriyor ve çevirinin kaynak metinle farklılık gösterdiği yerleri sözcüklerin altına çizerek ya da dizeleri numaralandırarak belirtiyordu. Tevfik Fikret'in "emsal araması" da bu yöntemin, dönemin zihin dünyasında ne ölçüde hakim olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Berk, Özlem: *Translation and Westernisation in Turkey (From the 1840s to the 1980s)*, University of Warwick, 1999; Ege Yayınları, 2004.

Dizdaroğlu, Hikmet: *Şinasi: Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, Varlık Yayınları, 3. bsm, 1982.

Cenab Şehabettin, *Varlık Yayınları*, 2. bsm. 1964.

Kaplan, Ramazan: *Klasikler Tartışması*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1998.

Kolcu, Ali İhsan: "XIX. Asır Türk Edebiyatında Puşkin", *Türk Edebiyatı*, No 269, Mart 1996.

1999a) *Türkçe'de Batı Şiiri*, Gündoğan Yayınları, 1999.

1999b) *Alfred de Musset Tercüme ve Tesiri*, Gündoğan Yayınları, 1999.

Parlatır, İsmail: "XIX. Yüzyıl Yeni Türk Şiiri," *Türk Dili*, Sayı: 481-482, 1992.

RETS: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, ed. Mona Baker, 2001.

Dipnotlar:

(1) Bu yazı, "Çevirmeni Çevirmek: Nabokov'un Eugene Onegin Çevirisi ve Türkçe Onegin Çevirileri" adlı tezin birinci bölümünün bir uyarlamasıdır.

(2) Bunun kuşkusuz, çok daha ayrıntılı incelenmesi gereken, çok boyutlu nedenleri vardır: ondokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında, Batı şiirinde yaşanan köktenci, modernist değişimler, ölçülü, uyaklı şiirin terk edilmesi, serbest şiire geçilmesi, çeviri stratejilerinde de bir yankı bulmuş olmalıdır. Bu konuyu sadece belirtmekle yetinmiyoruz.

(3) Necib Asım:

"..asıl nüshanın sanâyi-i maneviye ve lâfziyyesini aynen tercümede muhâfaza etmek gayretidir. İşte o gayret sâikasıyla vaktiyle Harîrî'nin Makâmât'ı sözde Türkçeye tercüme edilmiş idiye de o ucûbeyi anlamağa vakit sarf etmekten ise aslı okumak daha kolay görülmüş idi" [aktaran: Kaplan, 1998: 83].

Ahmed Mithat:

"Vaktiyle Osmânlı erbâb-ı kaleminden birisi kim bilir kaç yıl iğne ile kuyu kazarcasına çalışarak Gülistân'ı böyle aynen Osmânlıca tercüme etmiş.. Şimdi düşünelim ki bu tercüme niçin makbûl olmamış? Hiç şübhe etmeyiniz ki 'ayniyye' olmasına çalışıldığı için! Mütercimim irâesiyle bunu ilk görenler 'bu bir eser-i cinnettir' deyip yüzlerini çevirivermiş oldukları şu ânda hayâlimiz önünde mütecellî olmaktadır" [aktaran: Kaplan, 1998: 140].

(4) "Serbest çeviri" kavramını, batılı çeviri kuramı geleneği içindeki sadık ve serbest çeviri ikileminin büyük bir çeşitliliğe ulaştığını söyleyen Douglas Robinson'a uyararak kullanıyoruz:

"..kabul edilebilir çevirinin dar tanımlı nomlarına uymayan herhangi bir şeye, sözde türev metnin aslında kaynak dil metnine sıkıca bağlı olup hiç de serbest olmadığı zaman bile, serbest çeviri denir." [RETS: free translation maddesi.]

(5) Bu çabanın ters yönden işleyişini görmek için, bu dönemde Osmanlı şiirini Batı dillerine çeviren, Dora D'Istria, E.J.W. Gibb vb. yazarların çevirileri üzerine bir inceleme yapmak anlamlı olacaktır.

Ayşe Banu Karadağ

Çeviri Eğitimi Alan Öğrencilerin Çevirilerini İncelerken...

Üniversite düzeyinde çeviri eğitimine başlarken saptanan temel sorun, öğrencilerin çeviriye ilişkin benimsedikleri "sadakat" temelli bir çeşit dilbilgisi alıştırması yaklaşımıdır. Öğrenciler çeviriye salt bir dilbilgisi alıştırması olarak görerek kaynak metne birebir sadık kalma eğilimindedir. Kaynak metne bu denli sadık kalırken de yeni bir metin oluşturduklarını tümüyle göz ardı ediyorlar. Bu şekilde, onlar için, çevirinin kültürler arasılığından çok, diller arasılığı ön plana çıkıyor. Çevirinin/çevirmenin kültür ve edebiyat dizgesinde üstlene(bile)ceği roller kendiliğinden yadsınmış oluyor.

Bu tür bir davranış sergilenmesinin başlıca nedeni ise, üniversite düzeyinde çeviri eğitimi alana kadar öğrencilerin gerçek anlamda çeviriden haberleri olmaması diyebiliriz. Eğitim-öğrenim geçmişlerine bakıldığında bu öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun dilbilgisi-çeviri yöntemiyle yabancı dil eğitimi aldıkları ileri sürülebilir. Nitekim üniversite giriş sınavında kendilerine sorulan çeviri soruları da, salt dilsel aktarım olarak kaynak metne sadakati ön plana çıkaran dilbilgisi alıştırmalardan oluşmakta.

"Çeviri Eğitimine Nereden Başlıyoruz?" başlıklı yazısında Ülker İnce "çeviri eğitimi görmek üzere üniversiteye gelen öğrencilerin "ham" halleriyle ilgili olarak şu gözlemlerde bulunur:

"Öğrencilerin büyük çoğunluğunun gerçek anlamda çeviri deneyimi hemen hemen hiç yok, ama çeviriyle ilgili pek çok görüşü var. "Gerçek anlamda çeviri" derken uzmanca çeviriden söz ediyorum. Yani gerçek hayat koşullarında kullanılmak üzere yapılmış çeviri. Bunun tersine çeviri deneyimleri yabancı dil derslerinde "alıştırma" olarak yapılmış çevirilerle sınırlı, çeviriyle ilgili görüşleri de büyük oranda bu deneyime dayanıyor. Çeviri onlar için dilsel bir

aktarımdan başka bir şey değil. Buna bağlı olarak da çevirirken başlıca amaçları cümle yapısı ve sözcük bilgilerini kanıtlayacak bir aktarım yapmak. Onlar için "doğru" bir tavır bu. Adeta ürünün anlaşılır olması gibi bir kaygıları yok." (Ince, 1997: 83)

Farklı üniversitelerde verdiğim çeviri derslerindeki deneyimlerine dayanarak Ince'nin görüşlerinin benim öğrencilerim için de geçerli olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Öğrenciler, iki dil bilen kişiler olarak gerçek anlamda çeviri eyleminin ne olduğunun bilincinde değiller. İki dile ilişkin sahip oldukları bilgiler onları "aktarım edinci" konusunda güçlü kılabiliyor; ancak çeviri eğitiminin ilk dönemlerinde "çeviri edinci" için benzer bir yorumda bulunmak imkansız. "Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz?" başlıklı yazısında Turgay Kurultay çevirisi yapılacak metne ilişkin benimsenen ve öğrencinin çeviri gerçeklerinden uzaklaşmasına yol açan aktarım edinci üzerinde yoğunlaşan yöntemle ilişkin ciddi bir eleştiri getirir. Kurultay'a göre bir öğrencinin "metindeki dilsel verileri yalıtarak "bunun karşılığı nedir" diye sorması çeviri edincine sahip olmadığını; buna karşıt olarak, "iletişim sürecini kendi yönlendirmesi altında çözümlenebilmesi ve belli gerekçelerle dilsel anlatımlara kendi karşılıklarını önerebilmesi" ise çeviri edincinin oluştuğunu gösterir." (Kurultay, 1997: 26)

Bu bilgilere dayanarak, aktarım edincini çeviri edincine dönüştürmek için uygulama-kuram üzerine temellenen bir eğitim vermek bir ön koşul diyebiliriz. Bana göre, bu tür bir eğitim verirken, öğrencilerin çevirmen olarak çeviri sürecinde inisiyatif almalarını gerektiren, geleneksel "sadakat" anlayışlarını zorlayan metinlerin seçilmesi büyük önem taşır.

Çeviri eğitimine ilişkin kuramsal görüşleriyle tanınan Hans Höning "Çeviri, Çeviri Yapılabilmektedir. Öğrenilmez. Çeviride Bir Ön Eğitimin Gerekliliğini Savunma" (1988, çev, Kurultay: 1992) başlıklı yazısında benzer sorunların altını çizmektedir. Höning üniversite düzeyinde çeviri eğitimi almaya başlamadan önce öğrencilerin ne tür sorunlar yaşadığını şöyle dile getirir: "Kaynak dilin bu sözcüğü erek dilde şudur". Hiç kuşkusuz bu, -üniversite öncesi okullarda başlayarak -bilişsel olarak verilen en yaygın kuraldır; ve öyle görünüyor ki yarı profesyonel çevirmenleri yönlendiren baş kural da budur." (Höning, çev, Kurultay: 71)

Bu noktada, Yıldız Teknik Üniversitesi (Y.T.Ü.) - Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı'nda verdiğim "Çeviriye Giriş" ve Marmara Üniversitesi (M.Ü.) - İngiliz Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda verdiğim "Çeviri" derslerinden örnekler sunacağım.

2004-2005 Güz Dönemi'nde M.Ü.'de verdiğim "Çeviri" dersinde (III. Sınıf), kuram üzerine temellenen çeviri eğitiminin uygulamaya doğrudan nasıl yansiyebileceğini araştırmak üzere, daha önceki yıllarda bu dersi almış ancak başarısız olmuş, çeviri kuramı bilmeyen öğrencilerin çevirileri (I. Grup: 15 öğrenci) ile kuram-uygulama temelli bir eğitim alan öğrencilerin çevirilerini (II. Grup: 15 öğrenci) karşılaştırmıştım. Araştırmamda birçok metin kullandım, ancak burada en çarpıcı örnek olarak reklam metni çevirisini sizlerle paylaşmak istiyorum (1).

Öğrencilerden Türkiye'de yayımlanacak bir iş dünyası dergisinin reklam metnini çevirmelerini istemişim. Reklam metnindeki slogan şu şekilde yazılmıştı:

"if you're
in a
dog-eat-dog company
check
you aren't on
the menu!"

Daha önceki yıllarda bu derste başarısız olmuş ve çeviri kuramı eğitimi almamış öğrencilerin çevirileri birbirlerine çok benziyordu. Genel olarak metin şöyle çevrilmişti:

"eğer siz
bir
köpek-ye-köpek şirketindeyseniz
dikkat edin
olmayın
menüde!"

"eğer siz
çalışmaktaysanız
bir köpek-ye-köpek işinde
kontrol edin
olmadığınıza
menüde!"

Görüldüğü üzere şekil aynen korunmuş, metindeki anlam ise adeta yok sayılarak "sözcüğü sözcüğüne" bir çeviri yapılmıştı. Öğrencilerden çeviri süreçlerini yazmaları istendiğinde ise, birçoğu kaynak metni anlamadığını, sözlük kullanmaya da izin verilmediğinden bu şekilde çeviri yaptıklarını açıkladı. Kaynak metni başarıyla çevirdiklerine inanıp inanmadıkları sorusuna ise, iki öğrenci hariç tümü "bize verilen bilgiyi elimizden geldiğince "sadık" kalarak çevirmeye çalıştık" yanıtını verdi. Bu iki öğrenci, metnin böyle çevrilmesini uygun bulmadıklarını, kaynak metinde geçen deyimini bilmedikleri için "başarılı" bir çeviri yapmadıklarını, çevirdikleri metnin herhangi bir anlam ifade etmediğinin farkında olduklarını, hatta bu yüzden çeviriyi yapmamayı bile düşündüklerini, ancak kaynak metinde verilen bilgileri bir şekilde çevirmek zorunda hissettiklerinden "saçma" olduğunu bile bile böyle bir çeviri yaptıklarını söylediler. Kendilerine, daha önce bu tür yaratıcı bir metin çevirip çevirmedikleri sorulduğunda ise, ilk kez bu tür bir metinle karşılaştıklarını belirttiler.

Kuram-uygulama temelli bir eğitim alan öğrencilerin çevirilerinde ise çeşitlilik söz konusuydu:

"iş dünyasındaysanız
kurtlar sofrasındasınız
demektir
kendinize
çok dikkat edin!"
başarılı olun!!!

"büyük balığın
küçük balığı
yuttuğu
iş ortamınızda
bizimle

"iş yeriniz bir
kurtlar sofrasıysa
dikkat edin de
yem olmayın
o haset kurtlara!"

"iş ortamında
kıran kırana

"rekabet dolu
bir iş ortamında

"zorluklarla dolu
bir iş ortamın-
daysanız

bir rekabet içindeyseniz
yenilen olmamak için
adımlarınızı dikkatli atın..."

büyük balığın yediği
küçük balık olmamaya
dikkat edin!"

bizi okuyun,
kolaylıklara
kavuşun!!!

İkinci grup öğrencilerinin on beşi de, reklam metinlerinin "çağrı" niteliği taşıdığını, okurların dikkatini çekebilecek oranda "yaratıcılıkla" çevrilmesi gerektiğini vurguladılar. Bu bilginin on beş çeviriye de doğrudan yansıdığı, "başarılı" çeviriler ortaya çıktığı söylenemez elbette. Ancak ilginç olan nokta, on beş öğrenciden yalnızca ikisinin bu deyimi daha önceden bilmesini açıklamasıydı. Diğer öğrenciler, dönem boyunca aldıkları çeviri derslerindeki deneyimlerine dayanarak çeviri yaptıklarını açıkladılar. Bu derslerde, karşılıklarına çıkan çeviri sorunlarına çözüm bulurken geliştirdikleri yöntemler doğrultusunda, kaynak metinde geçen anlamını bilmedikleri sözcükleri anlamlandırmak için bağlamdaki verilerden yararlandıklarını ve "anamlı" bir metin oluşturmaya çabaladıklarını söylediler.

Buradaki örnekten hareketle, ancak kuram-uygulama temelli bir eğitimle başarılı çevirmen yetiştirilebileceğini iddia etmek istemiyorum; demek istediğim, çeviri gerçeklerinden kopmayan, kuram-uygulama temelli bir eğitimle çeviri öğrencisine çeviri edinci kazandırılabilir. Bununla birlikte, üniversite düzeyinde verilen çeviri eğitimiyle, herkesin dört dörtlük bir çeviri edinci kazandığı da söylenemez; deneyimlerime dayanarak, bu tür eğitim alan bir öğrencinin gelecekte mutlaka iyi bir çevirmen olacağını, iyi çeviriler yapacağını iddia etmenin yanlış olacağını bilincindeyim. Öğretici konumunda siz öğrenciye istediğiniz kadar bilgi sunabilirsiniz, ancak bu bilginin ne kadarının ne şekilde alımlanacağı ve nasıl işlenip kullanılacağı öğrenciye bağlıdır. Burada, öğrenciye çeviri edinci kazandırılmasında bir ders ve bu dersi veren öğretim üyesinin benimsediği yöntem(ler) dışındaki etkenlerin (bölümün genel ders programı, ders içerikleri, dersler arasındaki etkileşim, öğretim üyelerinin çeviriye farklı yaklaşımları vb.) rolü yadsınmamalıdır. Ayrıca, öğrencilerin Öğrenci Seçme Sınavı'nda (ÖSS) ne kadar bilinçli bir tercih yaparak mütercim-tercümanlık bölümlerine geldikleri ve bu eğitimi almakta ne derece istekli oldukları da göz önünde bulundurulması gereken bir nokta.

2006-2007 Güz Dönemi'nde YTÜ'de verdiğim "Çeviriye Giriş" dersinden (I. Sınıf) bir başka örnekle bu savımı desteklemek istiyorum. Daha önce profesyonel anlamda herhangi bir çeviri deneyimi bulunmayan öğrencilerime, vize sınavında çevrilmek üzere William Beckford'un *Vathek: conte arabe* (2003) adlı kitabından bir bölüm verdim. Görev tanımında, "fantastik" öğeler barındıran Beckford'un bu "oryantalist masalını", yazarın biçimini ve metnin türünü dikkate alarak Türkçeye çevirmelerini istedim. Kaynak metinden alıntıladığım bölümün ilk paragrafını ve bu paragrafın bir öğrencim tarafından (sınav sırasında) yapılan çevirisini sizlerle paylaşmak istiyorum:

"Il aimait disputer avec les savants; mais il ne fallait pas qu'ils pussent trop loin la contradiction. Aux uns il fermait la bouche par des présents; ceux dont l'opiniâtreté résistait à sa libéralité étaient envoyés en prison pour calmer leur sang; remède qui souvent réussissait."

"Ulemayla tartışmayı severdi, fakat çizmeyi fazla aşmamaları gerekirdi. Söylediklerine karşı gelmek olmazdı, bazılarının ağızını hediyelerle bir güzel kapatırdı; hoşgörüsü karşısında ayak direyip inatla fikrini savunanlar ise, sakinleşip akılları başlarına gelsin diye zindanı boyarlardı: çoğunlukla işe yarayan bir yöntemdi bu." (2)

Vize sınavının ikinci sorusunda ise öğrencilerden, çeviri süreçlerini gerekçelendirerek anlatmalarını istedim. Yukarıda çevirisi alıntılanan öğrenci, her şeyden önce kaynak metnin "masalımsı" havasını erek metinde yaratmak üzere "deyim-ağırlıklı" ["çizmeyi fazla aşmamak", "ayak diremek", "aklı başına gelmek", "zindanı boyalamak"] bir dil kullanımını tercih ettiğini, "oryantalist" bir söylem oluşturma çekincesiyle "bilgin" yerine "ulema" sözcüğünü kullandığını ve çeviri metninin "akıcı" olmasına özel bir çaba gösterdiğini belirtti. Dersin hocası olarak, daha önce hiç çeviri yapmamış bu öğrencinin salt beş haftalık bir çeviri eğitimiyle başarıyı yakaladığını iddia edebilirim elbette. Ancak duygusal davranarak durumu ne kadar kendimden yana iyi yorsam da, bu yanılsamanın çok kısa bir süre beni mutlu edeceğini ve bir eğitimci olarak bu davranış şeklinin çeviri eğitimine kardan çok zarar getireceği gerçeğini zihnimden silemeyeceğimi itiraf etmeliyim.

Hiç kuşku yok ki, tüm bu söylediklerim akıllara hemen "alaylı/mektepli" tartışmasını getiriyor. Çeviri eğitimi almayan kişiler, kişisel becerileri doğrultusunda mükemmel çeviriler yapabiliyorlar; yayın dünyasındaki zorlu kitapların başarılı "alaylı" çevirmenlerini hepimiz tanıyoruz. Bu noktada, çeviri eğitimi alan her kişinin mükemmel çeviri yapacağını iddia etmenin ve hatta böyle bir beklentiye girmenin yanlış olduğunu da hatırlatmak gerek. Ancak çevirinin belli bir eğitim programı çerçevesinde öğretilebileceği de bir gerçek. Daha önce de belirttiğim gibi, öğrencinin eğitimden yararlanma şeklini ve derecesini etkileyen birçok iç ve dış etken bulunmaktadır; bunların başında ise [iç etmenler çerçevesinde] kişisel bakış açısı, ilgi, yeti, istek vb.leri geliyor. Söz konusu tartışmalı durum yazımın sınırlarını zorladığından, ben bu konuya değinmeyeceğim.

Yine de, çeviri(bilim) bölümü mezunlarının iş dünyasında ne derecede başarılı olup ol(a)madıklarına ilişkin ileriye sürülen görüşler çerçevesinde, yine kendi deneyimlerime dayanarak bir saptamada bulunmak istiyorum. Aldıkları eğitimle, sağlıklı bir şekilde aktarım edincilerini çeviri edincine dönüştüren öğrenciler, gerçek iş ortamında çeviri gerçekleriyle yüzleştiklerinde daha az "hayal kırıklığına" uğruyorlar; bu gerçekleri anlamlandırdıktan ve kendi çeviri deneyimlerine -dolaylı ya da dolaysız- yansıtıktan sonra daha başarılı olabiliyorlar. "Daha az hayal kırıklığı" diyorum, çünkü çevirmenden ve/ya işverenden ve/ya genel olarak iş dünyasından (piyasadan) kaynaklanan birçok olumsuzluk söz konusu ne yazık ki (kısmen ödenen/ödenen-ödenmeyen düşük ücretler, çeviri kalitesi, çevirmen/işveren hakları vb.). Ancak tüm bu olumsuzluklara karşıt olarak, birçok olumlu gelişmeye de değinmek mümkün. Örneğin, çeviri/çevirmen derneklerinin varlığı, desteği, kurumlar-arası etkileşimleri ve etkinlikleri sayesinde, zaman içinde bu "hayal kırıklıklarının" azaldığı/azalacağı tartışma götürmez nitelikte.

Bu yazımda derslerdeki çeviri alıştırmalarından hareketle, öğrencilerin çeviri edinc ve

edimleri hakkında bilgi vermeye çalıştım. Öğrencilerin çeviri eğitimleri süresince yaptıkları çevirilerin gerçek iş ortamındaki çevirilerle doğrudan bağlantılandırılabilceğini düşünüyorum; çünkü ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, her iki alanda da temel sorunlar arasında benzerlikler göze çarpıyor.

Ayrıca, öğrencilerin yaptıkları çevirilerin incelenmesinde/değerlendirilmesinde benimsenen yaklaşımların önemini de vurgulamak istiyorum. Bu yaklaşımlar, öğrencinin çeviri eğitimi sırasında çeviri edincini geliştirmekle kalmıyor; eğitim sona erdiğinde, gerçek iş dünyasında karşılaşılan çevirilerin değerlendirilmesinde/anlamlandırılmasında da çok belirleyici oluyor. Nitekim, çocuk klasiklerine ilişkin gündeme gelen ideoloji-odaklı son çeviri tartışmasıyla, çevirinin kültürlerarası iletişimi sağlayan bir eylem çeşidi olarak, bir ülkenin edebiyat ve kültür dizgesini şekillendirmede önemli rol(ler) oynayabileceğine ve bu olguya farklı şekillerde yaklaşılabilceğine bir kez daha tanık olduk. Bu tanıklık, çeviri eğitimi programlarının oluşturulmasında, çeviriye ilişkin bakış açısı geliştirmede, çevirileri değerlendirmede bilinçlen(dir)mek gerektiğinin bir kez daha altını çiziyor.

Notlar:

- (1) Bu yazıda çeviri edinci/edinçsizliği bağlamında genel bir farka ayrıntıya girmeden dikkat çekmek istediğimden, örneklerde öğrencilerimin adlarını geçirmeyi uygun bulmadım.
- (2) Alıntılanan bu bölüm, Dost Kitabevi tarafından yayımlanan *Vathek* adlı İsmail Yerguz çevirisinde şu şekilde yer almaktadır: "Bilginlerle tartışmaya bayılıyordu; ama bilginlerin tartışmayı çok fazla uzatmamaları gerekiyordu. Bazılarının ağızını hediyelerle kapatıyordu; hoşgörüsü karşısında inatla direnenler yatışmaları için hapishaneye gönderiliyordu: Çoğu zaman işe yarayan bir ilaçtır bu." (1998: 19)

Kaynaklar:

- Beckford, William 2003 [1782]. *Vathek: conte arabe*. Les Editions José Corti. Paris.
- Beckford, William 1998. *Vathek*. Çev. İsmail Yerguz. Dost Kitabevi Yayınları. Babil Kitaplığı. 19.
- Hönig, Hans. 1991. "Holmes 'Mapping Theory' and the Landscape of Mental Translation Processes". *Translation Studies: The State of the Art* (yay. haz. K. M. van Leuven-Zwart ve T. Naaijken). 77-79.
- Hönig, Hans. 1992 [1988]. "Çeviri, Çeviri Yapılarak Öğrenilmez. Çeviride Bir Ön Eğitimin Gerekliliğini Savunma". Çev. Turgay Kurultay. *Metis Çeviri*. 19. 65-76
- İnce, Ülker. 1997. "Çeviri Eğitimine Nereden Başlıyoruz?". *Türkiye'de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?* (yay. haz. T. Kurultay, İ. Birkandan. İstanbul. Sel Yayıncılık. 83-87.
- Kurultay, Turgay 1997. "Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz?". *Türkiye'de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?* (yay. haz. T. Kurultay, İ. Birkandan. İstanbul. Sel Yayıncılık. 23-30.

Aforizmalar Saptamalar Tanımlar

Çevirmen, yapıtı yazardan çok okur.
Umberto eco

Gerçek bir çevirmen, sadece bir aktarıcı değil, aynı zamanda bir yaratıcı, yanı sıra da araştırmacıdır.
Ataol Behramoğlu

Çeviri ile özgün metin arasındaki bağıntı, bir yapıt ile o yapıtın başka bir malzeme kullanılarak yeniden yaratılması arasındaki bağıntıdır.
J. Levy

Çeviri, olanaksızın sanatıdır.
Michael Hamburger

Tercüme edilecek eser, şaheser olmadıkça, nakli için ihtiyar edilen zahmet beyhude bir emektir.
Ahmet Haşim

Olabildiğince bağlı, gerektiğince özgür...
Alman Atasözü

Çeviri, yapıtın kendisi değil, yapıta götüren bir yoldur.
Jose Ortega y Gasset

Some hold translations not unlike to be
Deri postun çevirisidir
Dağlarca

Ben, sözcüklere sıkı sıkıya bağlı kalınan bir çeviri, olanaksız demekle yetinmiyor, üstelik bunu çeviri diye nitelendirmiyorum. Böyle bir aktarma, genellikle sözcüklerin yan yana sıralanmasıdır. Bir çeviriden çok bir sözlüğe yakındır.
Octavio Paz

Çevirmen ya yazarı olabildiğince rahat bırakır ve okuru ona yaklaştırır, ya da okuru olabildiğince rahat bırakır ve yazarı ona yaklaştırır.
Schleiermacher

Ulusal ve kişisel yabancılık çeviride sezilebilecek olmalıdır.
Wilhelm Von Humboldt

Nasıl Almanca konuşulacağını Latincenin harflerinde aramak gerekmez. Önce evdeki anaya, sokaktaki çocuklara, pazardaki adama sorup, nasıl konuştuklarını dinlemek, çeviriyi ondan sonra yapmak gerekir.
Luther

Çeviri, olanaksız bir sorunun çözülmesi girişimi gibi görünüyor bana. Çünkü her çevirmen, sonunda iki engelden biri yüzünden başarısızlığa uğramak zorunda. Ya ulusunun beğenisine ve diline aykırı düşüp kaynak dildeki kitaba aşırı bağlı kalacak, ya da kaynak dili gözden çıkarıp ulusun özelliklerine aşırı bağlı kalacak. Bu ikisi arasında bir orta yol tutturmak, yalnız güç değil, ama neredeyse olanaksız.
Humboldt

Başka bir dilde yazılmış bir şiiri çevirmeye kalkmak, bir resmi, bir ezgiyi anlatmaya kalkmak gibidir.
Nurullah Ataç

Çeviri yazınımızda çokluk, bir çeviriyi övmek amacıyla "aslından güzel olmuş" dendiğine rastlanmaktadır. Bu, çeviri kavramının özü açısından yanlış bir değerlendirmedir. Çünkü çevirmenin görevi, özgün yapıtı olduğundan kötü ya da güzel kılarak yansıtmak değil, bulunduğu konum içerisinde yansıtmaktır. Bir çeviri ürünü gerçekten "özgün metinden daha güzel" ise, o zaman ortada usta işi bir erektil ürünü, ama başarısız bir çeviri vardır. Çünkü çevirmen, görevinin sınırlarını onaylanması olanaksız ölçüde aşmıştır.
Ahmet Cemal

Her çeviride, çevirmenin kendi anadiline hakkını vermesi gereklidir, incelikleri, müziği, uyu-
muyla.

Vedat Günyol

Çeviriden söz etmek bir çeşit olmayacak duada bulunmaktır.

Greimas

Çeviri mi yapıyorsun, düşünmüyorsun demektir.

Rousseau

Kim olursa olsun, bir ozanı tümüyle, iyice anlamak için onu bütün dillere çevrilmiş olarak
okumak gerek.

Goumiliov

Türkçe'de en kötü kokulardan bir de "çeviri kokusu"dur.

Tahsin Yücel

İnsanın öbür adı çevirici olmalı. Yaşamak çevirmektir. Çevirerek yaşar insan. Çevirmeden
yaşam yok... alınan besin ile çekilen havanın nasıl bir enerjiye dönüştüğünü şöyle bir
düşünmek yeter. Bir havanız sanki biz. Aldığımızı, karıştırıp öğütterek sindiririz.

Nermi Uygur

Çevirme işi sözcükleri tartmaktan başka bir şey değildir.

Valery Larbaud

Çevirmenliğe başlamayı düşünen birine herkesin verdiği tek bir öğüt var: "Sakın ha!"

Martin Chalmers

Sözcükler ne ölçüde sadık, hatta incelikle çevrilirse çevrilsin, bir şiiri düzyazıyla çevirmek
şiire ihanet etmektir.

Millay

Çeviri dediğimiz nesne şiiri belemenin en iyi yoludur. Yani çevirerek öğrenirsiniz şiiri.

Can Yücel

Çevirmenin amacı bir nedenle başka bir nedenin yarattığı etkiyi yaratmaktır.

Valery Larbaud

Çeviri ediminde yetkinliğe ulaşmanın ölçütlerinden biri, bellek gücü ne olursa olsun,
sözcüklerin karşılığını bıkmadan, usanmadan sözlüklerde arama yoludur.

Vedat Günyol

Şiir neden çevrilir diye sorarsanız, İngiliz'in Himalaya dağları için dediği gibi, var da ondan, derim. Kişi bir şiiri sevdiği için, başkalarının da sevmesi için çevirir, ama bundan da çok, başka bir Himalaya'nın doruklarına varabilmek için.

Nermin Menemencioğlu

Hayyamı alıp tercüme et derlerse
Öğrenmek için talip isen bir derse
Derdim ki rubaisini nazm etmelisin
Hayyam onu türki'de nasıl söylerse.
Yahya Kemal Bey atlı

Yazılmışı yeniden yazmak gerekirse
Başka dile çevir de yaz
Çünkü sözcük cıvadır
Kolay ötürmez yerine
Oktay Rifat

Çevirmenler, bir peçe arkasında kısmen saklanan güzeli abartan pezevenkler gibidir. Gerçeğine ulaşmak için dayanılmaz arzuların kışkırtıcılarıdır.
Goethe

Çevirmen kötü bir kitabı iyi hale getiremez, fakat iyi bir kitabı berbat edebilir. İyi çevirmen, yazarla okuru baş başa bırakıp aradan yok olmalı, hiç fark edilmemelidir. Yazar bir mimara, çevirmense o mimarın sanatsal eseri olan mimari projeyi uygulayan inşaat mühendisine benzetilebilir.

Süha Sertabiboğlu

Mallerme çevrilemez, Fransızcaya bile.
Jules Renard

Yabancı bir azın ayrı bir ses getiren adamdır bize, çevirmenin göreviyse bozlak ezgisine, kürdili hicazkar makamına, aranjman havasına indirgemek değildir o sesi.
Sait Maden

Traduzione tradizione
(Çeviri gelenektir)
İtalyan sözü